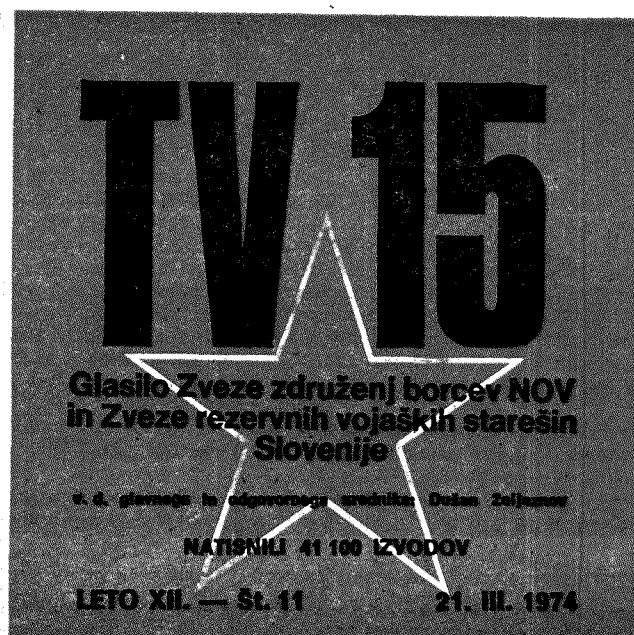

V ljubljanskem klubu poslancev je bila minulo soboto slovesna razširjena seja odbora 18. divizije ob trideseti obletnici pohoda te divizije v Gorski Kotar, ki so se je udeležili: predsednik CK ZKS France Popit, podpredsednik skupščine SRS dr. Jože Brilej, podpredsednica izvršnega sveta dr. Aleksandra Kornhauser, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janko Rudolf, borke in borci 18. divizije, predstavniki domicilnih občin pa Gorskega Kotarja in mladinskih brigad, ki nosijo ime po 8. Levstikovih, 9. in 10. Ljubljanski brigadi. Slavnostni govornik je bil narodni heroj in prvi komandant 18. divizije Rado Pehaček, inž. Tone Kovič pa je za udeležence proslave ob trideseti obletnici pohoda 18. divizije v Gorski Kotar priredil v prostorih ljubljanske mestne skupščine tovariško srečanje.

Foto: LEON JERE

Kongres ZZB NOV v Zagrebu

Sedmi kongres Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije bo v Zagrebu v dneh 19., 20. in 21. junija. Tako je namreč sklenilo predsedstvo ZZB NOV na svoji seji, ki je bila 12. in 13. marca v Beogradu.

V zvezi s tem sklepom so se udeleženci seje podrobneje pogovorili o vsebini in obsegu poročila o delu zveznega odbora med šestim in sedmim kongresom. Ker so imeli v predloženem osnutku poročila precej pripomb tako načelnih kot vsebinskih, so temeljito razpravljali o tem, kaj sodi v poročilo in kaj ne. Po nepristranski presoji so se le zedinili za njegovo spoznamno stilizacijo.

Ker bo na dnevnem redu sedmega kongresa tudi predlog sprememb in dopolnitev statuta ZZB NOV Jugoslavije, so na seji temeljito in načelno obravnavali predložene spremembe in dopolnitve. Znano je, da je bil osnutek le-teh v javni razpravi. Zato

so republiški odbori lahko zbrali vse predloge občinskih odborov ZZB NOV in jih, izoblikovane v enoten predlog sprememb in dopolnitev, dostavili zveznemu odboru.

Čeprav je že posebna komisija za statut pri zveznem odboru ZZB NOV na podlagi predlogov republiških in pokrajinskih odborov pripravila dopolnjeni osnutek, kljub temu naloga predsedstva ni bila lahka. Na seji prisotni člani so morali namreč paziti na vsestransko usklajevanje statuta z ustavnimi določili in na njegovo pravilno dopolnitev povsod tam, kjer so se v sedanjih praksi pokazale njegove hibe. Zato je bilo potrebno zares trezno in vsestransko presoditi, kaj sodi v besedilo statuta.

Skoraj nič manj besed kot o statutu je bilo na seji slišati tudi o načrtu sklepov sedmega kongresa. Razpravljali so še o nekaterih drugih perečih zadevah ZZB NOV Jugoslavije.

V. M.

„Invalid — tvoj tovariš“

Vsako prvo pomladno nedeljo v letu praznujemo svetovni dan invalidov in letos ga bomo pod geslom »Invalid — tvoj tovariš« praznovali v nedeljo, 24. marca.

To ni klic po usmiljenju — beremo v obvestilu Konferenca za rehabilitacijo invalidov Slovenije ob svetovnem dnevu invalidov — to je klic po ustvarjanju pogojev za enakopravno vključevanje invalidnih oseb v življenje in delo, to je tudi klic po toplih človeških medsebojnih odnosih.

V geslu »Invalid — tvoj tovariš« so povezane preproste in srce prijetne besede, na videz tako enostavno uresničljive v življenju ... Smo jim in kako smo jim prisluhnili?

Zamislimo se ob tem tako globoko, da bo postala skrb za enakopravno vključevanje invalidnih oseb v življenje in delo tudi kamenček v mozaiku našega vsakdanjika in ne samo tistih, ki svoje delo nesebično in z ljubeznijo posvečajo skrbi za invalidnega človeka. In vprašajmo se še, koliko je nas, ki vemo za to prvo pomladno nedeljo v letu, posvečeno svetovnemu dnevu invalidov. Z odgovorom, prepričani smo lahko, še zdaleč ne bomo zadovoljni.

A vendar žive med nami, enaki med enakimi; srečujemo jih povsod, ni jih malo in njihovo število raste iz leta v leto.

Zato je prav, da ima svetovni dan invalidov pri nas predvsem delovno obeležje. Ne le štiriindvajsetega marca, še ves april in maj se bodo športne pa kulturne prireditve ter tovariška srečanja v počastitev tega praznovanja prepletala z delovnimi sestanki, katerih udeleženci bodo pregledali svoje dosedanje delo in uspehe na področ-

ju posebnega varstva, rehabilitacije in zaposlovanja invalidnih oseb ter pripravili programe vseh aktivnosti, ki bi lahko pripomogle k urejevanju še obstoječih problemov invalidnih oseb.

Zato je prav, da se v obiske bolnih in težjih invalidov ter zavodov za rehabilitacijo, posebnih zavodih in drugih ustanov, kjer se usposablja in živijo invalidi — priporoča Konferenca za rehabilitacijo invalidov Slovenije — ob svetovnem dnevu invalidov vključujejo tudi predstavniki občin, družbenopolitičnih organizacij ter samoupravnih interesnih skupnosti, kar bo pripomoglo k osveščanju širše javnosti v prid boljšemu, oziroma pravilnejšemu odnosu do invalidnih oseb.

Z novo ustavo so zakonsko določene tudi obveznosti družbe do posebnega varstva, rehabilitacije in zaposlovanja invalidnih oseb. Drugače povedano: socialistična skrb za invalidnega človeka je izražena v pravici le-tega po enakopravnem vključevanju v življenje in delo. Se ob tem v polni meri zavedamo, da družbene razmere, ki otežujejo življenje invalidnim ljudem, otežujejo življenje tudi vsem drugim? Dokončno ureditev vprašanj, ki zadevajo invalidne osebe, gre torej iskati samo v organiziranosti takšne samoupravne družbe, v kateri bodo vsi ljudje — vključno z invalidi — sodelovali v različnih aktivnostih in na vseh ravneh družbenega udejstvovanja.

Geslo prve pomladne nedelje letošnjega leta »Invalid — tvoj tovariš« tako ne bo ostal le klic brez odmeva, zapisan na koščku sicer belega papirja ... klic, ki je bil hkrati geslo pričujočega sestanka, posvečenega štiriindvajsetemu marcu, svetovnemu dnevu invalidov.

MILENA ŠTRAJNAR

BERITE ...

OD SINAJSKEGA PEKLA
DO BEOGRADA

— str. 5

BILI SMO PROSTOVOLJCI

— str. 16

USTAŠKI KRALJ, USTOLIČEN
V LJUBLJANI

— str. 16

ODSLEJ TV-15
TUDI V KOLPORTAŽI

besede in dejanja

OČITNO JE

Očitno je na primer, da visoka stopnja odtujevanja sredstev, z njimi pa pravic in možnosti tistim, ki ta sredstva ustvarjajo, mora imeti posledice za družbeno vedenje ljudi — delavstva, izobraženstva, mladine, zlasti pa tistih, ki jim je s tem odtujevanjem zmanjšana možnost za njihovo lastno ustvarjalnost, pa naj gre za proizvodno ustvarjalnost ali kakršnokoli drugo, znanstveno ali kulturno.

Komunist, 18. III. 1974

SPOZNAVANJE

Antinflacijski program je spoznanje, da letošnje gospodarsko le-

to ne bo prineslo nikakršnega napredka, če ne bo primerne izbora ukrepov, s katerimi bo mogoče zavirati inflacijo. V tem programu je zapisano, da bo za kakršnokoli učinkovanje bitke proti inflaciji potrebno mobilizirati vse družbene in ekonomske sile, ki naj s svojim ravnanjem preprečijo, da Jugoslavija prevzema zunanje vplive in jih množi zaradi svojih notranjih težav.

Delo, 16. III. 1974

SPODBUDA

Slišali smo podatek, da so upokojenec prijavili veliko več izumov kot vsi znanstveno raziskovalni inštituti v Jugoslaviji.

Morda bi bilo koristno, če bi v teh inštitutih resno razmislili o

čimprejšnji upokojitvi nekaterih poklicnih raziskovalcev ...

Delo, 14. III. 1974

VEČ KOT MILIJON

Novi ustavni sistem bo, ko bo v celoti uresničen, pripeljal na prizorišče politike in javnega odločanja več kakor milijon novih ljudi. »preprostih« delavcev in občanov. (V skupščinske zbornice združenega dela bodo na primer izvoljeni delovni ljudje, ki niso na vodilnih mestih.) Kot člani delegacij in delegati bodo prevzeli v svoje roke odločanje o bistvenih vprašanjih družbenega razvoja, od krajevnih skupnosti do pokrajin, republik in vse samoupravne socialistične Jugoslavije. Komunist, 18. III. 1974

LESNO
KEMICNA
INDUSTRIJA • **lesonit** •
ILIRSKA BISTRICA

Pozabljene žrtve taborišča »Fraschette«

Tovarišici Mariji Rutar-Kaleta se zahvaljujem, da se je oglasila v TV-15 s člankom o taborišču Fraschette. Stara sem devetinšedemdeset let. Na TV-15 sem naročena od kar izhaja. Naj omenim, da nas je bilo v omenjenem taborišču samo iz naše vasi Senožec na Primorskem, štirinajst žensk. Z menoj je bila v taborišču tudi moja hčerka Rezka, takrat stara šestnajst let. Morda se je tovarišica Rutar spominjala Dekleta so imela v taborišču tudi svoj pevski zbor. Čeprav bolj tiho in previdno, je med barakami lepo odmevala naša slovenska pesem na tuji, sovražnikovi zemlji.

Vseh krutosti, ki so se dogajale v taborišču na naš račun, ni mogoče popisati z nekaj stavki. Taboriščnice so množično umirale. Otroci so iskali in jedli zelno trsje v blatu in odpadkih. Kaj pa, če bi našli kos kruha? Tega ni nihče odvrge! Poznala sem mater s petimi otroki. Dalmatinka je bila in štirje otroci so ji v taborišču umrli.

Hudo je bilo za nas tudi v dneh, ko je fašizem razpadel. Niti neslane »čorbe« nismo dobivali v rednih obrokih. Starčki in otroci so tako množično umirali, da so jih s težavo sproti odvažali...

Sem stara partizanska kmečka mati in prosim, da oprostite mojim slovničnim napakam. Črtajte kar ni dobro. Lep pozdrav vsem skupaj!

MARIJA ČEHOVIN
SENOŽEC 91

pisali ste nam

Rada bi postala sodelavka TV 15

Sem članica ZZZB NOV Jugoslavije. Takrat ko sem prvič prejela na ogled vaš časnik, sem bila skoraj nejevoljna. Doma imamo že precej časopisov in revij, časa pa malo. Popolnoma sem odvisna od moža, ki ima že sicer veliko izdatkov.

Pozneje, ko sem natančneje prelistala TV-15, sem odkrila v njem veliko privlačnega branja.

Postal mi je celo tolažba. Rada se prepustim, da me popelje v čas naše revolucije, v kateri sem tudi sama sodelovala. S tem v zvezi imam veliko spominov.

Rada bi postala vaša sodelavka z občasnimi prispevki. Seveda prosim za razumevanje, ker delam pri pisanju slovnične in druge napake. Obiskovala sem samo italijansko šolo. Večji del mojega življenja (stara sem 53 let!) je potekalo ob trdem kmečkem delu. Sem pa tudi mati petih otrok...

DANICA BEZOVSEK,
SENJSKI BREG

Posvetovanja so uspela

Priprave na 7. kongres ZB NOV Jugoslavije terjajo povečano organizacijsko dejavnost na vseh področjih dela organizacij borcev. Med tako dejavnost sodijo tudi posvetovanja o neurejenih perečih zadevah borcev, ki jih je, po dogovoru s skupščinsko komisijo za zadeve borcev in invalidov SR Slovenije in republiškim sekretariatom za zdravstvo in socialno varstvo, sklical republiški odbor ZZZB NOV. Za občinske odbore ZZZB iz posameznih območij so v času med 20. februarjem in 5. marcem taka posvetovanja bila v Novem mestu, Kranju, Celju, Ravnah, Mariboru, Murski Soboti, Kopru, Gorici in v Ljubljani.

Poleg predstavnikov občinskih odborov ZZZB — borcev in invalidov — so na teh posvetovanjih sodelovali tudi predstavniki skupščinskih komisij za zadeve borcev in vojaških invalidov posameznih občin, referenti za invalidske zadeve in predstavniki podružnic skupnosti pokojninskega in invalidskega ter skupnosti zdravstvenega zavarovanja.

Med zadevami, ki so jih na teh sestankih obravnavali, a katerih izhodišče so bili sklepi IV. skupščine ZZZB NOV Slovenije, so bili tako zvezni kot republiški, pa tudi občinski predpisi. V prvo skupino teh zadev sodijo tale odprta vprašanja, ki zadevajo posamezne skupine borcev:

- potreba po spremembah in dopolnitvah zveznih in republiških predpisov, po katerih se urejajo materialne pravice borcev;

- ureditev pravice borcev NOV, da se jim šteje čas zaposlitve pred mobilizacijo v nemško vojsko v zavarovalno dobo;

- dopolnitev zveznega zakona o dodatku za zaposlene borce tako, da bi borci NOV, ko se zaposlijo, pridobili pravico do borčevskega dodatka takoj in ne šele po 15 letih pokojninske dobe;

- spremembe in dopolnitve zveznega zakona o vojaških invalidih v smislu predlogov ZZZB NOV.

Med republiškimi zakoni in predpisi, ki bi jih bilo treba v smislu sklepov IV. skupščine ZZZB NOV Slovenije in v smislu predlogov tega posvetovanja spremeniti in dopolniti, sodijo:

- republiški zakon o invalidskem in pokojninskem zavarovanju;

- republiški zakon o dodatku za zaposlene borce;

- republiški zakon o vojaških invalidih;

- republiški zakon o zdravstvenem var-

stvu in obveznih oblikah zdravstvenega zavarovanja prebivalstva;

- zakon o republiških priznavalninah;
- odprava težav pri izvajanju zakona o starostnem zavarovanju kmetov s posebnim ozirom na kmete-borce NOV.

Seveda so med izredno široko in živahno razpravo na teh posvetovanjih stopali v ospredje tudi občinski predpisi, ki urejajo materialni položaj borcev NOV. Med temi so bile priznavalnine in merila, po katerih jih dodeljujejo, stanovanjske zadeve, zdravstvena služba, topliško in klimatsko zdravljenje invalidov itd.

Ker so nekateri zakoni že v postopku — sem sodita predvsem zakon o ureditvi varstva določenih kategorij borcev in republiški zakon o vojaških invalidih, ki sta oba že bila v javni razpravi, je bilo prav o vsebini teh, predvsem pa o prvem, največ govora. In če bi hoteli povezati vsa stališča, ki so prišla do izraza v tej razpravi, bi to lahko storili s tole ugotovitvijo:

Čeprav so občinski odbori ZZZB NOV že poslali svoja mnenja, so mnogi udeleženci posvetovanj ponovno govorili o tem predlogu. Toda povsod je v mnenjih govornikov prevladovalo stališče, da tak osnutek zakona, kot je predložen, ni sprejemljiv, ker bi bil z njim urejen položaj samo ene skupine borcev. Ponavljale so se zahteve, ki so jih že pisмено sporočili, da je treba osnutek zakona popraviti in dopolniti tako, da bi na podlagi njegovih določil lahko urejali vse zadeve borcev po 9. 9. 1943 oziroma po 13. 10. 1943, ki so še odprte.

Zdravstveno varstvo borcev in ustanavljanje zdravstvenih dispanzerjev, kakršne imajo že v Mariboru, Celju in Ravnah na Koroškem, to sta zadevi, ki sta bili na vseh posvetovanjih v središču pozornosti. Razumljivo, saj se borci starajo in med njimi jih je že kar 70 odstotkov takih, ki jih pesti bolezen, zato jim je dobro urejeno zdravstveno varstvo potrebno.

K temu je, seveda treba dodati, da so na posvetovanjih tudi o drugih perečih zadevah živahno razpravljali in predlagali marsikaj novega in koristnega ter sklenili o vsem obvestiti delegate, izvoljene za 7. kongres ZZZB NOV.

Uspeh posvetovanj izpričuje, da so bila izredno koristna in so tudi vsestransko dobro uspela. Njihov odmev pa bo opazen tudi pri nadaljnji predkongresni aktivnosti v organizacijah ZZZB NOV Slovenije.

V. MLEKUŽ

politični razgledi

»Kamni spotike«

Minuli teden je našo javnost ponovno ogorčilo nerazumljivo in s tradicionalnimi dobrososedskimi odnosi sprto ravnanje italijanske vlade, ki je 11. marca v posebni noti protestirala proti postavitvi obmejnih kamnov z napisi »SFR Jugoslavija« in »SR Slovenija« na naši strani meje z Italijo: italijanska vlada je v tej noti označila ozemlje, kjer so bili postavljeni kamni — in postavljeni so bili v skladu z našo ustavo, zakoni in mednarodnimi dogovori — kot »italijansko ozemlje«.

Seveda ta italijanska uradna nota ni mogla ostati brez odgovora. Ta odgovor vsebuje naša protestna nota z dne 15. marca, ki takoj na začetku poudarja, da sta obe državi z mirovno pogodbo iz leta 1947 in z londonsko spomenico iz leta 1954 sporazumno določili jugoslovansko-italijansko mejo. Na podlagi tega sporazuma so se v naslednjih dveh desetletjih razvijali med obema sosednjima državama vsestranski odnosi in sodelovanje, ki so bili v prid tako Italiji kot Jugoslaviji. Meja med obema državama je celo postala najbolj odprta meja v Evropi, zgled medevropskega sodelovanja in rušenja mračne

preteklosti, ki je narodom z obeh strani meje — zlasti pa še jugoslovanskim — prinesla toliko gorja.

Vprašati se velja, kje dejansko se nahajajo »kamni spotike« — ali res na ozemlju bivše cone B (vsa slovenska obala ter še del Istre), po katerem se skomina določenim iredentističnim in revanšističnim krogom v Italiji — ali pa se nahajajo v resnici na drugi strani meje, v Italiji sami, ki očitno ni mogla dokončno obračunati s tistimi mračnjaškimi idejami, ki so svoj čas že pahnile Evropo v vojni požar? Naša protestna nota nedvoumno ugotavlja, da si ponovnega načrtovanja obmejnih vprašanj ni moč razlagati drugače kot poskus spodkopavanja povojne mednarodne ureditve, s tem pa tudi miru, varnosti in stabilnosti v Evropi (in to v letu evropske konference o varnosti in sodelovanju, ki naj bi ustvarila varnejšo Evropo!).

Mi smo nekoč že povsem jasno povedali: »Tujega nočemo, svojega ne damo!« Teh besed nismo pozabili. Oživljanje mračnjaških sil v Italiji nas silijo k temu, da se za njimi postavimo trdno in odločno.

Utrjevanje sklepov

Ta terek se je v Alžiru začel sestanek 17-članskega koordinacijskega biroja (odbora za usklajevanje stališč) neuvrčenih držav, ki naj bi izdelal skupno strategijo neuvrčenih skupnosti pred izrednim zasedanjem generalne skupščine OZN, na katerem bodo v začetku aprila razpravljali o surovinskih in razvojnih problemih sodobnega sveta. Alžirski sestanek koordinacijskega biroja je prvo srečanje neuvrčenih po lanskem septembrskem konferenci voditeljev držav in vlad v Alžiru (ravno na tej vrhunski konferenci so ta biro tudi ustanovili) — in v vmesnem času šestih mesecev se je zgodilo toliko reči, da je bil ponovni sestanek več kot nujen.

Na sestanku sodeluje med 17 državami tudi Jugoslavija (našo delegacijo vodi namestnik zveznega sekretarja za zunanje zadeve dr. Jakša Petrić). Ravno naša država pa se je po končani vrhunski konferenci lani v Alžiru najbolj angažirala, da bi sklepi neuvrčenih držav čim bolj zaživel v vsakdanjem življenju — k temu je še zlasti pripomogla letošnja Titova pot v Indijo, Bangladeš, Nepal in Sirijo (tri od teh držav sodelujejo zdaj tudi na sestanku v Al-

žiru). Tito je na tej poti med drugim pozival k najtrdnjejši enotnosti neuvrčenih držav, k skupnemu dogovarjanju in nastopanju v svetu in podpri je idejo o izrednem zasedanju generalne skupščine OZN, na katerem naj bi izdelali pravičnejše mednarodne gospodarske odnose.

Kot je znano, je mednarodne gospodarske odnose dodobra razrahljala sedanja energetska kriza, ki je prizadela vse — razvite in nerazvite države — ter pokazala, da je treba svet graditi na novih, pravičnejših temeljih, sicer se bo nekega dne sesul v prah. Energetska kriza pa je hkrati tudi pokazala moč neuvrčenih držav, ki razpolagajo z velikimi naravnimi bogastvi — vendar je ta bogastva razviti svet doslej prepocen izkoriščal, na škodo nerazvitih držav.

Neuvrčene države imajo torej v rokah močno orožje — a uspele bodo le, če ga bodo enotno, složno uporabile. V ta namen je bil tudi sklican alžirski sestanek koordinacijskega biroja. Sklepi tega sestanka ne bodo pomembni le za neuvrčene, ampak dejansko za ves svet.

Nemirni sever

Iraški Sever — ozemlje, ki se drugače imenuje tudi Kurdistan — je minuli teden znova zajel vojni plamen, tako kot pred kakimi štirimi leti. Ne ve se sicer še za gotovo, kolikšen obseg je ta vojni plamen zavzel, a vse bolj očitno postaja, da ne gre za majhne praske. In če se spomnimo, da je svoj čas — od leta 1961 do marca 1970 — divjala na iraškem Severu neusmiljena državljanska vojna, ki je terjala na desetisoče mrtvih, na desetine požganih vasi in na stotine brezdomnih družin, potem lahko znova slutimo, da doživlja iraški Sever resne čase.

Začelo se je tedaj, ko osrednja irška vlada v Bagdadu ni mogla najti skupnega jezika s kurdskimi borci za avtonomijo Kurdistanu (vodi jih legendarni kurdski voditelj Mula Mustafa Barzani), pa je enostransko, brez njihovega soglasja, 11. marca razglasila zakon o avtonomiji kurdskega območja: tista območja iraškega Severa, kjer so Kurdi v večini, naj bi postala avtonomna oblast s svojo avtonomno vlado in parlamentom — vendar pa bi osrednja vlada obdržala še vrsto svojih pristojnosti (med drugim tudi to, da bi iraški predsednik lahko postavil in odstavil avtonomnega predsednika vlade). Zakon o avtonomiji je tudi določil, naj bi postalo glavno mesto Kurdistanu Erbil.

Ne z enim ne z drugim iz tega zakona se Kurdi niso strinjali: zavrnili so omejeno avtonomijo in terjali federalno ureditev Iraka, hkrati pa so hoteli za glavno mesto Kirkuk, ne pa Erbil. To-

da Kirkuk je središče naftno izredno bogatega območja in prav zato bagdadska vlada ni hotela ustreči kurdskim zahtevam.

Nerešeno vprašanje Kurdiv v Iraku ni zgolj ozko lokalno vprašanje, saj je to območje zanimivo iz več razlogov tudi za zunanje sile. Prvič je Kurdistan izredno bogat z nafto — in nafta je v sodobnem času po vrednosti nadomestila zlato. Drugič je Kurdistan geografsko in strateško pomembno območje — tu se križajo ameriški interesi (navzoči v sosednjem Iranu ter Turčiji, obe državi sta namreč članici zahodnega Cento pakta) s sovjetskimi interesi (SZ je z Irakom sklenila 15-letni prijateljski sporazum).

Zato bi nova kurdska vojna utegnla seči daleč čez iraške meje. Kolikor ne bi prej prišlo do kakšnega kompromisa.

KOMENTATOR

SKUPŠČINA OBČINE RIBNICA NA DOLENJSKEM IN DRUŽBENO POLITIČNE ORGANIZACIJE

čestita vsem občanom in delovnim kolektivom za občinski praznik z najboljšimi željami pri nadaljnjem ustvarjanju pogojev za lepši jutrišnji dan.

TV 15 izhaja vsak teden — Izdaja ga Zavod Borec, Ljubljana, Beethovnova 10, kot glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije — Tisk in klišei ČGP »Delo« Ljubljana, Titova 35 — Letna naročnina 60 dinarjev, za inozemstvo 100 dinarjev — Posamezne številke v kolportuži 1.50 dinarja — Naročnino pošiljajte na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, poštni predal 598/XI, 61001 Ljubljana, ali na tekoči račun 50100-678-45195 pri SDK Ljubljana — Telefonske številke: glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji — FRANTI STRLE, POLDE VRBOVSEK, MILENA STRAJNAR in SILVO TERSEK — 22-313, uprava 22-607 — Rokopise pošiljate na naslov: Uredništvo »TV 15«, Beethovnova 10, 61001 Ljubljana, poštni predal 598 — Rokopisov in fotografij ne vračamo.

Ustavni in družbeni položaj kmetov

»Na podlagi osebnega dela imajo kmetje v načelu enak položaj in v osnovi enake pravice kot delavci v združenem delu. Kmetom in članom njihovega gospodarstva, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, je z ustavo zajamčena pravica, da razpolagajo z rezultati svojega dela, da z njimi zadovoljujejo svoje osebne in skupne družbene potrebe, in da na podlagi svojega prispevka družbeni skupnosti zagotavljajo svojo socialno varnost v skladu z načeli vzajemnosti in solidarnosti«. (Pozvetelek 76. člena ustave SR Slovenije).

V javni razpravi o osnutku nove ustave je bil med drugim vsestransko proučen tudi položaj kmetov v naši družbi in ocenjena vloga kmetijstva v gospodarskem in družbenem razvoju dežele. Kmetje, ki so v bivši Jugoslaviji predstavljali tri četrtine prebivalstva, so med vojno v velikem številu sodelovali v NOV ali pa so partizanskim enotam in ljudski oblasti nudili materialno in drugo pomoč. Njihov delež v osvobodilnem boju je bil nedvomno izredno velik in pomemben. Po vojni je kmetijstvo v precejšnji meri prispevalo k industrializaciji dežele in njeni postopni preobrazbi iz agrarno zaostale v srednje razvito industrijsko državo. Poleg tega je kmetijska proizvodnja zagotavljala preskr-

bo prebivalstva s hrano in drugimi življenjskimi potrebščinami.

Sledilo je obdobje različnih prizadevanj za socialistično preobrazbo vasi in kmetijske proizvodnje, ki pa večinoma niso uspela, predvsem zaradi več ali manj mehaničnega prenašanja tujih vzorov, ki niso ustrezali našim razmeram. Za tem si nekaj časa nismo bili vedno na jasnem, kaj s kmetijstvom hočemo in kaj od njega pričakujemo. Kmetijska proizvodnja je stagnirala in celo nazadovala, nekatere živilske artikole smo začeli uvažati.

Zadnjih nekaj let pa smo v kmetijstvu in v odnosih na vasi doživeli pomembne napredne spremembe. Obseg kmetijske proizvodnje se je podvojil, kar je predvsem zasluga družbenih gospodarstev, ki imajo približno 15 odstotkov vseh obdelovalnih površin, dajejo pa okrog polovico kmetijskih pridelkov za tržišče. Pomembne uspehe v izboljšanju proizvodnje pa so dosegla tudi zasebna kmetijska gospodarstva, zlasti v proizvodnem sodelovanju z družbenim sektorjem. Njihov delež v proizvodnji kmetijskih pridelkov in v živinoreji je velik in še vedno narašča.

Močno se je spremenil tudi način življenja na deželi. Življenjski standard kmečkega prebivalstva, ki ga je še okoli 7 milijonov ali eno tretjino vsega prebi-

valstva v Jugoslaviji, se je bistveno izboljšal: elektrifikacija vasi, šole, zdravstveni domovi in ambulanste, vodovodi, ceste, traktorji, osebni avtomobili, radio in televizija, sodobna gospodinjska oprema itd.

Do večjih prizadevanj subjektivnih sil za razvoj kmetijstva in urejanja ter izboljšanja položaja kmetovalcev je prišlo v Sloveniji po drugi seji konference zveze komunistov, na kateri so bila sprejeta načela o nadaljnji usmeritvi proizvodnje in odnosov na tem področju.

Nove ustavne spremembe dajejo širši družbenoekonomski okvir, s tem pa tudi možnost in vzpodbudo za nadaljnji razvoj in uresničevanje samoupravnega položaja kmetijskih proizvajalcev. Z ustavo je predvideno že prej sprejeto in v praksi potrjeno stališče, da je za gospodarski in družbeni napredek kmetijstva nadvse pomembno, da kmetje združujejo svoje delo in delovna sredstva v kmetijskih zadrugah, skupnostih in drugih oblikah združevanja, kakor tudi sodelovanje in povezovanje njihove dejavnosti s kmetijsko proizvodnjo delovnih organizacij.

Bistveno v odnosih, ki nastajajo s takim združevanjem dela in delovnih sredstev je v tem, da imajo kmetje pravico do upravljanja z združenimi sredstvi in pravico do razpolaganja z deležem, ki jim pripada od celokupnega dohodka, sorazmerno z vloženim delom in pomembnostjo vloženih oziroma prispevanih sredstev. Del dohodka pa se zbira v sklad zadruga oziroma delovne organizacije in uporablja za razširitev njene materialne osnove.

Vse to zagotavlja, da bodo na področju kmetijstva nedvomno storjeni nadaljnji premiki in napredne spremembe. Pri tem se bo treba nenehno zavzemati za pravilno tolmačenje in pojmovanje ustavnih in političnih načel o vlogi in nadaljnji usmeritvi kmetijstva, predvsem pa za njihovo dosledno uresničevanje v praksi. Premagati bo treba še obstoječa zastarela gledanja na položaj in vlogo zasebnega kmetijstva in možnosti njegovega vključevanja in povezovanja z družbeno organizirano proizvodnjo. Odločno si bo treba prizadevati, da bodo kmetovalci na podlagi svojega dela enakopravno sodelovali z drugimi delovnimi ljudmi pri ustvarjanju in delitvi ustvarjenega dohodka.

Kot je uvodoma rečeno, imajo po ustavi enake pravice kot kmetje tudi člani njihovih gospodarstev, ki se ukvarjajo s kmetijstvom. Zato bo treba drugače kot doslej vrednotiti tudi delo kmečke žene in drugih družinskih članov.

Združeno delo pa ni samo podlaga za enakopraven družbenoekonomski položaj kmetovalcev z drugimi delovnimi ljudmi, temveč jim zagotavlja tudi aktivno vlogo pri oblikovanju kmetijske in druge politike v krajevnih skupnostih, občinskih skupščinah ter v republiški in

zvezni skupščini. Od 150 delegatskih mest, kolikor jih bo imel zbor združenega dela republiške skupščine, pripada kmetovalcem (kmetom in delavcem) 18 delegatskih mest. Ta mesta bodo menja-je se zasedali člani delegacij, ki jih bodo kmetje in člani njihovih gospodarstev izvolili v okviru svojih zadrug oziroma delovnih organizacij in skupnosti, s katerimi sodelujejo (kooperacije in druge oblike združevanja).

Ker oblike samoupravnega sodelovanja zasebnih kmetovalcev in njihovega povezovanja z družbenim sektorjem se niso povsod razvile, je zaradi spoštovanja načela enakopravnosti vseh delovnih ljudi, z zakonom določeno, da kmetje, ki proizvodno ne sodelujejo z nobeno družbeno proizvodno organizacijo, ustanovijo ob volitvah svoje posebne skupnosti in v okviru le-teh volijo svoje delegacije za zboro združenega dela v občinski in republiške skupščine, preko njih pa imajo možnost voliti delegate tudi v zvezno skupščino. Pobudo za ustanavljanje takšnih skupnosti daje lahko OZD ali organizacije SZDL.

Delegatska mesta v skupščinah so razporejena sorazmerno s številnim stanjem kmetovalcev po posameznih območjih in udeležbi kmetijstva v družbenem proizvodni. Tako bodo imeli npr. v zboru združenega dela republiške skupščine delegacije kmetovalcev vseh občin s širšega ljubljanskega in gorenjskega območja vsega 2 delegatski mesti, delegacije kmetovalcev občin mariborskega in murskosoboškega območja pa po 4 delegatska mesta. Število delegatskih mest kmetovalcev v zborih združenega dela občinskih skupščin določajo njihovi statuti in odloki. Volilno pravico imajo vsi kmetovalci, ki so stari nad 15 let.

Razen oblikovanja svojih delegacij v kmetijski dejavnosti, bodo kmetje, kot drugi občani lahko tudi člani delegacij krajevnih skupnosti oziroma delegati družbenopolitičnih zborov občinskih in republiške skupščine. Člane teh delegacij volijo vsi občani stari nad 18 let. To je posebno pomembno zaradi popolnega vključevanja kmetov v splošni razvoj družbene skupnosti in za njihovo uspešno sodelovanje pri reševanju vprašanj gospodarskega in družbenega življenja na vseh področjih: od trgovine in preskrbe, prometa in komunalnih dejavnosti, do šolstva, zdravstva in pokojninskega ter socialnega varstva, kjer smo v zadnjih letih tudi glede kmečkega prebivalstva dosegli viden napredek in začrtali smeri in poti nadaljnega razvoja.

Na podeželju bodo kmetje skupaj z drugimi delovnimi ljudmi nosilci samouprave v krajevni skupnosti, v okviru katere bodo nedvomno uspešno reševali in rešili marsikatera vprašanja, ki zadevajo njihove interese in potrebe.

Za doseg te ciljev in nadaljnji napredni razvoj družbenoekonomskih odnosov v kmetijstvu se bodo zavzemale tudi delegacije, ki jih bodo kmetje iz svojih vrst volili na bližnjih volitvah. STANE KOTNIK

Priprave na praznovanje zloma »Orjune«

Pregled priprav na proslavo petdesetletnice oboroženega spopada delavcev s fašistično Orjuno — proslava bo 1. junija v Trbovljah — je bila osrednja točka drugega sestanka odbora za pripravo te proslave pri republiški konferenci SZDL.

Med drugim so obširneje govorili o dvo-dnevnem znanstvenem posvetovanju na temo »Revolucionarno delavsko gibanje v Sloveniji v letih 1921—1924«, ki ga na pobudo odbora za pripravo 50-letnice zloma Orjune pripravljata inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in zgodovinski oddelek ljubljanske filozofske fakultete. »Družbeno-politične razmere v letih 1921—1924« bo naslov uvodnega referata prof. B. Zihlerja, sledili pa bodo naslednji referati: »Neodvisni sindikati na Slo-

venskem«, dr. M. Stiplovska, »Prodor Komunistične partije v slovensko družbo v letih 1921—1925« Franceta Klopčiča, »KP v Sloveniji in Zveza delovnega ljudstva« magistra J. Prunka, »Skoj leta 1921—1925« dr. S. Cvetkovića, »Delavske stranke v Sloveniji na volitvah 1920—1927« dr. V. Melika, »Orjuna i radnička klasa Jugoslavije« dr. B. Gligoričevića, »Socialopolitični in materialni položaj delavstva v Sloveniji v letih 1921—1924« dr. F. Kresala, »Odnos avstrijskega delavskega gibanja do slovenskega vprašanja na Koroškem med plebiscitom in letom 1925« dr. T. Zorna, »Mesto slovenačkog radničkog pokreta u procesu sazrevanja pogleda KPJ u nacionalnom pitanju do 3. zemaljske konference KPJ« dr. D. Lukača, »Nekatere značilnosti delavskega revolucionarnega gibanja v Mariboru in njegovem zaledju v letih 1921—1925« Franceta Filipiča in »Odmev trboveljskih dogodkov v slovenskem primorskem tisku« D. Nečaka.

Predvidene referate za znanstveno posvetovanje na temo »Revolucionarno delavsko gibanje v Sloveniji v letih 1921—1924«, ki se bo odvijalo konec maja v Ljubljani, bodo izdali v posebni publikaciji. Dalje so se dogovorili, da bodo letošnje trboveljske »prvojunjske nagrade« podelili štirinajstim preživelim udeležencem takratnega spopada z Orjunaši. V teku so akcije za izdajo posebne značke, poštne znamke, posebnega pečata in vabil. Pospešeno potekajo tudi dela za postavitev spomenika — delo kiparja Stojana Batiča — in ureditev njegove okolice. Izdelan je že osnutek tridesetminutnega kulturnega programa in glavnega lepaka, prav tako delo kiparja Stojana Batiča, ki bo vabil na osrednje praznovanje 50-letnice zloma fašistične Orjune.

S posebnim programom se namerava praznovanju priključiti tudi republiška konferenca ZMS. Tako pripravljata center za obveščanje in propagando posebno publikacijo, posvečeno zgodovini delavskega gibanja od leta 1924 do danes, ki bo hkrati tudi tema kviza, v katerem bo sodelovalo okrog štiri tisoč mladih. Kviz naj bi potekal v vseh sredinah, s posebnim poudarkom na mladinskih aktivih v delovnih organizacijah, prek občin in pokrajin do sklepne republiškega tekmovanja, ki naj bi bilo 31. maja v Trbovljah.

Drugega sestanka odbora za pripravo praznovanja 50-letnice zloma »Orjune«, ki ga je vodil predsednik CK ZKS France Popit, so se udeležili tudi predsednik republiške konference SZDL Mitja Ribičič, člana sveta federacije Lidija Šentjunc in Miha Marinko, predsednik zveze sindikatov Slovenije Janez Barborič in drugi.

Slavnostni govornik na proslavi 50-letnice zloma Orjune, ki bo 1. junija v Trbovljah, bo sekretar izvršnega biroja predsedstva ZKJ Stane Dolanc. M. Š.

Dispanzerji za borce — uveljavljanje prednosti

Iz sestavka v 9. št. TV 15 (7. III. 1974) povzamam, da so se v Ljubljani sestali bivši partizanski zdravniki in se pogovorili o zdravstvenem varstvu za borce NOV v ljubljanski regiji.

Pravilno je, da se mi partizanski zdravniki tudi sedaj skoraj 30 let po končani borbi brigamo za borce NOV in da prav mi zahtevamo, da današnja zdravstvena služba povsod uvede prednost pri sprejemu borcev v ordinacijah, bolnicah, okrevališčih in v zdraviliščih.

Kakor smo med borbo partizanski zdravniki bdeli nad zdravjem borcev, tako je tudi sedaj naša dolžnost, da izposlujemo in oskrbimo bivšim borcem prednosti in to sedaj ko se pri njih vedno bolj kažejo posledice prestalih naporov in posledice bolezni in ranitev iz NOV.

Borci so skromni in sami ne zahtevajo ali ne znajo uveljaviti ali pa tudi nečejo nobenih prednosti čeravno so si to pravico krvavo zaslužili. Prav je, da to zahtevajo borčevske organizacije in najbolj prav je, da to prednost odločno zahtevamo mi, njihovi bivši zdravniki.

Mariborski zdravstveni dom je za svoje ordinacije že uvedel posebne talone, ki je na njih navedba »borce« ali »VVI«. Te talone izdaja dispanzer za borce. Tukajšnja očesna ambulanta in zobozdravstvena služba sta že uvedli prednostno ordinacijo za borce NOV.

So pa taki taloni pravzaprav nerodni, ker se lahko izgubijo, založijo pa tudi prezrejo.

V prvih letih po osvoboditvi sem bil eden izmed pobudnikov uvedbe zdravstvenih izkaznic. Pa bi še danes predlagal enostavnost in praktičnost v zvezi z uveljavlja-

njem prednosti borcev v zdravstvenih ustanovah.

Do sedaj imajo edino vojaški vojni invalidi v zdravstveni izkaznici žig »VVI«, kmetje borci pa imajo na platnici zdravstvene izkaznice natiskano: kmet borec NOV.

Niti mi imetniki partizanske spomenice 1941 nimamo nikjer v zdravstveni izkaznici oznake o tem svojstvu, pa imamo že dolga leta pravico do prednosti v ordinaciji. To uveljavljamo s spomeničarsko legitimacijo.

Predlagam, da republiški odbor Združenja zveze borcev v Ljubljani izposluje pri Skupnosti zdravstvenih zavarovanj dovoljenje, da krajevne organizacije ZZB svojim članom žigosajo 3. stran zdravstvene izkaznice oziroma vložke v zdravstvenih izkaznicah z žigom NOV in sicer bi naj enake žige oskrbel republiški odbor ZZB NOV za vso Slovenijo in jih dostavil vsem krajevnim organizacijam.

Poleg označenja z žigom NOV pa bi bilo umestno še nabaviti plastične ovitke posebne barve za zdravstvene izkaznice, da bi vsi zdravstveni delavci takoj opazili in vedeli komu je dajati prednost. Taki plastični ovitki bi poleg enake posebne barve še imeli natiskano: »Udeleženec NOV« tako, da bi enako veljali za bivše aktivne borce, aktiviste, internirance in sploh za vse udeležence NOV. Te plastične ovitke bi si potem vsak sam nabavil pri svoji borčevski podružnici in jih seveda plačal.

Sodim, da imam po dolgoletnih izkušnjah v ambulantnem zdravstvenem delovanju dovolj vpogleda, da lahko svetujem prav ta način, ki je najbolj enostaven in ki bo dejansko najbolj uspešen in tudi res ustrezen.

PRIM. DR. CIRIL POREKAR, MARIBOR.

INDUSTRIJSKE OPEKARNE

LJUBLJANA,
CESTA NA VRHOVCE 2

VAM NUDIJO

modularni blok
stropnik monta — višine
12 cm in 16 cm
pregradni blok — debeline
12 cm

v »INDUSTRIJSKI PRODAJALNI« je na razpolago ves ostali gradbeni material, (apno, cementni strešniki, salonit, elementi za dimnik itd.)

Kličite telefonsko št.
61-965
ali 61-805

TAKOJŠNJA DOBAVA
SOLIDNE CENE

IŠČEMO NASLOVE

Društvo medicinskih sester Slovenije prosi udeležence NOB, ki so sodelovale kot bolničarke ali medicinske sestre v enotah, zaradi zbiranja zgodovinskih podatkov, naj čimprej sporočijo svoj točen naslov na:

Društvo medicinskih sester Slovenije,
Zaloška 2, 61000 LJUBLJANA.

30 let boja na Kolovratu

T. dni mineva trideset let, odkar je bila 30. divizija na svojem borbenem pohodu po Slovenski Benečiji. Na tem pohodu so bile vse tri brigade iz sestava divizije, 17. SNOB »Simona Gregorčiča«, 18. SNOB »Bazoviška« in 19. SNOB »Srečka Kosove«. Poleg ogromnega propagandnega dela za širjenje, oživljanje narodnoosvobodilnega gibanja, so enote divizije imele neposredne boje z elitnimi sovražnimi enotami, ki so hotele na vsak način preprečiti prodor močnih partizanskih enot v njegovo frontovsko zaledje. V tem mu je v mnogem pomagala italijanska reakcija, ki je še posebej računala, da bi prebivalstvo Benečije odtrgala od narodnoosvobodilnega gibanja in onemogočila buditel nacionalne zavesti, ter boj za osvoboditev izpod skoraj stoletne okupacije.

Kljub vsemu temu pa so enote divizije uspelo popolnoma izvršiti svoj borbeno-propagandni program. Prodrle so globoko v zapadno Benečijo in na obronke Furlanije. Pri tem so napadle in uničile postojanko v Sanquiritu pri Cedadu in porušile važen most čez reko Nadžo, ki je bil na pomembni cesti za zvezo med Avstrijo in Italijo. Drugi tak večji napad je bil na sovražno postojanko v Fojdi na obronkih zapadne Benečije, v katero so vdrle enote 17. brigade in uničile tamkajšnje posadke, ki se je v paniki in strahu povečini razbežala. Čeprav so bile brigade morale hitro umakniti, zaradi močne intervencije sovražnika iz velikih bližnjih garnizij, je v roke brigade padel obilen vojaški plen. Mnogo večji efekt pa je imela ta akcija na politično-propagandnem polju, v divjanju ugleda naše NOVJ in narodnoosvobodilnega gibanja sploh. Po uspešnih akcijah in bojih erot divizije, ni bilo potrebno več govoriti o moči in ugledu slovenskih partizanov. Ljudje v Slovenski Benečiji in Furlaniji so sami ugotovili kako je in govorili o tem. Rezultat tega je bil množičen razvoj narodnoosvobodilnega gibanja, tako v Benečiji kot v Furlaniji.

Sovražnik je hotel na vsak način kaznovati 30. divizijo za vse težave, ki mu jih je prizadejala na vojnem in političnem polju, pa je z vsemi sredstvi šel v boj proti enotam divizije. Nepristano je enote sledil z izvidniškimi avioni, napadal s kolonami vojakov in bombardiral z avioni, pa je bilo vse zaman. Vsa njegov poizkus je končal s porazom, kadar pa je udaril z močnejšimi silami ni našel enot divizije.

Končno pa se mu je le posrečilo, da je zbral na koncu bivanja divizije v Benečiji močne sile okoli vse Benečije in bil je prepričan, da mu tokrat enote ne bodo ušle.

V ta namen je v dne 18. februarja 1944 leta zbral močne sile SS enot v Udinah, Gradiški, Gorici in Cedadu, poleg tega pa še močno okrepil svoje stalne postojanke v dolini reke Soče in Nadže. Da bi preprečil morebitno obveščanje partizanske obveščevalne službe o njegovih gibanjih in možnost, premikanja partizanskih enot, je glavne čete za napad pripeljal že v noči z 18. na 19. februar na izhodiščne položaje za napad in takoj tudi napadel.

Tudi enote divizije niso držale križem rok. Štab 30. divizije, si je bil na jasnem, da tokrat ne bo lahko izigrati sovražnikove glavne sile, pač pa se bo morala divizija tokrat dobro spoprijeti z njimi in le s skrajnimi napori vseh enot in junaštvom premagati močne sovražne sile, s katerimi je sovražnik razpolagal.

Enote divizije so se morale, po povelju štaba divizije, zbrati na dominantnih položajih nad reko Sočo utrditi se tam, sprejeti boj s sovražnikom. Do večera bi se morali bojevat in se potem odločiti o odločitvi od njega ter ti takoj čez Sočo. To so storile Osemnajsta in devetnajsta brigada, medtem ko sedemnajsta ni mogla iz Brd priti pravočasno na odredene položaje.

Osemnajsta brigada je tisto noč pred bojem prišla na odredene položaje in jih zasedla. Položaje so utrdili: Na Gradu (trig. 1114) — Vrh (k. 966 — pri vasi Klobučarji in Kraj; Utrjeni položaji so predstavljali ognjeni žep, obrnjen proti Ravnam in Livku, od koder so pričakovali sovražne kolone.

Z 18. brigado so bili še štab 30. divizije pri vasi Kraj in podoficirska šola divizije. Devetnajsta brigada pa je bila na položajih okoli Srednjega. Vse je bilo pripravljeno za sprejem sovražnih kolon za odločilno bitko naslednjega dne.

To, da 17. brigada ni uspela priti na odredene položaje, je bilo za potek dogodkov še ugodno, saj je ta brigada samostojno sprejela v boj kar iz pokreta dve sovražni koloni, ki sta bili namenjeni verjetno v smeri položajev glavnine divizije.

Sovražnik je že v teku noči poskušal zavzeti dominantne položaje v razporedu 19. brigade okoli Srednjega. Verjetno je imel za cilj zadržati v svojih rokah glavne položaje v bližini Soče in enote divizije potisniti globlje v Benečijo, kjer bi mu jih bilo mnogo lažje obkoliti in kasneje razbiti in uničiti. Sovražnik je zavzel Ostri Kras pri Pušnem, vendar ga je devetnajsta na juriš zavzela nazaj in ni sovražniku dovolila, da bi se te noči pred glavnim bojem polastil dominantnih položajev.

Zgodaj zjutraj 19. febr. 1944 leta je začel sovražnik z velikim kolonami prodrati v več smeri na ozemlje Vzhodne Benečije z namenom, da popolnoma obkoli enote 30. divizije, jih vrže z glavnih položajev čim dalje od Soče in končno obračuna z njimi. Največ sovražnih kolon je trčilo na položaje 19. brigade, ki so jih smatrali za ključne za obe nasprotni strani. Ta brigada se je borila ves dan z okoli 1.500 sovražniki, ki so prodirali iz štirih strani, pa še močno podprti s topovi in bombardiranjem aviacije. Kljub velikim premoči je brigada vzdržala in omogočila ostalima dvema nemoten samostojni boj s sovražnikom.

Precej drugače pa je bilo na položajih 18. brigade. Sovražnik je že prejšnji večer

pripeljal do Kobarida 1.000 sovražnih vojakov, ki so takoj odšli na Livek in zavzeli glavne položaje okoli Matajurja in tako so naredili zaporo proti zahodni Benečiji. Zjutraj pa je prišla še druga kolona SS-ovskih enot z okoli 600 možmi z močnim pratežem konj in mul. Šli so iz Livka proti Ravnam, tam pa so se odcepili. Ena kolona je šla proti Dreki in dalje proti Kravarju, medtem ko je druga z okoli 250—300 možmi, šla po Grebenu Kolovrata naravnost na položaje 18. brigade. Položaji le-te so bili dobro maskirani, sovražnik jih ni opazil pravočasno, pa je prišel naravnost v ognjeni žep med položaje brigade. Vsi borci so napeto opazovali premik sovražnika.

Sovražnika so opazovali tudi s poveljniškega mesta 18. brigade in 30. divizije, ki sta bila skupaj nad vasjo Kraj, od koder je švignila v zrak rdeča raketa v znak za splošni napad na sovražno kolono. Sovražnik je bil iznenaden, saj po njegovih podatkih tukaj ne bi smelo biti nobene partizanske enote. Verjetno so imeli še podatek, da je bila 18. brigada še prejšnjega dne pri Kravarju in Oblici, kamor so tudi napotili druge kolone. Kljub zelo neugodnemu položaju, pod močnim ognjem partizanov, so se SS-ovci začeli zagrizeno boriti. O predaji niso niti pomišljali, čeprav je bil njihov položaj popolnoma brezupen.

Verjetno so pod prvimi rafali in streli padli tisti, ki so vzdrževali zvezo med kolonami, kajti samo tako lahko razumemo, zakaj jim ni prišla na pomoč nobena od močnih sovražnih kolon, ki so hodile po Benečiji brez bojev in so tako napadeni SS-ovci ostali sami pod uničujočimi udarci 18. brigade. Da bi jih popolnoma obkolili, je dobil 3. bataljon povelje, da izvede manever za hrbet sovražniku in ga popolnoma obkoli.

Prvi in drugi bataljon sta držala sovražnika prikovanega na zemljo, medtem ko je tretji bataljon to dobro izkoristil, prišel sovražniku za hrbet in tako je načrt štaba o obkoljenju uspel. To je bilo okoli 13. ure; sovražniku niso mogla pomagati niti njegova bombna letala, ki so začela bombardirati položaje brigade.

Tedaj so na signal skočili vsi borci brigade v juriš z grozljivim hura, ki je preglašal besno streljanje strojnice in težkih mitraljezov. Tako silnega vsestranskega juriša sovražnik kljub svoji trdovratnosti ni mogel vzdržati. Prišlo je do boja prsa v prsa, sovražnik je bil razbit na skupine, ki so se še nadalje obupno branile. Drugi bataljon je imel prav pred uničenjem obkoljeno večjo skupino sovražnikov, ko je udarila težka mina našega minometa v vrste borcev drugega bataljona, ki je prodiral proti SS-ovcem. To je povzročilo zmedo in vrzel v obroču okoli sovražnika. Sovražnik je to izkoristil, in večja skupina sovražnikov je uspela pobegniti iz obroča. Vendar je bila zmeda kratka in potem, ko smo poskrbeli za ranjence, se je boj za uničenje obkoljenega sovražnika nadaljeval. Sedaj se je sovražnik boril le še po manjših skupinicah.

Elitni esesovci so v tem boju v skupinah iskali rešitve v bližnjem gozdu po Kolovratu, kakor tudi v dolini proti Klodiču. Bordi jim niso dali oddiha. Sledili so jim in uničevali posamezne skupine vzdolž grebena. Ker so se še nadalje borili, so morali vsako skupinico posebej uničevati. Borci 2. bataljona so obkolili skupino 27 SS vojakov, ki se niso hoteli predati. Morali so jih uničiti do zadnjega. Takih primerov je bilo več. Lov na razbite skupine se je nadaljeval po pobočjih Kolovrata skoraj do noči. Gozd je mnogim rešil življenje ali pa pomenil smrt, saj so se nekateri ranjeni sovražni vojaki izgubili v njem in tam umrli.

Sovražno kolono je brigada popolnoma razbila in skoraj uničila. Pri tem je še toliko bolj nerazumljiv postopek sovražnega poveljstva, da kljub velikim silam, s katerimi je tega dne razpolagal, ni poslal nobene pomoči napadeni koloni, razen letalske, ki pa ni prizadejala skoraj nobene škode. Tudi brigada se je pri tem preganjanju sovražnika precej razdrobila, pa so se čete zbrale šele proti večeru, ko je bilo boja konec.

To je bila ena največjih zmag enot divizije v Benečiji. Po presoji so se le neke skupinice rešile z begom, večji del kolone pa je bil uničen. Cenili so, da je bilo okoli 200 sovražnikov pobitih ali ranjenih. Po poznejših poročilih s terena je sovražnik drugi dan iskal po terenu in gozdovih in našel še precej mrtvih in ranjenih.

Brigada ni imela časa, da bi preiskovala

la zemljišče okoli bojišča. Morala se je hitro zbrati in oditi čez Sočo, da bi onemogočila sovražniku obkolitev brigade z močnejšimi silami. V rokah pa je imela bogat plen, zaplenila je kompletni pratež 35 konj, natovorjenih s hrano in strelivom, 2 strojnice, 3 brzostrelke, 20 pušk, 5 pištol veliko ročnih bomb in druge vojaške opreme. Brigada je imela nekaj mrtvih in 9 huje ranjenih, ki jih je bilo potrebno prenesti v partizanske bolnišnice.

PREBOJ ČEZ SOČO

Ko se je končal boj na Kolovratu, je štab 18. brigade poslal izvidniško patroljo 6 borcev s puškami in strojnico v dolino Soče proti vasi Kamno, da bi ugotovili, ali je most čez Sočo prost.

Patrolja je srečno prišla čez most v vas Kamno. Sovražnika ni bilo nikjer. Ko so se vračali, so iz smeri Kobarida pripeljali kamioni in se začeli vsakih sto metrov zaustavljati in postavljati zasede ob Soči. Sovražnik je očitno blokiral Sočo od Kobarida do Tolmina, da bi preprečil umik partizanov na Tolminsko.

Izvidniki so si dobro ogledali mesta postavljenih sovražnih zased, v bližini Kamnega. Trije so ostali tam, da bi videli, kaj dela sovražnik, ostali pa so hitro odšli na Fone, da bi štabu brigade povedali, kakšen je položaj in možnosti za prehod čez Sočo.

Zaporna črta je jasno pokazala sovražnikov namen, da bo v naslednjih dneh poskušal razbiti in uničiti partizanske čete v Benečiji, v čemer prvi dan ni uspel.

Štab divizije in 18. brigade sta na podlagi takega položaja sklenila, naj 18. brigada z napadom izsili prehod čez Sočo. Izbrali so za preboj rečni odsek med vasjo Kamno in Volarji, kjer je korito plitko in za katerega so točno vedeli, kje so zasede in kjer bregovi ustrezajo za prehod konj in mul.

Da bi preskrbeli tudi za težke ranjence, so ukazali 2. bataljonu 18. brigade, naj jih prenese v partizansko bolnišnico, ki je bila nekje v dolini Idrijce. Z bataljonom je ostal tudi politični komisar brigade, da bi vodil bataljon z ranjenci in ga pripeljal zopet čez Sočo v brigado.

Organiziral so jurišno skupino prostovoljcev, ki je imela nalogo tihe likvidacije sovražne zasede in napraviti svoboden prehod čez Sočo. Za njim naj bi šla predhodnica z nalogo zaščite bregov prehoda. Da bi čim bolj prevarali sovražnika, so odredili, da začne prehod ob 2. uri 20. februarja zjutraj, ko bo to sovražnik najmanj pričakoval. Že zvečer pa so šle nove patrolje v bližino prehoda kontrolirati vsako opravilo sovražnika.

Noč je bila mirna, sovražnik ni pokazal nobenih premikov, le ob Soči so bdele nemške zasede. Partizanska kolona se je približala Soči, vsi so bili pripravljeni za boj. Vlada la je nočna tišina, slišalo se je le šumenje Soče.

Nekaj sto metrov pred kolono se je plazila jurišna skupina, drugi borci so polegali ob poti, dokler ta ni opravila svojega dela. Borci jurišne skupine so sezuli čevlje,

da bi se čim bolj tiho priplazili do senika, v katerem je bila kakih 500 metrov od mosta sovražna zaseda.

Jurišniki so iznenada planili na dremave vojake. V tihem boju sta bila dva ubita, eden ujet, drugi pa so pobegnili v noč. Nočne tišine ni presegal strel. Sovražna zapora je bila brez dvoma preplitka in prešibka, da bi zadržala brigado, ki je točno vedela za njeno mesto.

Odslej je šlo vse kakor je bilo načrtovano, predhodnice so hitro zasedle oba položaja ob Soči in že so v teku šle čete čez Sočo na drugi breg, gazeč hladno februar-sko vodo do pasu, na kar pa ni tedaj nihče pomislil. Vse je šlo hitro brez nezdode, kolone partizanov so se že vile v strmi breg proti vsem Vrsno in Krn, ko so prišli na vrsto pratež, in težka četa z mnogimi konji in mulami. Le-te so napravile precejšen ropot, tako da so to slišale sosedne sovražne zasede in so začeli spuščati dolge rafale strojnic ob Soči. Na srečo niso nikogar zadele, ker pa niso dobili odziva, so tudi oni prenehali streljati. Brigada je s prehodom zaščitnice bila vsa čez Sočo. Borci so šele tedaj začutili mokroto, kajti mokre obleke so se jim najprej primrznile in zopet odvajale na gorkih telesih, ko so se vzpenjali premrazeni in utrujeni proti vasi Krn.

Toda tudi to jim ni bilo težko, saj so se zavedali, da so zopet odnesli veliko znago nad elitnimi sovražnimi trupami, ki so hotele preprečiti njihovo zgodovinsko nalogo širjenja narodnoosvobodilnega gibanja do skrajnih naših zapadnih etničnih meja Slovenije.

Na vrsto so prišli intendant in kuharji, ki so s pomočjo ljubeznivih domačinov napravili vse, da bi borci in borke čim prijetneje počili. Zvečer so že organizirali mitinge, vaščani pa so vsi navdušeni spremljali govornike, ki so jim pripovedovali o političnem položaju NOP in še posebej o bojih in misli enot 30. divizije po Beneški Sloveniji.

Sovražnik je naslednji dan zaman križaril z močnimi enotami po Benečiji, partizani pa so se mu spet izmuznili.

Čez dva dni je prišel srečno čez Sočo še drugi bataljon 18. brigade, ki je srečno prenesel 9 težkih ranjencev v bolnišnico.

S tem se je tudi končal premik 30. divizije po Beneški Sloveniji. Sadovi tega pohoda so se videli na vsakem koraku, Briško-beneški odred se je močno razmnožil, ustanovljene so bile partizanske enote po vsej Benečiji in Reziji, tako da vse do konca vojne ni prišlo več do pretrganja vzpona rasti narodnoosvobodilnega gibanja, bodisi v Benečiji, kakor tudi v Furlaniji, kjer so napredni Italijani ustvarjali partizanske enote »Garibaldi«. Te so se borile z ramo ob rami vse do končne osvoboditve skupaj z beneškimi enotami. Ob koncu vojne so bile partizanske enote v Brdih in Beneški Sloveniji tako močne, da so razbile zadnjo sovražnikovo ofenzivo in same osvobodile ne samo Beneško Slovenijo, pač pa tudi nekaj mest Furlanije skupaj z garibaldinci.

BAVEC FRANJO-BRANKO

fotografija z vprašajem

V zvezi s fotografijo, objavljeno v prejšnji številki, nam piše Andrej Jelinčič-Rožnik: Fotografija, objavljena v 10. številki je bila posneta meseca aprila 1945. leta na Krasu. Nanaša se na ves poveljniški kader 2. bataljona. Točneje podatke, kdo jo je posnel, bo gotovo vedel politkomisar Kovačič. Podatke vam sporočam, ker sem na fotografiji tudi jaz in sicer: prvi z leve, sedeč z brzostrelko. Stojijo: v sredini Kovačič Radko, politkomisar, pesti za pasom, sedaj aktivni polkovnik, Beograd (Jevremova 2), desno od njega Prinčič Oskar — komandant bataljona, naslednji Semolič Izidor, drugi z desne Vidič Dominik — Jure, tretji Marko, doma iz Hrvaškega Primorja, četrti Simon, peti Piletič Jože — Pile. Drugi z leve: Furlan Slavko, tretji Simčič Doro (ali Komalec Viktor — Blisk), četrti Lovre, šesti Savnik Oskar. Sedijo: drugi z desne Stojan, bataljonski pisar, tretji Gabršček Jože — Sabotin iz Tolmina. Klečijo: četrti z desne Makuc Anton — Matajur, aktivni polkovnik, Postojna, peti Bavec Franc, direktor Fructala. Tretji z leve (vidljiva samo glava) Tonček, v sredini sedi Emil, podpolkovnik sanitetne službe, Ljubljana. Spominjam se vseh bojnih tovarišev, toda imena nekaterih sem pozabil. Za fotografijo, ki jo objavljamo danes, piše: Kurirji na Mozirski planini. Vprašujemo, katera kurirska postaja je bila to, kdaj in kje je bila fotografija posneta ter kdo so tovariši na sliki.

Videli jih boste v nekaterih naših bolnišnicah in jih takoj prepoznali, ker so vsi zelo mladi in vsi zelo zelo poškodovani. Prepoznali jih boste tudi po arabskem obrazu, če ni preveč ranjen, ali pa po pidžamah s praznimi hlačnicami in rokavi, skrbno zloženimi v žep...

To so vojaki egiptovske armade, ki so bili, braneč svojo domovino, ranjeni v oktobrski vojni proti Izraelu. Zdaj se zdravijo v naših bolnišnicah, kjer naši zdravniki poskušajo, da bi, čim bolj je mogoče, odstraniti posledice hudih ran. Zdravljenje v celoti dobro napreduje. Nekateri izmed njih so se že vrnili domov. Nekateri so zdržali celo po osem operacij. Samo večih predčasna guba okrog oči priča o vsem pretrpljenem še od tistih oktobrskih dni, ko so se te oči v puščavskem pesku, za trenutek srečale tudi z lastno smrtjo.

Za nekatere izmed njih je vojna trajala samo nekaj minut ali nekaj ur, za drugega tudi dvakrat dlje kot pa je vojna uradno trajala.

»... in tako smo ob svitu 14. oktobra, po močni topniški pripravi, vi, gospod, pa ste verjetno slišali, kako sijajni fantje so bili naši topničarji, torej, po tem njihovem streljanju, ki je bilo takšno, da se je želelo, da se je puščava spremenila v žarečo lavo, smo šli skozi vrste naše pehote, ki se je bila vkopala in krenila v napad. Moj prvi napad v življenju, gospod...«

Potem so me odnesli

Galeb Monis, star 22 let, je po končani gimnaziji obiskoval vojaško akademijo oklepni sil. Končal je šolo, prispel v četo, potem pa vojna.

»Ne, zares ne vem, nikoli nisem razmišljal, zakaj sem se odločil za vojaški poklic. Verjetno je bilo to najbolj naravno, kar sem mogel — moja dežela je v vojni; napadli so jo, ko sem bil še čisto majhen, v osnovni šoli... Toda, naj vam povem tisto, kar sem bil začel: krenili smo, torej, tistega jutra v napad in pri tem sem samo vedel, da skupaj z ostalimi enotami napadamo drugo Bar-Levovo linijo in vedel sem za natančno smer svojega tanka in svoje enote. Mnogo kasneje sem slišal in prebral v časnikih tistega časa, da je bila to največja tankovska bitka. Mi smo se na akademiji učili o največjih tankovskih bitkah. O tistih pred oktobrom 1973. Tudi jaz vem vse o onih, prejšnjih velikih tankovskih spopadih, o tem sem se učil v šoli. O tem, gospod, vem veliko več... Nekaj časa smo tako napredovali po neki vdolbini. Kasneje smo prispeli na nek hrib. Za hribom pa se je prikazalo precejšnje oporišče kakih tridesetih tankov, samih ameriških »pattonov« z desetimi rampami za projektile SS, 16 60 mm topov in še precej drugega protitankovskega orožja, vse skupaj približno v jakosti neke manjše tankovske brigade...

Ne vem, če ste slišali morda za tanke T-55? Ehh, seveda, moja enota ima takšne tanke: v prvih štirih minutah je začelo greti osem »pattonov«. V naslednjih petih ali šestih minutah se je vse spremenilo v kaos... Da, streljal sem tudi jaz. Veste, to počenjam tako: ustreliš, pa spremeniš položaj, spet ustreliš in tako naprej, dokler jih vseh ne uničiš... Uničili smo, jaz in moja posadka, dva »pattona« in eno rampo, enega »pattona« pa si delimo s posadko še enega našega tanka. Vendar pa, ko sem tretjič spremenil položaj, to je bilo približno neke p. prve pol ure bitke, nas je zadel projektil SS. Eksplozija me je vrgla kvišku, medtem ko je bil moj merilec ubit. Ostala dva člana posadke sta ostala popolnoma nepoškodovana. Da, seveda, tu je še ta moja noga... Ležal sem tako na pesku še tri in pol ure in opazoval bitko. Kakšen prizor je to bil! Spočetka nisem čutil bolečin, potem pa, ko se je rana hladila, se je bolečina krepila, toda takrat so moji tovariši že nadkrižili Izraelce in njihov odpor je začel slabeti... To bi morali videti! In tako ves čas bitke nisem mislil na bolečine, potem pa so me odnesli...

... Da. Želim se čimprej vrniti v svojo enoto in dobiti ustrezno mesto. Bojeval sem se samo pol ure, če ne računamo časa, ko smo napredovali tako brez spopadov... Zdaj sem star 23 let in sem popolnoma sposoben še marsikaj prispevati svoji domovini. Da bi se boril...

Galeb v arabščini

Monis se vozi v vozičku, dobil bo protezo za levo nogo, če se bo končalo tako, kot predvidevajo zdravniki. Njegovo ime je Galeb. V arabščini pa to pomeni — zmagovalec.

Pešak Mustafa Hasez sodi med »starce«, kajti kmalu bo star 34 let. Oženjen je že tri leta, toda nima otrok. Kot poklicnemu vojaku se mu v vojnem obdobju niti ni posrečilo, da bi resneje pomislil na naslednike. Šele zdaj se bo, kakor pravi, ko se bo vrnil domov, resneje posvetil družinskim obveznostim. Trije njegovi tovariši v sobi se krohota, čeprav je očitno, da slišijo to šalo bogve katerič že.

Pustimo šalo, pravi Hafez. Ni točno, da so bili 6. oktobra presenečeni samo Izraelci. Pred njimi sem bil tudi jaz skoraj presenečen, ko sem tistega jutra odprl zapečaten kuvert in prebral, naj s celotno enoto preidem prekop, zaobidem prvi pas Bar-Levove linije, zavzamem položaj najmanj 250 metrov za mejo utrdb in za nobeno ceno ne dovolim dostop tankovski ali kaki drugi okrepitvi. Zdaj ni potrebno, da bi vam veliko pripovedoval, kako smo vse to izvajali. V časih je bilo precej podrobno vse to opisano... Prvič sem bil ranjen komaj uro po začetku bitke. Z nami je namreč prešla prekop tudi ena izmed prvih zastav ZAR, ki so jo zasadili na vzhodnem bregu. Ker so nanjo streljali iz vseh orožij, je oficir, ki jo je nosil, kaj kmalu padel. Tu sem se bil znašel jaz in nismo dopustili, da bi zastava padla. Šrapnel me je oplazil na več mestih, toda ni bilo preveč nevarno, pa sem nadaljeval... Seveda, zastava ni padla... Toda tisto, kar me je navdušilo, je bila morala naših vojakov. V nekem trenutku, ko smo se držali svoje položaje, da bi preprečili dostop okrepitvi, je prišlo kakih deset izraelskih tankov v smeri, kjer so bili trije naši vojaki vkopani z ročnimi protitankovskimi sredstvi. Dva sta bila ubita, toda tudi devet tankov je tu končalo svoje življenje.

Deseti tank je krenil proti edinemu preživemu borcu. V tistem trenutku seveda nisem vedel, to smo kasneje ugotovili, da v svojem rovu ni imel nobene granate več. Ker je imel v nahrbtniku tudi nekaj obrokov konzervirane hrane, je razjarjen kot ris in v besu, ker mu je v zadnjem hipu zmanjkalo streliva, zgrabil konzervo in jo dvignil

pred tehniko ne počuti preveč slavno. Toda zamislite si pešaka v puščavi! In glejte, ta pehota je zadajala smrtno udarce vsem mogočim centuriom, pattonom, projektilom, in pri moji veri, tu pa tam snemala, in to zelo uspešno, z neba tudi nizkoleteče »phantome«. Ali veste, kaj pomeni, ko nek vojak s svojega ramena in iz svojega rova z eno samo potezo uniči tako dragoceno in ubijalsko napravo kakor je nadzvočno vojaško letalo? In, ali veste, kaj to pomeni za moralno tega borca? In končno, 18. oktobra sem bil drugič ranjen. Mi smo do tega dne prišli iz spopada v spopad. 18. oktobra zjutraj smo zavzeli neko poveljniško mesto, toda Izraelci so ga, ker so imeli njegove položaje natančno zarisane, začeli tolči. Tedaj je bila zadeta tudi moja noga.

Mustafa Salen je inženir iz Kaira, star 25 let. Oženil se je 27. septembra, na fronto pa so ga poklicali 1. oktobra. Po prvi skupini, ki je prešla prekop, je še z nekaj borci, prav tako inženirci, varoval prehod čez minka polja. Ob somraku tega dne se je s svojo skupino malce oddaljil od določene smeri. Opazila ga je neka izraelska baterija in užgala po njih. Mrtvih je bilo 12 vojakov. To je bil deveti dan Salenovega medenega meseca.

Zakaria Sabri je tudi v junijski vojni 1967. leta služil v oklepni enoti. Ko je izbruhnila vojna, so tako prejeli ukaz, naj se z območja Kontela na Sinaju, kjer so bili takrat, umaknejo na zahodni breg prekopa. Premoči letalstva je bila tolikšna, da egiptovski tanki niti niso mogli vstopiti v boj. Tako je Izraelce prvič videl in se soočil z njimi šele v oktobrski vojni.

OD SINAJSKEGA PEKLA DO BEOGRADA

nad rov, ko je bil tank že čisto blizu, potem pa je zamahnil s to konzervo, kot da ima v rokah bombo... Toda tudi v tanku ni bilo vse v redu in je prav v tistem hipu tankist pomolil bel robec... Istega dne je omenjeni »patton« že sodeloval v prvem boju, toda na naši strani.

Seveda me razumete, ne pripovedujem tega zaradi onega »pattona«, temveč zaradi tistega mojega borca, ki je bil sklenil, da bo šel s konzervo hrane nad tank, prepričan, da je tudi takšen močnejši od jeklene pošasti.

Zgledov visoke borbene morale smo imeli zelo veliko. In vzporedno, v kolikor se je morala potrjevala in jeklenela, tako da je iz dneva v dan kopnela morala Izraelcev. Ko smo prešli na drugi breg prekopa, smo imeli ugodnejši položaj tudi za opazovanje zračnih spopadov. Naša protiletalska zaščita na zahodnem bregu prekopa je rušila izraelska letala kot sprej iz stekleničke uničuje komarje. Tudi na velikih višinah niso mogli ničesar storiti. Samo v moji bližini smo začeli tri pilote, ki so se spustili s padali. Prvega dne vojne so se obnašali tako strupeno, kot da so oni mene zajeli, ne pa jaz njih. Toda iz dneva v dan je njihovo obnašanje postajalo ponižnejše... Predajali so se tudi na razdaljo 400 metrov...

Človek in tehnika

Drugi izmed mojih poglavitnih vtisov iz te vojne je, da je pehota potrdila tudi v najmodernejših pogojih svojo primarno pomembnost. Seveda, jaz sem pešak in niti malo mi ni bilo vseeno, ko so se takrat kot prej pred mojnimi borci šopirili razni oklepi kot pavi. Nikjer na svetu se pešak

»Bilo je«, pripoveduje, »mnogo slučajev, da so se Izraelci predajali tudi z razdalje 500 metrov. Preprosto neprijetno je bilo pomisliti, da smo se kdajkoli pred takšnimi vojaki umikali.«

Ranjen je bil 10. oktobra, ko je tank zadela letalska bomba.

Novinec v bolnišnici

Murat Halaf je prispel pred nekaj dnevi. Njegova naloga je bila, da izza zakopanih izraelskih tankov sporoča korekcije streljanja lastnemu topništvu. To je bilo precej globoko v zaledju izraelskih položajev in je med vrnitvijo stopil na mino. Zdravniki so prepričani, da se jim bo pri nas posrečilo, da mu bodo nekako naredili umetno nogo, a Murat pravi, da so ga vse operacije manj bolele od dejstva, da se je tako neumno poškodoval in da je moral tako neumno zapustiti boj.

Anvar Salam pripada protiletalski obrambi, ali, kot bi dejali v svobodnejšem prevodu, da je raketar. Pravi, da je bila zračna zavesa, ki jo je ustvarjala njegova enota, tako učinkovita, da se ji ni moglo nobeno letalo približati bliže od 7 km. Prvega dne vojne sta jo ob 14.30 prebila dva »phantoma«, ker sta letela zelo nizko. Vendar so od takrat dalje ta nizkoleteča letala snemali z raketami tipa »strela«, ki jih izstreljujejo naravnost z ramen. Pod tako dobro zaščito verjetno ne bi bil niti ranjen, če ne bi krenil naprej, da bi vodil kopače neke nove radarske pozicije. Ti položaji so bili pred območjem, ki ga je ščitila protiletalska obramba. Neko izraelsko letalo je opazilo buldožer, na katerem je bil Salam... Profesor matematike neke kairske gimna-

zije Gamal Domar je po končanem študiju leto dni predaval najvišjemu razredu svoje šole. Potem je odšel na služenje vojaškega roka. Učencem je, poleg matematike, rad pripovedoval o Egiptu, o njihovi domovini, o vsem, kar morajo storiti zanjo. Neposredno pred začetkom vojne bi moral oditi, njegov vojaški rok se je iztekal. Toda začela se je vojna in profesor je ostal. Mimo ostalega tudi zato, ker sta medtem v njegovo enoto prispela tudi dva njegova nekdanja učenca. Toda so trenutki, ko profesor ne predava samo za katedrom, mar ne? In tako je Omrar dočakal rano takrat, ko je mislil, da je vse vendar že minilo in da se bo vrnil domov k svoji ženi in otroku, ki naj bi se kmalu rodil. Toda 24. oktobra, ko je prekinitev ognja že začela veljati, je Omarjev džip, s katerim se je peljal, zadela raketa.

V ujetništvu

Pa vendar je vojna sreča najhujša za tiste ranjene, ki so padli v izraelsko ujetništvo. 6. oktobra so ob 5.30 Alhija Vahdija še z nekaterimi komandosmi s helikopterjem premestili globoko v sovražnikovo zaledje. Spustili so se poleg izraelskega letališča Led, ki leži na eni izmed osrednjih cest na Sinaju. Njihova naloga je bila zaustaviti tankovske okrepitve, ki naj bi v tej smeri krenile na pomoč napadenim utrdbam na vzhodnem bregu prekopa. Trinajst tankov in dva džipa se je skupini komandosov posrečilo zaustaviti. Vendar pa je formacija, ki je prišla za njimi, bila mnogo številnejša, pa tudi več tankov je bilo oboroženih z napalmom. Ze ob 9.30 so bili vsi komandosii likvidirani. Trije so bili ubiti v boju, ostala dva, hudo ranjena, pa sta bila ujeta...

Vahdi je bil eden izmed prvih ujetnikov in je bil zato za Izraelce zelo pomemben. Hudo opečenega od napalma in zdrobljenih pesti so ga prenesli v poljsko bolnišnico. Od tam so ga, po improviziranem obvezovanju, premestili v letalom, in sam domneva, da v neko večje mesto, morda celo v Tel Aviv glede na to, da je bila to bolnišnica, v kateri se je bil znašel, zelo velika. Tu so, potem ko je ležal na tleh, izraelski oficirji med zasliševanjem gazili po tistih njegovih zdrobljenih pesteh in po treh dneh molka zaukazali, naj ga prenesejo v taborišče.

»Tistega dne nisem dobil nobene hrane. Naslednjega dne so mi dali čisto majhen košček sira in kruha, dan kasneje pa po dve žlički kuhanega riža za obrok. Imeli so me v neki temni sobi, tu so me tolkli po ranah in gazili z nogami, potem pa me puščali samega v temi in od nekdaj izpuščali smrtno krike, ki so odmevali po prostorih. Zahtevali so, naj povem, koliko nas je bilo v skupini, katere cilje smo imeli naznačene, v katerih smereh se bodo gibale naše operacije. Peljali so me tudi na navidežno ustrelitev, dajali platneno vrečo na glavo, potem pa streljali mimo ušes, nakar so me znova vrgli v tisti teman prostor. Ker mi ves ta čas niso zamenjali obvez, se je bila rana že čisto umazala, od mene se je širil odvraten smrad in takšnega so me odnesli ter me vrgli v nek prostor, ograjen z bodečo žico, med ostale ujetje Egipčane. Pred tem so mi dali roke v mavec in se pri tem nekaj smejali. Šele ko so me zamenjali, so v kairski bolnišnici ugotovili, kaj so mi storili... pravi Vahdi in kaže svoje roke, ki so jih izraelski zdravniki — to pa potrjujejo tudi naši medicinski strokovnjaki — medtem, ko so bile zdrobljene in opečene, dali v mavec zabo, da so zarasle tako, da bi se jih ranjenec kasneje nisol ne mogel več posluževati. Po šestih operacijah v Kairu je Vahdi prišel k nam, roke pa ima še vedno takšne, da jih je grozljivo že samo pogledati.

In ni bil samo on vojni ujetnik, nad katerim so Izraelci, pod plaščem medicinske pomoči, počenjali najhujša zverstva. V Beogradu leži še nek egiptovski ranjenec, kateremu so izraelski zdravniki »zdravili« ranjene noge tako, da so mu glavne živce skrajšali za nekaj centimetrov. To praktično pomeni, da v kolikor zdaj kirurgi ne dosežejo nekaj nemogočega, bo moral človek ostati dosmrtno negiben. V nekem drugem prime ru, ki ga prav tako zdravijo v Beogradu, so ranjencu v imenu medicinske pomoči dali injekcijo, od katere ima nenehno hude bolečine v glavi, ki jih spremlja vrtoglavica. Vendar pa je treba vseeno povedati, da imajo egiptovski vojaki veliko zaupanje v naše zdravnike in se z zaupanjem prepustijo njihovu zdravljenju. Skoraj vsi, kadar govore o sebi, omenjajo tudi pomoč, ki jim je bila tukaj nudena, profesor Gamal Omar pa je ob slovesu vztrajal, da, če bomo kakoli napisali o egiptovskih ranjencih v Beogradu, moramo napisati tudi to, da so sam in njegovi tovariši zelo hvaležni jugoslovanskim zdravnikom za nego in zdravljenje in da iz vsega srca želijo nadaljnji, čim večji napredek v razvoju prijateljskih odnosov med našima dvema nevrščenima deželama. Še posebej pa se zahvaljujejo predsedniku Titu, ki jim je bil poslal vabilo na zdravljenje.

(NIN)

Dokler bom živel, bom tudi delal!

»Kako...? Čudite se, ko pravim, da bom imel čez dve leti sedemdeset let? Bosonogo popotovanje po kamenju vam lahko rani podplate in tudi utrdi jih lahko! Če ljubezni do dela in do ljudi dodate še nekaj navdušenja za delo v vinogradu, če znaš igrati na svoje živce kakor virtuoz na kitari, ti celo starost ne zada prehudih težav.«

Toplo primorsko sonce je pritisnilo k obrazu JOŽETA ČUČIČA-MARIA prgišče sončnih žarkov. Od temno obrobljenih oči so se odbijali na konice prstov, na cigareto v ustniku. Žena je obstala med vrati. Zazdela se ji je, da jo izbira dogodek, s katerim bo načel pripoved o pomembnem delu življenja — nikakor ne samo svojega. Morda bo začel govoriti o glasbi? Bilo je leta 1929, ko je v Vrtojbi ustanovil godbo na pihala; pravzaprav je bil to najprej pihalni orkester. In Pepe (Dovolil sem si uporabiti njegovo domače ime!) ni bil samo vodja pihalnega orkestra. Menda ga ni bilo instrumenta, ki bi v njegovih rokah ne zaigral kot je zahteval izostreni posluš. Glasbene vaje v tistih letih pa niso imele samo »glasbeni« pomen. Med štirinajstimi godbeniki je bilo tudi sedem komunistov. Le-ti so uporabljali glasbena srečanja v vaški gostilni tudi za politične pogovore. To pa se je dogajalo vse do leta 1940, ko je Italija stopila v vojno.

Jože Čučič je postal leta 1923 sekretar organizacije Komunistične mladine v Vrtojbi. Omenjena organizacija je imela dvainštirideset članov. Mladi so pripravljali debatne krožke s temami,

ki so razgaljevale fašistični režim v Italiji in se zavzemali za priključitev k Jugoslaviji. Dne 18. septembra 1927 je bil Pepe sprejet v Komunistično partijo Italije.

»Prebivalci Vrtojbe so bili od nekdaj zavedni Slovenci. Brez dvoma niso italijanski fašisti zaman govorili, da je naša vas »mala Rusija«. Že leta 1902 se je tukaj ustanovila socialno-demokratska stranka, ki se je menda leta 1919 preimenovala v Komunistično partijo.

Sodeloval sem pri ustanovitvi odbora Osvobodilne fronte v Biljah. Enajstega novembra 1941 smo ustanovili odbor OF tudi v Vrtojbi. Sestanka se je udeležil tudi Anton Velušček-Matevž. Tistega dne smo najprej preimenovali osnovno partijsko organizacijo iz KP Italije v KP Jugoslavije. Spominjam se, da sem takrat prvič plačal članarino — eno liro. Pozneje smo sestavili petčlanski odbor: tajnik je postal Kamilo Lasič, moj brat Franc je bil ekonom, Alojz Černe je prevzel dolžnosti vojaškega referenta, blagajniški posli so bili zaupani Nikolaju Dermanu, sam pa sem postal prvi predsednik. Štiri dni pozneje se je zbralo v Dermanovem hlevu dvanajst prvih članov vaške organizacije OF. Matevž nam je razložil program organizacije in naše dolžnosti. Do konca leta 1941 smo imeli že več kakor dvesto članov Osvobodilne fronte. (Takrat je bilo v Vrtojbi približno 1500 prebivalcev!) V organizaciji sem delal do 8. oktobra 1942, ko so me zaradi izdaje aretirali!«

Kdo je izdal Jožeta Čučiča in kdo je kriv, da so poleg njega fašisti aretirali še devetnajst aktivistov v Vrtojbi...? O tem Pepe noče govoriti. Tistega tudi ni več med živimi. Domačin je bil in član partije. Verjetno je popustil pod hudim pritiskom. Jože najpogosteje ni spal doma. Tudi tiste noči je spal na seniku in prav tam ga je obkolilo dvanajst karabinerjev. In so se zvrstili zapori: Sempeter, Gorica, Rim, Firenze, Bologna, Benetke, Trst. Od tod je kot mnogi, tudi Jože Čučič po kapitulaciji Italije, zbežal v domače kraje, kjer je že močno zakipela narodnoosvobodilna vojska. Iz zaporov je ušel 9. septembra 1943. Iz Trsta čez Kras je šel seveda peš. Med potjo se je moral skrivati pred nemškimi tanki. V vinogradih je čutil, da mu močnejše polje kri. Med redkimi počitki je razmišljal o svojem življenju, o očetu — težakem delavcu in materi — tekstilni delavki. Cela vrsta želja in hotenj je bila v Pepetovi glavi in zelo malo možnosti. Hotel je študirati! Vsi štirje Čučičevi otroci so se dobro učili. Toda, kdo bo plačeval šolnino? Izučil se je sodarskega poklica, pozneje pa se je prekvalificiral v gradbenega tesarja.

»Nekaj čez dvanajsto uro je bilo, ko sem tistega septembra v letu 1943 odprl domača vrata v Vrtojbi. Vse je slavilo, vse prepevalo in zastave so visele po hišah. Ljudskemu slavu smo dodali mobilizacijo. Mlado in staro je odšlo v Goriško brigado. Vseh vaščanov seveda ne morem naštet: Justo Gorkič, komandir čete — Leander Saksida, komandir druge čete — Jordan Gorjan, namestnik komisarja bataljona — sam sem bil komisar bataljona. Nemci so občasno napadli in 19. in 20. septembra so nas nameravali stisniti v obroč. Umikali smo se skozi Vipavo, v Renče in bližnje hribe. Petindvajsetega septembra smo se umaknili v Trnovski gozd.

Sredi oktobra 1943 sem postal sekretar okrajnega komiteja KPJ za Miren. Pozneje sem postal član okrožnega komiteja KPJ za srednje-primorsko okrožje. Prvega novembra 1944 so me postavili na dolžnost pooblaščenca Ozne za isto okrožje, septembra pa z isto nalogo v bohinjsko-jesenjsko okrožje, kjer sem ostal do osvoboditve.

Po osvoboditvi sem se vrnil iz Gorenjske. Postal sem pooblaščenec Ozne na italijanski strani. Od tam sem moral pobegniti, ko so vse moje pomočnike zaprli. Zaposlil sem se na Ozni v Ajdovščini, pozneje v Narodni zaščiti v Kozini, postal sem šef oddelka za notranje zadeve v Kopru, v Ljubljani pa komisar in komandant v varnostnem bataljonu ljudske milice, v N. Gorici...«

Le zakaj takšno naštevaje dolžnosti? V skoraj sedemdesetih, tako plodnih letih življenja, kakršna so bila leta Jožeta Čučiča in kakršna so še vedno, je prav lahko odkriti še pomembnejše stvari. Potrebno je čutili pod nogami trdna tla! Človek mora imeti najprej natančno izoblikovan lastni program hotenj in dolžnosti. Vse tisto kar je na papirju, človeka samo spremlja skozi življenje. In papir marsikaj prenese.

»Zanima me življenje ljudi, življenje posameznih generacij in razlike med njimi, ki jih narekujejo najrazličnejši vzroki in posledice. Nisem brezbrizen do preteklosti in z vsemi močmi se še vedno zanimam za našo sedanjost in jutrišnji dan. Se vedno delam v številnih družbenopolitičnih organizacijah v Vrtojbi, še vedno sem sekretar partijske organizacije v krajevni skupnosti, predsednik komunalne komisije... Zavedam se, da sem komunist in to že sedemindeset let. Prijatelji me sprašujejo, če se ne počutim po tolikih letih utrujenega! Človeka utruja brezdelje, brezbriznost in predanost družbenopolitični otopelosti. Dokler bom živel, bom delal. Morda bi moral reči, da bom delal, dokler mi bodo to dopuščale moči? In po moč grem med tre, v sadovnjak. Čudim se le, da mi ni nič več do igranja na glasbene instrumente. Res me zanima, če bi bili prsti še vedno tako ubogljivi kot so bili nekoč. Najbrž ne! Med mladostjo in starostjo je pravzaprav samo nekaj dolgih korakov in vendar je največkrat med mladimi in starimi velik prepad. To me moti! In moti me tudi to, da nekateri udeleženci NOV govorijo o razočaranjih. Naša država je bila po vojni podobna poročenemu paru, ki se poroči brez »ficka« v žepu. Vse kar imamo smo zgradili s svojimi rokami, brez špekulacij, brez masovnih tatvin in ropov na tak ali drugačen način kot so to delali nekateri med tistimi, ki jim danes zavida. Nepravilnosti pa so tako ali drugače vsakdanji pojav normalnega življenja. Le-te pa moramo s skupnimi močmi odpravljati!

Sem vam povedal, da sem napisal kroniko v Vrtojbi, ki opisuje naš kraj od leta 1902 do 1945? Dogodke do prve svetovne vojne sem popisal po pripovedovanju starih ljudi. Vse skupaj je nanese 164 tipkanih strani, ki jih hranijo v muzeju v Novi Gorici in na CK KPS...«

Kako, čudite se, da bo imel Jože Čučič čez dve leti že sedemdeset let?

SILVO TERSEK

Grdoba iz Podpeči

Tudi izkušenemu piscu včasih odpove dar za pisanje. Tako je tudi z menoj, ko pišem to protestno pismo naslovljeno na slovensko javnost. V mislih mi šumi in srce mi od same besne jeze hitrej utripa. Zakaj?

V Podpeči na Barju pri Ljubljani živi nekdanji belogardist, ki se je pred kratkim hvalil v gostilni, kako so ubili partizansko mamo. Pripovedoval je, kako so jo zvabili v gozd in potem... (zaradi svojcev naj molčim, kaj vse je govoril).

Sedmega septembra 1944 zvečer se je 38-letna Ivana Lemič, kmetica, peljala z možem iz mlina v Podpeči domov v Gornjo Brezovico. Med potjo so jo ustavili trije domobranci in odpeljali v gozd. Belogardist Tadejev Jože iz Podpeči jo je ustrelil v trebuh rekoč, da je terenka. Ženska, čeprav hudo ranjena, je zagrabila za njegovo puško in prišlo je do prerivanja. Prosila ga je, naj jo nikar ne ustrelji, ker ima doma šest majhnih otrok. Iztrgal ji je puško in rekel: »Kurba partizanska, ali še nimaš dosti.« in je še enkrat ustrelil v glavo, toda kroglja jo je samo oplazila. Ženska je padla v nezavest. Domobranci so misli, da je mrtva in so odšli. Obenem so ji še pobrali denar (12.000 lir), 200 cigaret namenjenih partizanom in vse dokumente.

Belogardisti iz postojanke v Podpeči so hoteli zločin prikriti na ta način, da so ponoči tisti kraj obstreljevali z minometalcem. Hoteli so, da bi granata raztrgala mrtvo kmetico. No močna ženska ni umrla. Vso noč se je po trebuhu plazila do poti, kjer je počakala jutro. Slišala sta jo Mačkova iz Preserja, mož in žena, ki sta poklicala pomoč. Mož ranjene žene je v Podpeči prosil za rešilni avto, a so mu rekli, da ga za terenko ni. Poudarjam, ranjeno skozi trebuh in obstreljeno v glavo so na kmečkem vozu dobri ljudje peljali iz Podpeči v ljubljansko bolnišnico, kjer je kmalu po operaciji umrla. Vse do smrti je bila pri polni zavesti in je povedala imena vseh treh morilcev.

Za založbo Borec pripravljam knjigo o

zločinih črne roke v Sloveniji. V Institutu za delavsko gibanje v Ljubljani sem več dni pregledoval belogardistični in plavogardistični arhiv. Med drugimi sem našel tudi dokument o umoru Ivane Lemič (fasc. 121, akt 69960). V tem dokumentu jasno piše, kdo jo je ustrelil, zaključuje pa takole:

»Državno tožilstvo je predmet odstopilo poveljniku slovenskega domobranstva v nadaljnje poslovanje...«

In kako je domobranci poveljstvo ukrepalo proti morilecem nedolžne žene: Tadejev Jože je bil odlikovan.

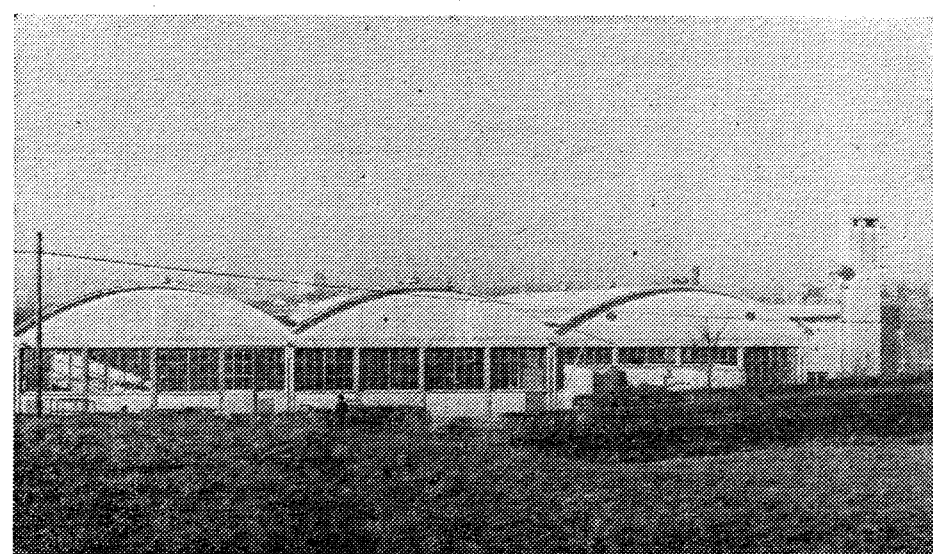
Ivana Lemič je bila mati desetih otrok in v času umora spet noseča. Štirje otroci so ji umrli v mladosti in je tako zapustila šest otrok v starosti od 1,5 do 13 let. To krat se je v vsej tragiki dobesedno izpolnil pregovor, da ženska tri vogale podpira. Oče ni bil kos vzdrževanju šestih otrok in vodenju kmetije. Kljub kopici otrok so ob koncu vojne še njega nameravali ubiti in je moral zapustiti dom ter se skrivati v bližini. Otroci, ki še sami niso imeli kaj jesti, so mu skrivaj nosili hrano.

To boleče družinsko vzdušje je povzročilo še drugo nesrečo. Oče se je vdal pijači in otroci so bili dejansko brez staršev. Eden od sinov je v mladostjo živčno zbolel in je v starosti dvaindvajset let storil samomor. Po vojni je v tej vasi Lemičeva družina najbolj siromahno, bedno živela. Brez staršev je popolnoma razpadla hiša in so danes tam samo še ruševine. Lahko bi še in še pisal o žalostnih trenutkih te družine.

Dva od treh domobrancev, ki sta prisostvovala umoru, sta mrtva, od teh tudi Tadejev Jože. Tretji domobranec, ki je nasilno odpeljal žensko v gozd (druga dva sta čakala v gozdu), je živ, čil in »junak« v Podpeči. Izizvalno se ponaša in v pijanosti žali takšne mrtve osebe, kot je bila Ivana Lemič.

Pred kratkim mu je hčerka Ivane Lemič v obraz zabrusila: »Poglej kaj si na-

naši delovni uspehi

Nove proizvodne hale podjetja »a+a« v Novi Gorici (Fotografija: C. Zupanc) NOVA TOVARNA V NOVI GORICI. Nekdanje obrtno podjetje »Splošni servis«, ki je bilo ustanovljeno z namenom, da zaposluje pretežno invalidne osebe, se je preimenovalo v podjetje a+a in se januarja letos preselilo v nove tovarniške prostore, ki jih vidite na fotografiji. Gradbena investicija za to je znašala 7 milijonov Ndin. Gradbena dela je opravilo SGP Gorica. Podjetje a+a se je sedaj v glavnem usmerilo v veliko serijsko proizvodnjo novih (iz posebne plastične mase) cestno-prometnih znakov. Odprli bodo kakih 80 do 100 novih delovnih mest. C. ZUPANC

redil z našo družino. Te ne boli srce.«

In veste kaj je odgovoril ta junaški belogardist. »Tožil te bom, za žalitev časti.«

Res, kdo je koga užalil? Se bomo o tem prepirali. Bila bi največja sramota, če bi tega belčka morali tožiti otroci pokojne Lemičeve. Sramota za nas borce. Ali se znamo žrtvam vojne pokloniti samo za dan mrtvih in da borca? Ali nismo med vojno, po vojni in danes vedno govorili, da teh žrtev ne bomo pozabili?

Prosim javnega tožilca, ki je odgovoren

za področje Podpeč, da zasliši hčerko Ivane Lemič, ki bo posredovala še bolj natančne podatke in priče. Mislim, da je naša družba dolžna braniti takšne sovražne izpade. Nadalje prosim občinski odbor ZZB NOV Ljubljana-Vič-Rudnik, kamor spada Podpeč, da takoj prevzame pravno zastopstvo družine Lemič preko odvornika. Vse potrebne podatke vam bo posredovala hčerka Ivane Lemič Marija Ambrožič, Ljubljana, Vižmarje, Na Gmajni št. 7.

Jože Vidic

Spomenik padlim v Kobjeglavi

Zamisel o postavitvi spomenika padlim borcev NOB dveh vasi, Kobjeglave in Tupelč pri Stanjelu na Krasu, na pobudo tamkajšnjega balinarskega kluba, je nedvomno rodila v zvezi s tem edinstveno, ali pa morda še zelo redko posrečeno oblikovno in arhitektonsko rešitev. Ko so vaščani soglasno sprejeli pobudo svojega balinarskega kluba in prav tako tudi njegov širokogrudni prispevek v znesku dveh starih milijonov v to svrhu, so začeli tudi razmišljati, kako bi z majhnimi stroški postavili zašes sodoben spomenik. Ampak takega, ki bo pomenil nekaj svojstvenega, izvirnega in značilnega za Kras. Vsi pomenki so vodili v to smer. In s pomočjo tudi nasveta predsednika občinskega odbora ZZB in RVS v Sežani, tovarša Mira Škapina, so se brž zedinili, da spomenik izdelajo v obliki tipičnega, starodavnega kraškega dvorišča, s staro kolono, značilno fasado ob strani, gangom in preprostim obzidjem ter skrlami na tleh. V zidovje bodo vzdicali plošči s pesniškim posvetilom in seznamom 16 padlih vaščanov v bojih in enega talca. Najza-

nimivejši pa bo prav gotovo starodavni vodnjak iz sedemnajstega stoletja, oziroma okrogla kamnita ograda vodnjaka, izklesanega iz enega samega kamnitega bloka. Ogrado vodnjaka je občina odkupila v sosednji vasi Gabrovica od Viktorja Colja (Budnovga) že lep čas tega, z namenom spomeniške zaščite v novogoriškem muzeju. No, in ker še nihče ni prišel ponj, bo zdaj kot nalašč krasil spomenik padlim v Kobjeglavi. Tudi tu bo ograda vodnjaka vsekakor zaščiten.

Vaščani obeh vasi so se z vso vnemo že lotili dela. V glavnem so med seboj zbrali tudi potreben denar za stroške, ki bodo znašali za material in določena strokovna dela okrog sedem starih milijonov dinarjev. Približno toliko bodo vredna tudi preostala dela, za kar pa so se zedinili, da jih izvedejo prostovoljno — brez plačno. Projekt je izdelal tehnik Anton Uršič, zidarski majster Angel Grmek iz vasi pa ga bo s svojo spretnostjo uresničil do dneva borca, ko nameravajo odkriti spomenik.

DJ. PLANJAVEC

Rozmanov gaj

Jeseni 1967 je začel šolanje prvi letnik miličnikov-kadetov. Dotlej so v miličniške vrste prihajali izključno fantje po odsluženem kadrovschem roku, nekaj let po vojni pa tudi fantje, ki so se obvezali službovati v milici najmanj šest let in s tem jim ni bilo treba služiti vojaškega roka v jugoslovanski ljudski armadi. Številni razlogi so govorili v prid novemu načinu šolanja učencev takoj po uspešno končani osemletki. Že prvo leto se je prijavilo nekaj nad sto mladincev, od katerih jih je bilo sprejeto približno 130. Po končanem triletnem šolanju v kadetnici so odšli službovat na postaje milice po vsej Sloveniji.

Ob koncu šolanja so kadeti sklenili, da bodo izdali svoje šolsko glasilo. Naslov so mu dali »Rozmanov gaj«. V njem so objavili svoje prispevke kadeti in njihovi učitelji. Opisali so svoja doživljanja v času šolanja, izvenšolske dejavnosti, urjenje na terenu, objavili so nekaj pesmi, podan pa je bil tudi razvoj šolanja pripadnikov narodne zaščite v času narodne osvobodilne borbe. Tako je nastalo prijetno branje, ki je obsegalo nad 40 strani, opremljeno z ilustracijami, ki so po njem segli tako kadeti kot njihovi vzgojitelji.

Prva generacija kadetov verjetno ni računala, da bodo naslednji letniki nadaljevali z izdajanjem takšnega glasila. Pokazalo se je, da je njihova pobuda rodila posnemanje tudi pri novih letnikih učencev miličniške šole in tako lahko rečemo, da je glasilo »Rozmanov gaj« postalo tradicija kadetnice. Njegovo vsebino so še bolj izpopolnili in na ta način lahko bodoči miličniki na svojstven način po-

kažejo svoja nagnjenja in izražajo svojo osebnost.

Ko so razmišljali, kako bi svojemu glasilu dali ime, se niso mogli odločiti kar naenkrat. S pomočjo učiteljev so izbrali naziv »Rozmanov gaj«, kot se imenuje območje, na katerem je danes moderna šola za miličnike-kadete. V bližini, v vasi Spodnji Pirniče, se je namreč rodil narodni heroj Franc Rozman-Stane, komandant glavnega štaba NOV in POS. Tu je preživel svoja otroška in mladostna leta, vse prej kot v ugodnih življenjskih razmerah. Že zelo zgodaj je moral sam služiti kruh in kot hlapec je delal tudi na posestvu, ki so mu domačini rekli »Na Rocnu«. To posestvo je po končani oboroženi revoluciji postalo ljudsko premoženje in nekdanji ljudski odbor Šentvid ga je preimenoval v Rozmanov gaj, na njem pa je našla svoje mesto šola za pripadnike organov za notranje zadeve.

Tako so kadeti pri poimenovanju svojega glasila navezali na revolucionarno osebnost komandanta Staneta, ki je lahko vzornik vsej mladini. Hkrati so lepo uredili park, kjer je postavljen doprni kip tega vojaka in revolucionarja. Okoli spomenika rastejo breze, prav takšne, kakršne so v Beli krajini, kjer je 7. novembra 1944 sklenil svoje življenje komandant Stane. Pred skoraj pol stoletja je v tej okolici začela dozorevati proletarska zavest mladega Staneta, danes pa kadeti v lepo urejenih šolskih prostorih pridobivajo znanja, da bodo jutri mogli uspešno čuvati pridobitve, za katere je žrtvoval svoje življenje tudi Franc Rozman-Stane.

PAVLE ČELIK

BOREC št. 3-1974

Sestavek Zipe Vrščaj-Holy, z naslovom Demonstrantke je posvečen dnevu naprednih žena. Spominja nas na veliko demonstracijo ljubljanskih žena, ki so zahtevale od fašističnih oblastnikov, da jim izpustijo može in sinove.

30. obletnice tragedije četrtega bataljona Cankarjeve brigade se je spomnil Miloš Poljanšek s prispevkom Spomin na Javorovico.

Članek Satan, njegovo delo in smrt, ki ga je napisal dr. Tone Ferenc in ki se bo nadaljeval v prihodnjih številkah, obravnava zločinsko delo esesovca Christiana Wirtha. Avtorju je pred meseci prišla v roke njegova personalna mapa, ki razkriva Wirthove zločine tudi na našem ozemlju.

V nadaljevanjih bo objavljeno tudi zgodovinsko gradivo Toneta Kebeta iz Polhograjskih Dolomitol na Primorsko.

V članku Edinstvenost znanstvene resnice dr. France Škerl zaključuje anketo o zgodoviniopisju NOB.

Emil Cesar prav tako končuje svojo študijo o Književnosti narodnoosvobodilnega obdobja in njenih stvilih s tujino.

Članek Dušana Mervlje Pot do partizanskega gledališča je posvečen 30. obletnici ustanovitve partizanskega gledališča.

Stane Kumar je prispeval članek Rudi Roje, književnik in likovnik.

Sledijo ocene književnih del: Mao Ce Tung (Han Suyin, Slavko Rupel), Usoda je lovec (Ernest Gann, Iztok Ilich), Dve knjigi o Leninu (Slavko Rupel) in Veliki cirkus (Pierre Clostermann, Janko Poljanec).

Objavljene so pesmi: Partizanski motiv (Miha Klinar), Otrokom, žrtvam fašizma (Valentin Cundrič), Požgana vas (Jože Smit), Neznani materi (Peter Levec), Pozabljen grob (Miha Klinar) in Svarilo mrtvih (Andrej Kokot).

PV

Počastitev Kosovela

Svečana tiskovna konferenca, ki sta jo skupaj priredili Državna založba Slovenije in Založništvo tržaškega tiska iz Trsta prav na sedemdeseti rojstni dan pesnika Srečka Kosovela 18. t. m., je bila v bistvu svečana, topla in pristrčna počastitev pesnikovega jubileja z izidom dveh njegovih knjig.

Prvi del konference, ki so se je udeležili številni predstavniki političnega, kulturnega in časnikarskega življenja Slovenije in Trsta, med njimi podpredsednik predsedstva SFRJ in predsednik RK SZDL Slovenije Mitja Ribičič, pesnikova še živeča sestra in brat ter predstavniki iz Sežane, je bil v bistvu akademija, ki jo je začel pesnik in igralec Tone Kuntner z recitacijami Kosovelovih pesmi. Umetniški del programa je lepo in skladno dopolnjeval oktet »Gallus«, ki je zapel nekaj pesmi na Kosovelovo besedilo.

Po tej, umetniški počastitvi pesnikove življenjske obletnice, je prvi spregovoril direktor Državne založbe Slovenije Ivan Bratko, ki je med drugim dejal:

»Na današnji dan pred sedemdesetimi leti se je rodil v Tomaju na Krasu slovenski pesnik Srečko Kosovel. Umrli je mlad, star dvaindvajset let. V tem kratkem življenju je ustvaril opus, s katerim je zaoral globoko brazdo v slovenski umetnosti in slovenski socialistični revoluciji. Generacije, ki so prihajale za njim, so se druga za drugo opajale ob Kosovelovih pesmih in mislih. Sodobnike so njegovi stihii in njegova tragična usoda pretresli. Partizani so se vojskovali proti fašizmu na rodni tleh njegovega Krasa in Primorske v brigadi »Srečka Kosovela«. Današnja mladina recitira »Balado« o pevcu slovenske dežele in »Oreh« prav tako občuteno in prizadeto kot nekoč njegovi sodobniki. Šele zdaj, ko bo z Zbranimi deli Srečka Kosovela pred nami razgrnjen ves opus, bo mogoče napraviti znanstveno sintezo o njegovem posebnem umetniškem in družbeno političnem pomenu in vlogi v slovenski umetnosti, kulturi in politiki. S Srečkom Kosovelom je povezano eno najintimnejših in najbolj dramatičnih poglavij v boju in v vzponu slovenskega naroda po smrti Iva-

na Cankarja. Srečko Kosovel ima posebno mesto v srcu in zavesti vsakogar izmed nas.«

Potem je spregovoril glavni urednik Zbranih del slovenskih pesnikov in pisateljev in urednik Kosovelovega zbranega dela prof. dr. Anton Ocvirk, ki je opozoril na razmeroma obsežen ustvarjalni Kosovelov opus, saj je v pičlih osmih ustvarjalnih letih napisal kakih 560 pesmi, ki štejejo 9000 verzov, vrhu vsega pa je napisal še kakih 100 čustvenih skic, tako imenovanih pesmi v prozi in 85 daljših besedil z rahlimi epskimi orisi v ozadju.

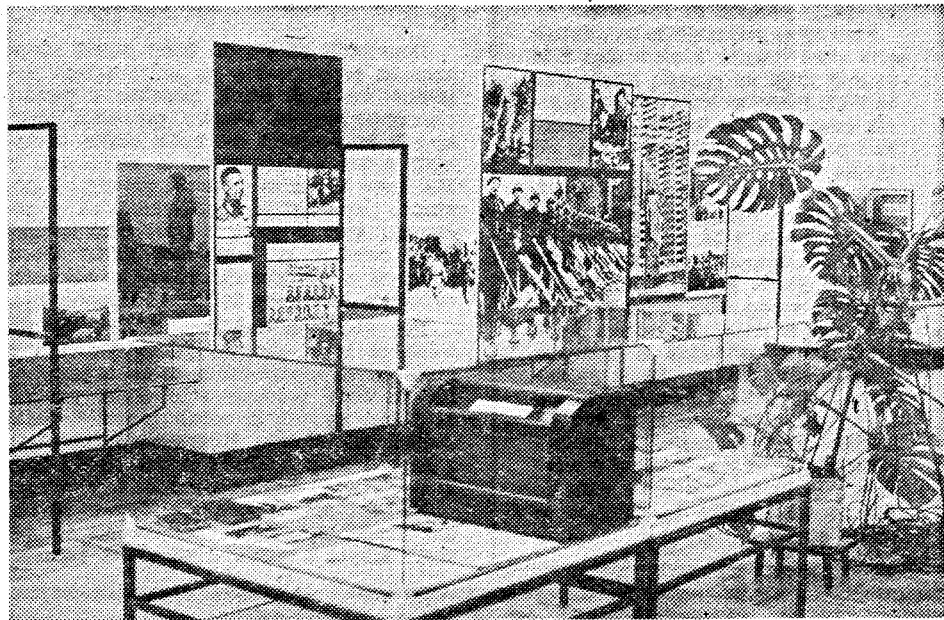
Urednik dr. Ocvirk je nadalje govoril še o ureditvi in vsebini drugega zvezka zbranega dela Srečka Kosovela, ki zajema Integrale, pesmi v prozi, črtice, dodatke in seveda še obsežne, znanstveno dokumentirane opombe k drugi knjigi. Ob koncu je urednik napovedal izid tretje knjige, ki bo izšla še letos in tako zaključila Kosovelovo zbrano delo.

Ponatis Kosovelove zbirke »Zlati čoln« pa je na tiskovni konferenci predstavil glavni urednik DZS, pesnik Kajetan Kovič, ki je med drugim dejal:

»Knjiga Zlati čoln, ki prihaja na knjižni trg ob sedemdesetletnici Kosovelovega rojstva, je skupna izdaja Založništva tržaškega tiska in Državne založbe Slovenije. Zbirka prinaša izbor Kosovelovih pesmi s spremno besedo profesorja Antona Ocvirka.

Za ponatis Zlatega čolna smo se odločili iz več razlogov. Prvi je ta, da na knjižnem trgu trenutno ni priročnega izbora iz Kosovelove poezije. Knjiga, ki je prvič izšla zred dvajsetimi leti, pa ima svojo spominsko vrednost: to je prvi povojni izbor Kosovelove lirike, ki s svojim naslovom hkrati simbolično nakazuje povezavo z zbirko, ki jo je pesnik pripravil v zadnjem letu svojega življenja, a je zaradi prezgodnje smrti ni mogel izdati. Zdelo se nam je primerno, da ta spomin in to povezavo ob avtorjevi sedemdesetletnici, ko je v dveh knjigah Zbranega dela njegovo leposlovje v celoti pred nami, spet obnovimo.

D. Ž.

»BOJ NEMSKIH PROTIFAŠISTOV OD 1933 — 1945« — V razstavnih prostorih Muzeja ljudske revolucije Slovenije si lahko ogledate več kot petsto fotografij, dokumentov in drugih razstavnih predmetov, ki v skrbni predstavitvi govorijo o boju nemških protifašistov v letih od 1933 do 1945. Razstavo s istolimenskim naslovom sta s posredovanjem generalnega konzulata Nemške demokratične republike pripravila Zgodovinski muzej iz Berlina in Muzej ljudske revolucije Slovenije iz Ljubljane. Razstava »Boj nemških protifašistov od 1933 — 1945« bo odprta do 15. aprila. Foto: LJUBA GARBAJS

REVIJA »PRIMORSKA POJE«

Letos prvič s tržaškim partizanskim zborom

V soboto, 16. marca se je v tržaškem kulturnem domu začela peta, jubilejna revija zborovskega petja »Primorska poje.« Revija, ki jo organizirata Združenje pevskih zborov Primorske in Slovenska prosvetna zveza iz Trsta, se je iz skromne pobude pred petimi leti, razvila v mogočno vsakoletno prireditev, s katero manifestirajo primorski Slovenci svojo bitnost. Na začetni prireditvi v Trstu je nastopilo deset zborov, medtem ko bo še na nadaljnjih petih prireditvah do prihodnjega 6. aprila, nastopilo še petdeset zborov iz vse Primorske, iz te in one strani meje. Nastopi bodo po sledečem vrstnem redu: v nedeljo 17.

marca v Vipavi, v četrtek 21. v goriškem »Verdiju«, v nedeljo 24. marca na Dobrovem v Brdih, v soboto 30. marca v Ilirski Bistrici, v nedeljo 31. marca v Divači in 6. aprila v Kobaridu, ko se bo revija zaključila. Skupno bo nastopilo šestdeset zborov, v katerih sodeluje okrog 1.500 pevcev. Vsak zbor bo izvedel tri pesmi. Prvič bo tokrat nastopil tudi Tržaški partizanski pevski zbor in sicer v goriškem »Verdiju«, v četrtek 21. marca, s sledečim programom: A. V. Popov (ponarodela ruska); Pesem; Maks Pirnik: Smrt v Brdih; Karol Pahor: Na juriši! DJ. PLANJAVEC

ATOMSKA BOMBA IN BENCIN

Ameriška komisija za atomsko energijo je ameriški vladi priporočila, naj preuči možnost, da bi s podzemeljskimi jedrskimi eksplozijami pridobivala naravni plin in nafto iz bitumenoznih škrljavcev. Poskusne eksplozije naj bi najprej opravili na eksperimentalnem poligonu v Nevadi, ki je približno 175 km severno od Las Vegasa. Te eksplozije bi vključili v petletni raziskovalni program, za čigar izvedbo bi skupno potrošili več kot sto milijonov dolarjev.

IZPOLNJENJE JEDRSKIH PROJEKTILOV

Pred kratkim je Sovjetska zveza preskušala na Tihem oceanu medcelinske balistične projekte SS-19, od katerih ima vsak po več jedrskih bojnih glav. Te rakete imajo zelo velik dolet, saj je bila pot od izstrelišča do cilja dolga približno 7200 kilometrov. Sovjetska zveza je doslej že večkrat preskušala projekte SS-19, vendar le na svojem ozemlju (od poligona Tjuratam do Kamčatke).

Poleg projektilev SS-19 ima Sovjetska zveza še nekaj drugih tipov medcelinskih balističnih raket, ki lahko nosijo po več bojnih glav. To so rakete tipa SS-18 in SS-17, bržkone pa tudi rakete tipa SS-16.

zanimivosti

PENTAGON IŠČE CENEJŠE OROŽJE

Američani si na vso moč prizadevajo, da bi pocenili novo orožje, ki je silno drago. Tako na primer že devet let delajo na neki novi protiletalski raketi, ki naj bi bila uspešna celo proti najhitrejšim letalom, ki lete v največjih višinah. Doslej so v ta namen porabili že 700 milijonov dolarjev, ves projekt pa jih utegne veljati še šestkrat toliko; zato sedaj iščejo možnosti, kako bi to orožje pocenili za 25–30 %.

Prav tako pripravljajo kot dopolnilo silno dragim letalom tipa F-14 in F-15 lažja in cenejša letala F-16 in F-17. Prototip letala F-16 bo prvič vzletel že čez mesec dni, letalo F-17 pa mu bo sledilo v marcu ali aprilu.

Vsako od teh letal velja »samostojni milijon dolarjev, medtem ko stanejo letala F-14 in F-15 kar po deset milijonov dolarjev. Letala F-16 in F-17 bodo letela s dvakratno hitrostjo zvoka, oborožena pa bodo s topovi in raketami, ki jih bodo proti cilju usmerjali s pomočjo infra rdečih žarkov. Imeli pa bodo tudi precej več raznih elektronskih naprav in bodo tako kar nekaj leti leteli računalniško. Njihova pomanjkljivost v primerjavi z letali tipa F-14 in F-15 pa bo v tem, da jih ne bo mogoče uporabljati za nočne polete.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

IZ MARIBORA POROČAJO

Obrambne priprave mladih

Pred nedavnim je bilo v Mariboru posvetovanje vodij obrambnih priprav na osnovnih, strokovnih in srednjih šolah na področju Zavoda za šolstvo SR Slovenije — enota Maribor in mentorjev za poklicno usmerjanje mladine. Organizatorji posveta so bili poleg zavoda za šolstvo še občinska konferenca SZDL in oddelek za narodno obrambo skupščine občine Maribor. Program je obsegal tri osnovne točke dnevnega reda, ki so bile skrbno pripravljene in obdelane z uvodnimi referati, obravnavale pa so mlade v obrambnih pripravah do sedaj, vlogo družbenopolitičnih organizacij v izvajanju aktivnosti pri kadrovanju mladih v vojaške srednje šole in akademije, in problematiko obrambne vzgoje v šolstvu.

Posvet je bil izredno pomemben za nadaljnjo krepitev obrambnih priprav v se verovzvodnem predelu SR Slovenije in resnost dela ter problematike potrjuje tudi udeležba predstavnikov republiškega in zveznega sekretariata za narodno obrambo. Referati in razprave so pokazali, da obstajajo resni problemi pri obrambnih pripravah mladih, ki pa bi jih predvsem z ustaljenim delom vseh družbenih dejavnikov v ožjih in širših družbenopolitičnih skupnostih lahko uspešno rešili. Zelo visoka udeležba vabljenih je še potrdila aktualnost obravnavanih vprašanj in željo, da bi tudi v našem šolstvu pristopili k načrtovanju — nenehnemu delu o obrambnih pripravah. Posvet je izoblikoval sklepe, ki so po vsebini gotovo pomembni tudi za širši predel SR Slovenije.

Predvsem so sklenili, da je za vključevanje mladih v vojaške šole in poklice potrebna stalna, načrtna ter med seboj koordinirana aktivnost vseh družbenopolitičnih organizacij, šol in ustreznih upravnih organov. Vsaka šola bo morala v dogovoru z odborom za SLO in mladinskim vodstvom pripraviti lasten program aktivnosti na tem področju, ki se vključuje v enoten dolgoročni program dela komisije za vključevanje mladih v vojaške šole, ki je bila imenovana pri občinski konferenci SZDL.

Dogovorili so se, da bodo razvili sistematično propagandno in informativno dejavnost na vseh šolah, posebno v okviru obrambne vzgoje. Učence osnovnih, strokovnih in srednjih šol bodo stalno seznanjali z vojaškimi poklici in življenjem v JLA, tako kot je to v navadi pri ostalih poklicnih usmerjanjih. Na roditeljskih sestankih, kjer je govor o poklicnem usmerjanju mladine, pa bodo tudi starše dobro seznanili s prednostmi vojaških poklicev, vojaškega šolstva in načinom štipendiranja.

Pri akciji za poklicno usmerjanje na šolah se bodo obvezno povezovali tudi z zavodom za zaposlovanje, ki bo organiziral informativna predavanja o izbiri poklica za učence sedmih in osmih razredov, dajal pomoč pri iskanju štipenditorja, pomagal z nasveti in posredoval šolam tiste filme, ki prikazujejo življenje v JLA.

Vodstvo šol — pedagoški delavci in aktivni družbenopolitični organizaciji šol pa bodo skupaj z mladinskimi aktivisti vzpostavi-

vili čim tesnejše stike z mladimi v JLA, in to skozi kulturno-prosvetne in športne oblike sodelovanja, tako da se bo mladina čim bolj seznanila z življenjem v armadi, njeno dejavnostjo in tehnično opremljenostjo.

Vrhu tega bodo izmed najboljših učencev izbrali nekaj takih mladincev in tudi mentorjev, ki jih zanimajo obiski v vojaških internatih, šolah in akademijah v Zagrebu in Beogradu. Te bo organizirala komisija pri občinski konferenci SZDL.

Šole in v njih poverjeniki za poklicno usmerjanje bodo ob tem stalno evidentirali kandidate za vojaške šole in akademije ne glede na razpisne roke natečajev in o tem obveščali oddelek za narodno obrambo občine.

Na posvetu so sklenili, da bodo v osnovnem šolstvu morali zagotoviti obvezno vnašanje osnovne obrambne tematike v strokovne in družboslovne predmete, ki jih bodo posamezni pedagoški delavci potem dolžni posredovati mladini.

V odborih za SLO v vseh šolskih ustanovah pa bodo skušali zagotoviti tako ka-

dovsko strukturo, ki bo zagotavljala aktivno delo odborov in aktivno vključevanje mladine v njihovo delo ter prilagajala obrambne načrte življenju v šoli; pojasnjevala bo učencem naloge v okviru dela enot CZ na šoli, ter jih seznanjala z ureditvijo SLO v krajevni skupščini in občini.

V našem šolskem sistemu bo ob vsem tem treba čimprej doseči sistematizacijo delovnega mesta inšpektorja pri regijskih zavodih za šolstvo, ki bo lahko stalno, strokovno, pedagoško in vsestransko spremljal delo na obrambnem izobraževanju naše mladine v učno-vzgojnem procesu na naših šolah. Dokler pa to ne bo uresničeno, so vodstva šol odgovorna za kontrolo in kvaliteto obrambne vzgoje.

Pregledati bo treba učne načrte srednjih in strokovnih šol in jih uskladiti z že sprejeto osnovno informacijo o obrambnih pripravah v obveznem programu za te šole. Zagotoviti pa bomo morali tudi kontinuiteto v obrambnem izobraževanju mladih in podatki v celoti osnovno znanje z obrambnega področja na ravni srednjih in strokovnih šol. STANKO KODRIN

Oborožene sile Kube

Odkar je 1. februarja 1959 kubanska revolucija zmagala, že vseh petnajst let posvečajo veliko pozornost oboroženim silam. Toda kako tudi ne bi, saj je dežela, ki je socialistična in neuvrščena, nenehno tarča mednarodnega imperializma. O organizaciji kubanskih oboroženih sil smo našli članek v sovjetskem listu Komunist oboroženih sil.

Obstoje begunskih protirevolucionarnih sil, nenehna psihoza napetosti na področju Karibskega morja, provokacije in agresivne akcije proti otroku svobode, obstoj ameriške vojaške pomorske baze Guantanamo na južni obali kubanske province Orienta, katere ozemlje so Američani zasedli že v začetku 20. stoletja — to so razlogi, zaradi katerih ima Kuba zelo močne revolucionarne oborožene sile, ki so pripravljene, da vsak hip vstanejo proti morebitnemu agresorju.

Na Kubi so po zmagi revolucije začeli ustanavljati odrede revolucionarne ljudske milice, ki je že aprila 1961 odigrala pomembno vlogo, ko so se kubanske protirevolucionarne sile pod pokroviteljstvom ZDA izkrcale na Plaži Jiron. Ljudska milica jih je bliskovito likvidirala.

Danes revolucionarne oborožene sile Kube predstavljajo že solidno organizirano in opremljeno sodobno armado. Sestavljajo jih enote kopenske vojske, protiletalske obrambe, vojna mornarica in enote za posebne namene.

Osnovo revolucionarnih oboroženih sil predstavljajo seveda enote kopenske vojske, ki so oborožene s sodobno tehniko — s tanki, z oklepnimi transporterji, raketa-mi ter drugimi sredstvi, artilerijo, avtomatskim strelskim orožjem, s hitrimi transportnimi sredstvi itd.

Bojno letalstvo ter enote protiletalske obrambe so prav tako oboroženi najsodobnejše, najpomembnejše mesto kar zadeva nenehno bojno pripravljenost pa v njih zavzemajo nadzvočna lovka letala, protiletalske vodilne rakete in sodobna elektronska sredstva za odkrivanje sovražnih letal.

Kubanska vojna mornarica, ki ima v svoji sestavi vojne ladje raznih tipov ter enote obalne obrambe, opazovanja in obveščanja, predstavlja tudi zdaj, v miru, pomemben del oboroženih sil.

Kamilitovci, imenovani tako po revolucionarju Camilu Sienfuegosu, otroci delavcev in kmetov, udeležencev boja proti Batistu, si nabirajo v kubanskih vojaških šolah poleg srednje izobrazbe tudi osnovno vojaško znanje; po koncu šolanja imajo pravico, da vstopijo v razne druge vojaške šole. Pa tudi vsa druga mladina v srednjih in visokih šolah si nabira obvezno vojaško znanje in spretnosti.

V kubanskih oboroženih silah imajo nadvse pomembno vlogo podoficirji, ki so razdeljeni v več kategorij in skrbijo za osnovno vojaško pripravo vojakov ter poveljujejo osnovnim vojaškim enotam, vključno četam in baterijam.

Tudi dejnopolitični vzgoji posvečajo v kubanski vojski izredno pozornost. Najvišji politični organ oboroženih sil je politična uprava, ki neposredno vodi politično partijsko delo. Podrejeni ji vsi politični oddelki rodov kubanske armade, generalštaba, konade zaledja in šolskih ustanov. Vodje teh političnih organov so hkrati tudi namestniki poveljnikov za politično delo. V bataljonih, divizionih in samostojnih četah za to delo skrbijo inštruktorji, ki pa so hkrati tudi namestniki komandirja in komandanta, podrejeni pa so le višjemu organu te vrste.

OKTOBRSKA VOJNA NA BLIŽNJEM VZHODU

Presenečenje na prekopu

Nadaljevanje

Glede na hude spopade, ki so potekali v trikotniku med Taso, Grenkimi jezeri in Ismailijo od prejšnjega večera, niso imeli Izraelci nikakršnih osnov, celo upanja ne, da je prednost presenečenja na njihovi strani. Za premestitev lastnih sil v jakosti divizije pa bi s splavom morali kakih tisočkrat preiti z enega brega na drugi breg.

Prvotni načrt izraelskega vrhovnega poveljstva je bil v tem, da Šaron in njegova divizija upostavita zanesljivo mostišče, preko katerega bi lahko generalni major Abraham Aden takoj prešel in poskušal preboj proti jugu, da bi tako odrezal egiptov-

sko tretjo armado. Takšen sklep so sprejeli v luči potrebe, da bi s čim manjšimi izgubami dosegli čim pomembnejše prednosti pred začetkom veljavnosti morebitne prekinitve ognja. Ko bi se tako okrepljen položaj na južnem delu tega sektorja, so poudarjali poborniki tega podviga, bi bila izraelska armada sposobna kontrolirati froto, dolgo kakih 25 kilometrov med Salufu in Suezom, da bi tako prikovala tretjo armado. Vendar pa v tork zjutraj iz vsega tega ni bilo nič.

Tisto, kar se je bilo pripetilo potem, je bil rezultat težko domnljivih napak egiptovske armade in Šaronovih postopkov, ki jih imajo Šaronovi prijatelji za doka-

ze izjemne nadarjenosti, sovražniški pa za vrhunec vojaške prismojenosti.

Ko je slišal, da je bil Šaronov načrt v preprosti opustitvi predvidenega kraja za prehod na desni breg in da na bi čim prej krenili v egiptovsko zaledje, general Gonen tega sploh ni smatral za »originalno« rešitev. Zato je sporočil Šaronu, naj se vključe okrog mostišča in brani osvojene položaje, dokler ne bi storili novih poskusov, da bi postavili most čez prekop.

Takšna nasprotujoča si stališča se niso mogla pomiriti in razgovor se je končal s nič kaj prijateljskimi besedami.

»Gonen« je odrusil Šaron po radiu, »če bi imel vsaj

malo možganov v glavi, bi razumel, da to, kar mi praviš, nikamor ne pelje.«

In v tistem hipu je začel razbijati svoje maloštevilne sile v manjše operativne skupine in jih pošiljati zasledovati egiptovske baterije SAM, skladišča goriva in vse druge vojaške objekte, ki so bili vredni napada.

Kot pirati

Ko so pustile za seboj na kraju prehoda, samo simbolične sile, so se operativne skupine razlele v razne smeri skozi bližnje oljčne gaje in delne gozdiče. Na čelu večjih skupin je bilo nekaj tankov in transporterjev, toda v soglasju s piratskim značajem celotnega podviga, je bilo slehernemu, ki je bil pripravljen kreniti v avanturo, prepuščeno na voljo, da naj ravna kakor ve in zna. Dva oficirja sta, na primer, začela tako, da sta najprej ugrabila nek egiptovski oklepni avtomobil. Ko sta zagledala konvoj, ki se jima je približeval, sta ga spustila mimo, potem pa sta odprla ogenj na vozila od za-

daj in se pravočasno umaknila. Ko sta naletela na skladišče goriva ob poti, sta se mu zadostno približala tako, da sta odvrгла nekaj ročnih granat in ga tako spremenila v plamene. Ko jima je oklepni avtomobil ostal brez bencina, sta ugrabila džip in se tako vrnila v bazo.

Vsekakor je bil dobršen del škode, ki je bil storjen na tak ali podoben način, razmeroma nepomemben. — Vendar pa so bile po tistem, kar je bil povedal Šaron, do torka opoldne likvidirane štiri baterije raket SAM, tako da je bilo prepuščeno dovolj prostora v zraku, kjer so izraelska reaktivna letala lahko operirala brez resnejših ovir. Istočasno so nekateri izmed komandosov spravljali v zmoto vsaj nekatere izmed egiptovskih enot na Sinaju tako, da so občasno izstreljevali rafale v njihovem zaledju, potem pa na viden način zatikali izraelsko zastavo tu in tam na okopih na zahodnem bregu prekopa. Seveda je Šaron hotel s tem demoralizirati egiptovske čete.

Zdaj se vsiljuje vprašanje, zakaj Egipčani medtem niso storili koordinirane akcije, da bi Izraelce odrezali ali pa uničili njihove položaje na zahodnem bregu. Kaj se je medtem dogajalo v izredno opremljenem egiptovskem podzemeljskem komandnem centru v bližini Kaira? Kaj so vse registrirali na številnih zemljevidih na steklenih površinah s svetlečimi signalnimi obeležji, na katerih so lahko, kot so trdili, iz ure v uro spremljali vse podrobnosti tistega, kar se je bilo dogajalo na nenehno spremenljivi fronti?

General Ismail se je spustil v komandni center, da bi prevzel vodstvo operacij 2. oktobra, štiri dni pred začetkom vojne. A v tork, 16. oktobra, je bil prvi dan, ko se je znova pokazal na dnevnem svetlobu, da bi skupaj s predsednikom Sedatom, odšel v narodno skupščino. Po tistem, kar je bil sam povedal v intervjuju z urednikom »Al Ahram«, mu v trenutku, ko je bil na poti v skupščino, še ni bilo ničesar znanega o izraelskem prehodu čez prekop. A Izra-

»in dobil bom zvezdico na rame...«

So za začetek zares zmeraj potrebne visoko zveneče besede? Kaj je mar res vedno treba odgovoriti na tisto kaj, kje, kdo, kdaj...? Saj vse to ni pomembno; pomembno je edino to, da človek. Ni važno kje, ni važno kdaj...

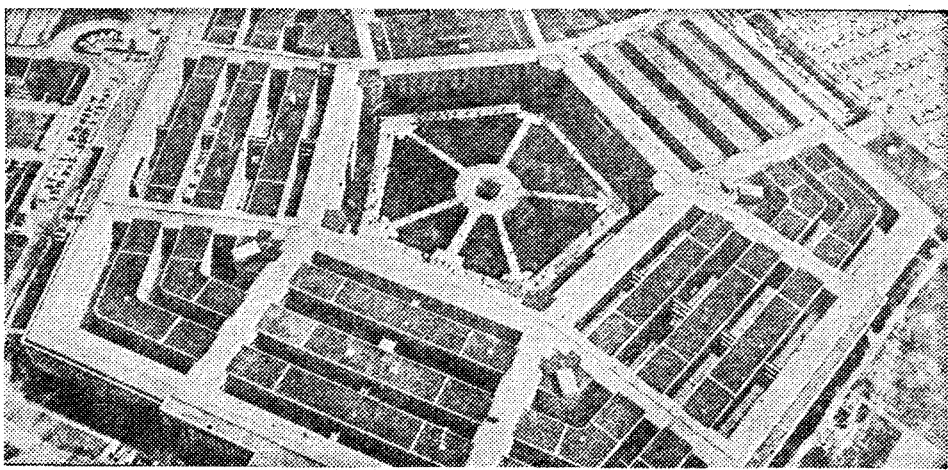
Pa kljub temu: bila sem v Banjaluki, v šolskem centru za oklepne enote, kjer se fantje iz vse Jugoslavije nenehno urijo in uče in izražajo v aktivne starešine oklepnih enot naše armade. Prišla sem tja z večjo skupino tovarišev in ni nas presenetil prisrčen sprejem; iz izkušenj vem, da v stiki z vojniki, gojenci vojaških šol ali s starešinami drugače sploh ne bi moglo biti. Može ravnanje z jeklom težkih oklepnikov, toda pod žulji se skrivajo nežne

bre; prostori, kjer smo živeli, se lahko primerjajo s hotelom B kategorije. V sobah smo bili razmeščeni po trije do štiri. Vsaka soba ima udobne postelje, delovne mize, velike omare za obleko, med katero pa je tudi civilna in smo nanjo gojenci še posebej ponosni; to je novost, ker tega naši starejši tovariši, sedaj že oficirji JLA, niso imeli. Hranili smo se v restavraciji, na izbiri smo imeli po več jedil.

Po končanem drugem letu šolanja pa sem se odločil za oklepne enote. Na izbiri sem sicer imel artilerijo, pehoto, oklepne enote, inženirijo in protiletalsko obrambo, toda mene je pač zanimala tehnika. Občutili smo moč motorja, ki ima nekaj sto konjskih moči, in videti mogočno in učinkovito oborožitev, je bilo zame kot za mnoge moje tovariše odločilno pri opredelitvi za ta rod vojske. Najmodernejša tehnika, ki zahteva podrobno preučevanje, iztisne iz človeka marsikaj, treba je mnogo truda in učenja.

V Beogradu sem tako končal pet semestrov ter odšel na specializacijo sem, v Banjaluko. Nemalo sem bil presenečen, ko sem videl bogato opremljene učilnice, polne raznih detajlov, shem in presekov tankov in njihovih delov. V Beogradu smo se večinoma učili teorije, tu pa so predavanja povezana s praktičnim poukom, vse pripomočke imamo.

Sedaj smo v takem obdobju šolanja, ko se docela formiramo v vojaško osebnost, zato je tudi disciplina večja, kar za nas ni težava. Najvažnejša je ljubezen do poklica, ta pa se slej ko prej pokaže ko je treba premostiti razne težave, ki človeka preizkusijo, ali je za tisto, za kar se je odločil... LJUBA GARBAJS

Pentagon — možgani, kjer se porodi marsikatera nora ideja v zvezi z vojaškimi načrti ZDA

Največji vojaški proračun ZDA

Za prihodnje finančno leto je ameriški predsednik Nixon od kongresa zahteval največji vojaški proračun v vsej zgodovini Združenih držav Amerike. Zahteval je 85,5 milijarde dolarjev, za leto 1976 pa predvideva celo kar 92,6 milijarde dolarjev. V ameriških uradnih krogih poudarjajo, da bo večina teh sredstev potrebna za proizvodnjo novega orožja ter za nadaljnji razvoj strateških sil ZDA.

Tako na primer predvidevajo, da bi več kot podvojili sredstva za raziskave na področju preciznejših raketnih bojnih glav. Med pomembnejšimi postavkami novega vojaškega proračuna pa še posebej opozarjajo na naslednje:

Zahtevajo 7,5 milijarde dolarjev za izpopolnjevanje strateške oborožitve, vključno z raziskavami pri razvijanju večjih boj-

nih glav, montiranih na medcelinske balistične projekte.

Prav tako bo šlo ogromno denarja za razvoj medcelinskih raket, montiranih na vozila-goseničarje; te goseničarje bo zaradi izredne gibljivosti zelo težko odkriti in uničiti. Poskrbeli bi tudi za razvoj lahkih lovskih letal, ki bi jih uporabljala mornarica in letalstvo, zamenjala pa bi danes najsodobnejše lovce tipa F-14 in F-15.

V predlogu proračuna opozarjajo, da bodo do leta 1975 zmanjšali število pripadnikov ameriških oboroženih sil na 2.100.000 ljudi, medtem ko je armada ZDA še leta 1968 imela 3,5 milijona vojakov, vendar pa bo tedaj zaradi inflacije in zaradi izboljšanja kvalifikacijske strukture njihovo vzdrževanje poskočilo na 24 milijard dolarjev v primerjavi z 19 milijardami leta 1968.

Velika sredstva predvidevajo za obnovo izčrpanih zalog artilerijskega, tankovskega, protitankovskega in drugega streliva, ki so ga med lansko oktobrsko vojno na Bliznjem vzhodu in po njej poslali Izraelu po zračnem mostu med Washingtonom in Tel Avivom.

Približno 1,4 milijarde dolarjev zahtevajo za povečanje bojne pripravljenosti ladij in letal, ki so jih že shranili v ameriške arzenale, pa računajo, da bi jim še kdaj prišli prav.

Menijo pa, da bo tudi oskrbovanje oboroženih sil s potrebnim gorivom v naslednjem finančnem letu zahtevalo ogromna denarna sredstva, saj je že letos zaradi nafte krize ameriška vojska porabila za gorivo okoli 480 milijonov dolarjev.

Čeprav torej v ZDA nenehno govorijo o popuščenju napetosti, o potrebi pogajanj o zmanjšanju oborožitve in podobno, pa je prav iz stalnih večanj vojaških proračunov razvidno, kako močna je vojaška industrija te dežele, saj največjemu ameriškemu kapitalu, ki nadzoruje vojaško industrijo, ustreza prav nasprotno — tekma v oboroževanju.

OBVESTILO

Zveza letalskih organizacij Slovenije obvešča vse ljubitelje letalstva, da je ponovno prišla izhajati letalska revija KRILA.

Revija je dvomesečnik, letna naročnina je 30 din. Lahko jo naročite na naslov:

Zveza letalskih organizacij Slovenije, Ljubljana, Lepi pot 6, pp. 496 — KRILA.

diani, za dozorevajočimi, na videz že skoraj robatimi obrazi se skrivajo nežne misli.

Kako vam je tu, fantje?

Pripovedujte nam, pripovedujte tistim fantom, ki bodo morda že letos, mogoče prihodnje leto prišli za vami po isti poti, z željo, da jih povede do zvezdic.

In pripoveduje mi MIROSLAV GAJIČ, bodoči oficir tankovskih enot, ki je doma iz Brežic:

»Za poklic starešine oziroma oficirja JLA sem se odločil po končani osemletki. Najprej sem hotel postati pilot, toda želja se mi ni uresničila; a to ni pomenilo zaprtih vrat za druge vojaške poklice. Ponudili so mi štipendijo za šolanje na eni izmed srednjih šol. Vpisal sem se v gimnazijo v Brežicah, v civilno, seveda. Ko pa se je šolanje tam bližalo kraju, je postala moja želja, da postanem oficir JLA, še vse večja. Odločil sem se za vojaško akademijo kopenske vojske v Beogradu.

Po številnih zdravniških pregledih sem bil res sprejet tja. Zame je bilo to docela novo okolje in velika neznanika. Še preden sem oblekel vojaško suknjo, sem razmišljal, kako me bodo sprejeli, kakšni bodo moji bodoči tovariši, kakšno bo okolje, v katerem bom preživel delček svojega življenja. Moje bojazni in zastraševanje drugih pa so bili odveč.

Ze po kratkem času sem spoznal veliko dobrih tovarišev, s katerimi sem delil dobro in težko, to prijateljstvo pa se je še utrdilo na skupnih vojaških vajah. Življenjske razmere na akademiji so zares do-

Miroslav Gajič iz Brežic pravi: »Vojaški poklic sem si želel že od osnovne šole naprej. Pripravljen sem, da bom v tem poklicu lepo živeti...«

elci so se do tedaj nahajali že skoraj enajst ur na zahodnem bregu.

Ker Sadat sploh ni omenil omenjene akcije v svojem govoru, so Izraelci domnevali, da je namerno tako ravnal. Po tedanjih izraelskih izjavah, je to pričalo o obstoju »politične dileme« v Egiptu. Na dnevnem redu so bila zelo zapletena uganjanja o tem, do katerih meja bi se Egipčani lahko diskreditirali na račun neuspešnih poskusov, da bi uničili šaronove sile.

Napačne ocene

Seveda, Izraelci niso verjeli, da Sadat in Ismail morda ne vesta, kaj se je dogajalo. Ismailova verzija je bila celo, da je prvo, kar je zvedel o vsem, bila le »informacija«, ki sem jo bil našel, ko sem se vrnil s seje narodne skupščine. V tej informaciji je bilo, kot je dejal, govora »o infiltraciji manjšega števila amfibijskih tankov.« V poročilu je bilo prav tako zapisano, da jih je mogoče, po oceni lokalnega poveljstva, »zelo hitro uničiti« kot tudi to, da

so proti njim vrgli »jurišni bataljoni«.

Celo izguba štirih baterij raket SAM ni prisilila egipčanskih generalov, da se, pa če so bile še tako maloštevilne sile, ki se jim je posrečilo preiti na drugi breg prekopa, pripravljajo nekaj velikega. Pa vendar, kot se zdi, si na podlagi tega niso ustvarili celovite podobe niti v glavnem štabu generala Maamuna v Ismailiji niti v Ismailovem komandnem centru. Videti pa je, da niti tretja armada pod poveljstvom generalnega majorja Abdel-Moneima Vasela ni vedela, da se karkoli nenavadnega dogaja na fronti.

Egipčani so šele v torek, 16. oktobra zvečer, izvršili prvi koordinirani napad na zahodne dostope h kraju, kjer je bil izvršen prehod čez prekop.

In v kolikor je bil napad prepozen, je samo malo manjkalo, pa bi bil uspešen. Druga armada se je v polni moči spustila s severa, tretja armada pa se je približevala z juga. Njun cilj je bil ublažiti pritisk in okrepiti vrste egiptovske pehote,

ki je držala položaje na območju »kitajske farme«. Če bi to dosegli, bi bil to konec izraelskih načrtov, ker bi močan ogenj s farme onemogočil, da bi še naprej imeli v rokah kraj prehoda.

V teku vse noči je besnel divji spopad tankov. Tema je zmanjšala vrednost protitankovske raketne oborožitve egiptovske pehote. In ker se, nasprotno, ponovi domet zmanjšuje, je bila s tem zmanjšana tudi prednost izraelskih tankovskih posadk v dalekometnem streljanju. To je bila zelo zapletena bitka, v kateri so bili številčno slabši izraelski tanki istočasno pod ognjem iz dveh, včasih pa celo iz treh smeri. Inženircem poleg prekopa pa ni bilo težko spoznati, k čemu bi to praktično lahko pripeljalo. Zapirajo pot za nami, je rekel preprosto nek narednik-navigator.

Izraelski inženirji so prekinili prehode čez kanal v teku noči, toda kljub temu niso imeli časa, da bi postavili most. Ob zori, medtem ko je tankovska bitka še besnela, so obnovili premeščanje na drugi breg, to

da skoraj istočasno je egiptovsko topništvo znova začelo streljati.

V sredo zjutraj sta bila oba bregova izpostavljena streljanju egiptovskega topništva. Čim bi izraelski splav odrinil s svojega brega, že ga je zasul zelo močan baržni ogenj. Natanko isto se je dogajalo tudi ob njegovem pristajanju ob drugem bregu. Posledice vsega tega so bile precejšnje število mrtvih in ranjenih. Po določenem času so bili bregovi prekriti s mrtvimi ribami, ki so poginile pod vplivom eksplozij topniških granat.

»Luknja« v raketni zavesi

Granate so začele potapljati splave in pontonske čolne. »Pripetila sta se tudi dva primera, ki bi jima lahko rekli čudež,« se je spominjal nek izraelski poročnik. »Poveljniku naše čete se je zataknila noga v razpoko na zadetem čolnu, medtem ko je tonil. Domnevam, da je bil edini, ki se je bil zanašal na dnu prekopa, potem pa se je prikazal na po-

vršju brez kakršnekoli hujše poškodbe, razen zlomljene noge. Očitno ga je, medtem ko se je potapljaj, zajel nori strah in prav zavoljo tega se mu je posrečilo osvoboditi noge. V drugem primeru eden izmed naših navigatorjev ni znal plavati... In prav v trenutku, ko se je začel potapljati skupaj z ladjico, na kateri je bil, je iz kabine izplaval rešilni pas, v katerega so se mu zapletle noge. Tako se je obdržal na površini...«

Zlagoma in s hudimi izgubami so Izraelci lomili odpor Egipčanov na »kitajski farmi«. Istočasno pa je tudi ogenj, ki je obsipaval kraj prihoda, do te meje oslabil, da so izraelski inženirji dobili možnost, da so končno sestavili pontonske čolne za mnogo poprej predvideni most. Vendar pa so tudi v teh, nekaj ugodnejših razmerah, topniški ogenj in občasni zračni napadi Izraelce silili v največjo preizkušnjo živcev in vzdržljivosti. »Ves čas smo bili pod ognjem in to zelo resnim,« se je spominjal oficir, ki je poveljeval pontonski enoti. »Moji

vojaki so služili kot cilj vsem topovom in letalom, v dometu katerih smo bili... Sleherni je tu izgubil ko-ga...«

Kasneje so lahko nudili izraelsko zračno zaščito zaradi dejstva, da so šaronovi komandosi »izvrtali luknjo« v raketni zavesi baterij SAM in to je bil morda njegov najučinkovitejši argument v spopadu z Gonenom. Po vsemtem je bil nedvomno načrt, ki je bil v svoji začetni fazi doživljal dramatične neuspehe, v bistvu rešen. V sredo okrog poldne, tri-deset ur pozneje, kot je bilo prvotno predvideno, je bil most končno postavljen in prva izmed treh tankovskih brigad pod poveljstvom generala Adana je začela prehajati na drugi breg.

Temeljna naloga naprej poslanih skupin Adanovih brigad ni bila v tem, da bi angažirala glavnino egiptovskih sil, temveč, da bi v naglih naletih na širšem, puščavskem prostranstvu likvidirala topniške baterije in raketne enote povsod, kjer bi našlele na njih.

(Nadaljevanje prihodnjic)

LETOS PO BRKINIH

Pododbor partizanskih kurirjev Slovenije pripravlja skupno z družbenopolitičnimi organizacijami primorskih občin, za letošnji praznik osvoboditve, dne 10. maja, pohod po partizanskih poteh v Brkinih. Pričakujejo, da se bo pohoda udeležilo okrog dvesto nekdanjih kurirjev iz vse Slovenije. Letošnji pohod bo že 19. po vrsti. Organizatorji menijo, da bodo s tem partizanskim pohodom oživel tradicije NOB zlasti na področju, kjer so delovale kurirske postaje P-2, (v bližini Skadanščine pod Slavnikom), P-2 a (pod Ostrožnim brdom), P-3 (v Lozi nad Senožečami) in P-1 (v Jesenovcu v bližini Mašuna). Pohod nekdanjih kurirjev se bo začel v Ljubljani in nadaljeval preko Pivke, kjer se bodo pred spomenikom poklonili padlim, v Ilirsko Bistrico in nato v treh smereh proti Brkinom, kjer je bila zibelka partizanstva južne Primorske. Partizanski kurirji bodo na tem pohodu obiskali vasi Prem, Čelje, Prelože, Pregarje, Rjavče, Tatre, nato Skadanščino, Markovščino, Obrov in Javorje, ter Ostrožno brdo, Suhorje, Kozjane in Arviže. Vsi udeleženci pohoda se bodo zvečer zbrali na partizanskem mitingu v Vremskem Britofu, kjer bo kulturni program s tovariškim srečanjem in večerom, ob obujanju spominov na borbene dni. V kulturnem sporedu je predviden nastop Teciatorjev in divaškega pevskega zbora ter godbe iz Divače.

DJ. PLANJAVEC

LJUBLJANA

VOJAŠKA GIMNAZIJA

Dne 16. marca so v domu JLA v Ljubljani slovesno odprli drugo športno prvenstvo vojaških gimnazij. Udeležilo se ga je prek sedemdeset dijakov iz Beograda, Zagreba, Mostarja in Ljubljane.

Po uvodnih besedah Alojza Sonca, direktorja ljubljanskega vojaškega dijaškega doma »Franc Rozman-Stane«, je tekmovalce v imenu ljubljanske armade pozdravil generalmajor Milan Daljević in jim zaželel veliko uspeha in športne sreče ter dobro počutje v našem glavnem mestu.

Že v dopoldanskih urah so se nato v kranjskem bazenu pomerili plavalci na petdeset metrov prosto, hrbtno in prsno ter v štafeti štirikrat petdeset metrov. Plavalne discipline so vsa prva tri mesta prinesle tekmovalcem mostarske gimnazije, sledili pa so jim Beograjčani, Zagrebčani in nato Ljubljanačani.

Naslednji dan, v nedeljo, so se bodoči častniki naše armade pomerili v prostori telovadnice na Taboru v Ljubljani še v orodni telovadbi. Tekmovali so na bradlji, krogih, drogu, konju z ročaji, v parterju in preskoku. Po vsem, kar so pokazali maloštevilnim gledalcem, je bilo očitno, da telovadba zavzema v učnem programu vojaških gimnazij enakovredno mesto kot drugi predmeti, za kar so vse preočitno govorile izredno uspešno izvedene vaje.

Tudi nasploh je letošnje prvenstvo popolnoma uspelo, seveda ob nesebični pomoči slovenskih športnih delavcev, ki so prevzeli vlogo sodnikov, in ob tekmovalni zagrizenosti mladih tekmovalcev, ki so se do poslednjega borili za čim boljše uvrstitve in so se v vsem podrežali pravilom plavalne in gimnastične zveze Jugoslavije.

Ob zaključku prvenstva je direktor vojaškega doma »Franc Rozman-Stane« profesor Alojz Sonc podelil odličja, nagrade in priznanja najboljšim posameznikom in skupinam. Po slovesnem zaključku prvenstva in po skupnem kosilu so se dijaki vojaških gimnazij odpeljali še v Postojno, kjer so si ogledali mesto in njegove turistične znamenitosti in ta prijeten izlet združili še za navezavo tesnejših stikov, izmenjavo izkušenj ter prijateljsko kramljanje.

LJUBA GARBAJS

ODLIKOVANI PARTIZANSKI ZDRAVNIK

Ob življenjskem jubileju je predsednik republike Josip Broz Tito odlikoval za slušne člane sekcije Slovenskega zdravniškega društva za partizansko zdravstvo.

Odlikovanja so prejeli: dr. Marjan Ahčin red zaslug za narod z zlato zvezdo, dr. Ruža Segedin red dela z rdečo zastavo, dr. Franja Bidovec in dr. Ivan Cestnik red republike s srebrnim vencem, dr. Zlatka Hribar in dr. Cirila Maselj red zaslug za narod s srebrnimi žarki, dr. Viktor Volčjak red bratstva in enotnosti s srebrnim vencem in dr. Branko Volavšek red dela z zlatim vencem.

Odlikovani zdravniki so se izkazali kot zavedni borci med NOV, po vojni pa so mnogi prispevali k izgradnji zdravstvene službe in so znani tudi kot ugledni družbenopolitični delavci.

PV

MNOŽIČNA UDELEŽBA NA BRDU

Letne konference borcev terena Lado Miklavc (Vič—Brdo—Vrhovci) v Ljubljani so vsakič množično obiskane.

Konferenca borcev NOV terena Lado Miklavc je bila preteklo soboto zvečer v nabito polni dvorani Doma družbenih organizacij na Brdu. Častni gost konference je bila Angela Miklavc, ki je vzgojila sinove junake. Pionirji in predsednik združenja borcev NOV so ji izročili dva lepa šopka nageljniov.

Po izvolitvi delovnega predsedstva je tajnik Franci Miš najprej podal aktualni politični pregled, nato pa še poročilo o delu komisij. Na terenu Lada Miklavca je trenutno 510 članov ZZB NOV. Njih aktivnost je obsežna z delom šestih komisij, ki je bilo zelo obsežno. Zgodovina komisij je izdala krajevno kroniko v nakladi 1.500 izvodov, ki je večji del že prodana. Komisija za negovanje revolucionarnih tradicij je organizirala proslavo za 1. maj in 29. november, proslavo občinskega praznika 27. aprila, mladinsko proslavo 18. maja in udeležbo na zboru aktivistov v Cerknici 15. in 16. septembra lani. Komisija za borce NOV, invalide in njihove otroke je poskrbela za zimsko pomoč najpotrebnejšim, sodelovala pri reviziji priznavalnin, dodeljevanju socialnih in študijskih pomoči. Organizirala je tudi obiske bolnih borcev in bork NOV ter obisk članov ZZB NOV v domu na Bokalcih. Manj dela so imele komisije za posebno delovno dobo, za spomeniško varstvo in komisija za interniranje, vse pa so pokazale mnogo zavzetosti pri ureditvi tekočih nalog.

Ob koncu je Stane Vrhovec naloge ZZB NOV določil v dveh smereh. Prvič, skrbeti za borce in invalide, da bo njihova blaginja v skladu s tistim, kar so žrtvovali za skupne koristi med NOB. Drugič, borce in invalide ne sme biti vseeno, kako se razvijajo družbeni odnosi, gospodarstvo in kultura. Tudi na tem področju morajo po svojih močeh prispevati svoj delež. Samo če bo naša skupnost gospodarsko trdna, bogata in zares samoupravno urejena, bo lahko zaščitila tudi koristi borcev.

Po konferenci se je začelo tovariško srečanje, ki je trajalo še pozno v noč.

S. F.

KAKO BO LETOS NA VALOVINAH?

Na letnem občnem zboru počitniške skupnosti »ZB NOV Pohorje« 28. februarja so sklepali o letošnjem letovanju.

Pregled lanskega gospodarjenja je pokazal, da so lani uspešno gospodarili kljub vsem težavam.

Zato so sklenili, da se morajo vsi ustanovitelji potruditi toliko bolj letos, tako da bodo mesta v kritičnih desetdnevnih obdobjih kar najbolj zasedena. Predlagali so, naj bi tedaj letovali gostje, ki nimajo otrok, ker so drugi prisiljeni odhajati na počitnice julija in avgusta (ko imajo otroci šolske počitnice). Zadnja tretjina avgusta in prvih deset dni septembra je zlasti primeren obdobje za letovanje starejših gostov, ker tedaj ni več prehude vročine, v naselju je mirno in morje je zelo toplo. — Razen tega bodo prosta mesta ponudili delovnim organizacijam, kakor so delno ukrepali že doslej. Junija in septembra bi borce, ki so jim dodeljene lesene hišice, dajali mesta v zidanih stavbah po enaki ceni.

Za letošnjo sezono bodo podaljšali teraso in tako pridobili 60 do 80 nadaljnjih mest. Del lesenih hišic bodo zamenjali z zidanimi, tako da bodo odpravili razlike v kakovosti letoviških bivališč. Vsak gost bo julija in avgusta imel stalno mizo in postregli mu bodo vselej ob enakem, rednem času (na primer s kosilom ob dvanajstih ali trinajstih). Gost bo ob prihodu povedal svoje želje v recepciji in dobil bloke za postrežbo.

Cene v naselju bodo naslednje: popoln penzion v zidani hišici (s toplo in hladno tekočo vodo, s sanitarijami) 59 din; penzion v zidani hišici le s hladno tekočo vodo 55 din in penzion v leseni hišici 44 din. Cene za otroke, v starosti do sedmega leta, pa so določene na 52, 48 oz. 37 din na dan. Z dohodki po teh cenah je mogoče poravnati vse stroške naselja ob 70-odstotni zasedbi. Vendar se bo uprava potrudila, da bo zasedba vsaj 80-odstotna.

Občinska turistična taksa je letos zvečana na 3,5 din; polovično takso bi morali plačevati vojni invalidi in otroci do petnajstega leta. Uprava naselja je takoj ob izidu odloka o podražitvi takse protestirala zaradi uvedbe 50-odstotne takse za vojne invalide in spomeničarje. Nedavno pa je skupščina ustanoviteljev sporočila, da bodo vojni invalidi in spomeničarji še nadalje prosti plačevanja takse, a da bodo borci plačevali polovično (50 odstotno) takso.

ZO-ŽA

Ledeni mraz in vihar pred Prešernovo kočjo na Stolu 1974

(Fotografija: Franc Sluga)

LJUBLJANA VIČ-RUDNIK

KORISTNA IZMENJAVA IZKUŠENJ ZRVS

Pretekli teden, natančneje 15. marca, je občinski odbor ZRVS Ljubljana Vič-Rudnik vrnil obisk rajonskemu odboru ZRVS Zagreb-Zapad, s katerim imajo Vičani že kar dobre medsebojne odnose. Na srečanju so govorili o kadrovskih vprašanjih, o idejno-politični vzgoji članstva ZRVS, strokovnem programu ter o vključevanju rezervnih starešin v družbenopolitične dejavnosti, pri čemer je težišče dela v krajevnih skupnostih. Predstavnike odbora ZRVS občine Vič-Rudnik je v odsotnosti sekretarja sprejel tudi organizacijski sekretar rajonske konference Zveze komunistov, za njim pa še predsednik rajonske konference SZDL.

Razgovor je tekel o delu ZRVS kot družbenopolitične organizacije, o pomoči, ki jo daje ZRVS Zvezi komunistov in socialistični zvezi, pa tudi o delu v obrambnih pripravah in na področju samozasčite.

Zagrebčani so Vičane tudi seznanili z novo politično ureditvijo Zagreba, ki zdaj po novi ustavi spet začneja ustanavljati občine. Gostitelj je živo zanimalo, kako ZRVS sodeluje pri sprejemanju statuta občine in krajevnih skupnosti.

KOMISIJA ZA DOPISNISTVO

MARIBOR

KONČNO BODO POSTAVILI SPOMENIK

Maribor, drugo največje slovensko mesto, žal še zmeraj nima spomenika revoluciji in narodnoosvobodilni vojni. Toda zdaj kaže, da bodo spomenik postavili ob 30-letnici osvoboditve. — Doslej je bilo izdelanih že več idejnih osnutkov za spomenik. Prav tako so izbrali več krajev, kjer bi naj spomenik stal. Zdaj se je za postavitev spomenika resno zavzela mariborska občinska skupščina. Sklenili so tudi že pogodbo s kiparjema Slavkom Tihcem iz Maribora in Dragom Tršarjem iz Ljubljane. Umetnika sta se zavezala, da bosta naredila osnutek do konca maja. — Kot vse kaže bodo spomenik odkrili začetek prihodnjega leta na Trgu svobode.

FRANJO HOVNİK

SLOVENSKE KONJICE

LETOŠNJE NALOGE ČLANOV ZRVS

Udeleženci nedavnega letnega zbora občinskega odbora ZRVS v Slovenskih Konjicah so prevzeli številne naloge, ki jih bodo morali izpolniti v novem delovnem obdobju. Zato so na prvi seji novega odbora posvetili prav tem nalogam največjo pozornost. Poudarili so predvsem, da bodo morali tako v občinskem vodstvu, še bolj pa pri osnovnih organizacijah skrbeti za kar najuspešnejšo strokovno usposabljanje vseh rezervnih vojaških starešin. V ta namen bodo prirejali različna predavanja, se udeleževali vaj in pohodov ter se seznanjali z novimi vojaškimi dognanji, z izpiti pa ugotavljali znanje članstva. Komisija za vojaško strokovno izobraževanje bo morala z vodstvi osnovnih organizacij zagotoviti dosledno izpolnjevanje sprejetih nalog.

Zastavili pa so si tudi pomembne naloge na družbenopolitičnem področju; te naloge morajo biti sestavni del njihovega letošnjega delovnega načrta. Tako bodo pripravili več predavanj o gradivu za deseti kongres ZKJ in sedmi kongres ZKS. Želijo tudi pripraviti več razprav o političnih in gospodarskih razmerah doma ter po svetu.

Komisija za idejnopolično delovanje ima zlasti nalogo skrbeti za sprejemanje mlajših rezervnih starešin v ZK. — Občinsko vodstvo pa je dolžno urediti gmožna vprašanja.

VINKO LANGERHOLC

JESENICE

USPEŠEN POHOD V VIHARJU

Letošnji, deveti zimski spominski pohod na Stol ob 32-letnici velike bitke jeseniške Cankarjeve čete (20. februarja 1942) na Stolu je bil prava množična manifestacija. Na njem so pokazali udeleženci — člani borčevskih, planinskih, taborniških in drugih organizacij, kakor tudi pripadniki JLA in enot vseljidskega odpora iz petih gorenjskih občin (kakor tudi številni drugi iz vse Slovenije) svoje sposobnosti.

Osmih pohodov poprej se je udeležilo nad 2500 navdušenih ljubiteljev gora. Letošnji pohod je bil kljub viharnemu vremenu uspešen; na njem se ni pripetila niti najmanjša nesreča. To je vsekakor velika za sluga prirediteljev in poštvovalnih sodelavcev, gorskih reševalcev, alpinistov itd., ki so prevzeli nelahko nalogo, da je pohod varno opravilo kar nad 1300 udeležencev v neugodnem vremenu.

USTANOVILI SO ODBOR VEZISTOV

Nedavno so ustanovili področni odbor vezistov NOV za jeseniško in radovljiško občino. Namen je bil, da se združijo vsi vezisti, ki so sodelovali med narodnoosvobodilno vojno na območju teh občin, pa tudi vezisti iz drugih krajev, ki zdaj živijo na tem področju.

Večkrat prihaja do nesporazumov, kdo je vezist in kdo ne, zato naj povemo, da pridejo v poštev tovarišice oz. tovariši, ki so delali kot radiotelegrafisti, telefonisti, »mijaši«, »šifrirji« ali pa so bili referenti pri zvezah, kakor tudi neposredni sodelavci pri zvezah. Sem pa ne sodijo »kurirske zveze«.

S pomočjo vezistov bo odbor zbiral dokumentacijsko gradivo o zvezah za republiško sekcijo vezistov NOV. O zvezah je še zelo malo napisanega, a to področje je za zgodovino NOV zelo pomembno, zato bo zbrano gradivo objavljeno v posebni knjigi. Odbor zato prosi vse veziste, naj se osebno zgledajo na občinskem odboru ZZB NOV Jesenice oz. v Radovljici, kjer bodo izpolnili evidenčni karton in dobili nadaljnje napotke. — Odbor bo kmalu priredil tovariško srečanje vseh vezistov, ki se bodo priglasili.

PODROČNI ODBOR VEZISTOV NOV
JESENICE IN RADOVLJICA

SODRAŽICA

USPEŠNO DELO ZB NOV

Na nedavnem letnem občnem zboru združenja borcev NOV v Sodražici so ugotovili, da je združenje v minulem delovnem obdobju uspešno delovalo. Predvsem je pohvalno, da so člani dejavni tudi v drugih družbenopolitičnih organizacijah in krajevnih skupnostih. Za delegate pri bližnjih volitvah kandidira tudi več članov ZB NOV, prav tako pa članstvo sodeluje pri pripravah na volitve. — Tudi v prihodnje bo ena pglavitnih nalog združenja skrb za borce, za njihovo socialno in zdravstveno varstvo. Ljudje se starajo in z leti prihaja tudi čedalje več bolezni, ki so navadno posledica vojnih let. — Na občnem zboru smo tudi slišali predlog — ki ga podpira občinski odbor ZZB NOV — naj bi dobili status borcev, ki so udeleženci NOV, ki so stopili v narodnoosvobodilno vojsko do 13. decembra 1942 in ostali v vrstah borcev do konca vojne. — Novemu odboru so med drugim naložili, naj letos poleti pripravi partizansko srečanje v vasi Sinovici nad Sodražico. Ob tej priložnosti bodo v tem kraju odkrili spominsko ploščo štirim bratom partizanom, domačinom, ki so padli junaške smrti. — Zgodovinska komisija pa bo pospešila delo za izid zgodovinskega zbornika o bojih v sodraški dolini.

m

BORČEVSKI DODATEK

F. L., KERMELJ

Vprašanje:

V kratkem dopisu pišete, da imate priznано aktivno sodelovanje v NOV od 1. 6. 1943 dalje. Imate več kot 15 let pokojninske dobe in sprašujete, če imate možnost dobiti dodatek za borce, ker ste v rednem delovnem razmerju.

Odgovor:

Prav na koncu sta v vašem dopisu navedli, da imate priznано dvojno štetje od 1. 4. 1944 dalje, od 1. 6. 1943 do tedaj pa le enojno. Zaradi tega nimate svojstva borca pred 9. 9. 1943. Ker dodatek za borce pripada le tistim udeležencem NOV, ki imajo priznано dvojno štetje pred 9. 9. 1943, ne izpolnjujete pogojev za priznanje borčevskega dodatka.

STROŠKI KUPOPRODAJNE POGODBE

P. J., JESENICE

Vprašanje:

Pišete, da ste sklenili pogodbo za nakup hiše in sprašujete kakšen bo davek za prepis lastnine, kdo ga bo plačal.

Odgovor:

Najprej morate napraviti ustrezno pogodbo, ki mora biti seveda taka, da bo na podlagi nje mogoč prepis lastnine v zemljiški knjigi za kupljeno hišo. S pogodbo se morate zglasiti na davčni upravi občine, kjer vam bodo odmerili prometni davek. Vsaka občina ima svojo odmero davka in boste torej šele na občini zvedeli kakšen bo davek. Razen tega je vprašanje če bo davčna uprava soglasna z vašo ocenitvijo kupljene hiše. Potem boste morali overiti svoj podpis na pogodbi pri sodišču in šele nato predlagati prepis v zemljiški knjigi. Načeloma je za plačilo davka prometnega odgovoren prodajalec. Običajno pa je tako, da plačilo davka prevzame kupca. Mora pa biti to v pogodbi izrecno določeno.

imeli smo ljudi

Vinko Hvala

Vinka Hvalo iz Šebrelj, borca, komuniste, vojnega invalida in marljivega delavca množičnih organizacij, smo pokopali 9. februarja. Pri odprtem grobu se je poslovilo od njega več govornikov in domači pevski zbor je zapel žalostinke. Hvala se je rodil leta 1918 v bajtarski družini v Šebreljah. V zgodnji mladosti je služil za hlapca pri kmetih, dokler ga niso vpoklicali v italijansko vojsko. Poslali so ga na grško bojišče. Po italijanski okupaciji je stopil v zetski odred, kmalu potem pa je bil premeščen v 5. proletarsko brigado, nato pa je bil ranjen v Črni gori. Ko je ozdravel se je vrnil v brigado, aprila 1945 pa je bil spet ranjen v Bosanski Krupi. V 5. proletarski brigadi je ostal do srede avgusta 1945, nato pa so ga dodelili v štab Prešernove brigade. Decembra 1945 je bil demobiliziran kot vodnik. Po vojni je bil tajnik krajevnega odbora v Šebreljah. Nekaj časa pa je delal pri kmetijski zadrugi in potem pri gozdnem gospodarstvu kot gozdar. Bil je pobudnik ustanovitve gasilske čete in veliko je pripomogel, da so zgradili gasilski dom.

Valentin Perkon

Valentina Perkona so pokopali v Ilirski Bistrici. Bil je član ZB NOV Kanal. Rodil se je leta 1892 na mali kmetiji v Močilah. Priženil se je v Podravno. Bil je udeleženec prve svetovne vojne in postal je invalid. Med obema vojnama je pod fašistično oblastjo kot mali kmet vztrajal na skopi slovenski zemlji in s

ZA SPOMINSKI DOM BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU TER ZA UREDITEV OŽJEGA PODROČJA KOZJANSKEGA

je bilo do 15. marca 1974 skupno zbranih prispevkov 9.913.812,40 dinarjev ali 66,09 odstotka dogovorjene vsote za Slovenijo.

Odbor za gradnjo spominskega doma borcev NOV in

mladine Jugoslavije v Kumrovcu ter ureditev ožjega področja Kozjanskega se zahvaljuje za prispevke in prosi darovatelje, da pošiljajo prispevke na tek. račun 50100-678-46402 Odbor za grad.

njo doma v Kumrovcu pri RO ZZB NOV Slovenije. PRISPEVAJTE H GRADITVI SPOMINSKEGA DOMA BORCEV NOV IN MLADINE JUGOSLAVIJE V KUMROVCU TER UREDITEV KOZJANSKEGA!

BORCI CANKARJEVE IN BORCI GUBČEVE BRIGADE

Ob obletnici LEGENDARNEGA BOJA — zmage nad vojaki italijanskega bataljona »MACERATA« 26. marca 1943 leta v JELENOVEM ŽLEBU, na željo velikega števila borcev obeh brigad

ODBORA BRIGADE IVANA CANKARJA IN BRIGADE MATIJE GUBČA organizirata

v soboto, 30. marca 1974, ob 19. uri v Domu JLA Ljubljana

TOVARIŠKO SREČANJE

Borci Gubčeve in borci Cankarjeve brigade udeležimo se tega srečanja, da v tovariškem pogovoru osvežimo dogodke skupnih borbenih pohodov in bojov od Primskovega, Ajdovca, Jelenovega žleba, Zužemberka itd. do osvoboditve.

Osebnih vabil ne bomo pošiljali, to obvestilo velja kot VABILO.

NA SVIDENJE!

Odbor borcev brigade Ivana Cankarja in Matija Gubca

REŠITEV KRIŽANKE IZ ŠT. 11:

Vodoravno: MANUFATURA, ITALIANI, ZEM, KALAN, IRADA, EMONA, TONIN, NAG, LET, CN, ENA, ETE, AGA, EL, OK, KANTOR, VETO, INARI, SIN, LARISTAN, VA, OTO, ERGOTIN, MODA, SATIRA, EM, TAT, ORO, TITAN, OCALA, EJEKTOR, NOS, RANA, MALAGA.

Navpično: MIKENE, KILOMETER, ATAMAN, ANATOMIJA, NALOGA, NAROD, TEN, ULAN, TRI, ATAKA, FINALE, OISE, ANT, AA, ETER, TRST, OM, KNITTEL, SAGA, ORA, TIRO, VINOTOČ, UZANCA, EN, TIRANA, REDINGOT, VIROLOG, AMAN, AKO, ANA, ASA.

trdim delom kot zaveden Slovenec preživljal številno družino. Med narodno-osvobodilno vojno se je vneto pridružil osvobodilnemu gibanju. Njegov dom je gostoljubno sprejemal partizane. V njem so delovale tudi terenske organizacije in celo bolnišnica. Valentin je bil poveljnik NZ za Podravno in član narodnoosvobodilnega odbora za Kambreško.

Vida Salibir

Od Vide Salibir smo se nedavno za vedno poslovili na ljubljanskih Žalah. Bila je borka in pedagoška delavka. Rodila se je pred petinštiridesetimi leti na Goriškem. Bila je šele štirinajstletna, ko je odšla k partizanom. Bila je kurirka. Po osvoboditvi je vneto prevzemala vse naloge. Bila je načelnica pionirske organizacije za vso Goriško. Gnala jo je vroča želja, da bi postala vzgojiteljica in med delom je vneto študirala, večkrat tudi cele noči, da je končala učiteljske in višjo pedagoško šolo. Izgubili smo jo mnogo prezgodaj. Zapustila je tri neutulajljive otroke in nešteto prijateljev med borci in mladino.

Janez Škrabec

Janez Škrabec z Velikih Blok je umrl 20. januarja. Združenje borcev NOV Bloška planota je izgubilo zvestega člana. Škrabcu je bilo 63 let. Rodil se je v napredni kmečki družini. V obdobju stare Jugoslavije je sodeloval pri Zvezi kmečkih fantov in deklet. Med narodnoosvobodilno vojno je od vsega začetka sodeloval v OF, zato pa ga je okupator tudi preganjal. Po italijanski okupaciji se je pridružil našim borcem. Bil je hraber borec in večkrat pohvaljen ter odlikovan. Po vojni je opravljal razne dolžnosti. Več let je bil občinski odbornik, bil

je v zadržnem odboru kmetijske zadruge, vneto je delal v združenju borcev, pri gasilcih itd. Trajno nam bo ostal v spominu kot marljiv delavec.

Julka Dulmin

Julko Dulmin so pokopali 18. januarja v Kočevju. Rodila se je pred tridesetimi leti v Glažuti v družini logarja Šafarja. Omožila se je z žagarjem Antonom Dulminom iz Glažute. Rodila je pet sinov. Sinova Tone in Vinko sta odšla spomladi 1942 k partizanom. Moža in sina Mirka so Italijani internirali. Julka je ostala doma z najmlajšim otrokom, Ernestom. Na njen dom so prihajali borci in borke, ki jim je pomagala, kolikor je mogla. Ves čas je podpirala osvobodilni boj. Po močevi smrti se je preselila k sinu v Kočevje. Znanci se je bodo spominjali kot dobre delavske žene in partizanske matere, ki je imela vedno odprto srce za človeka.

Alojz Kohne

Od Alojza Kohneta smo se za vedno poslovili 6. februarja na ruškem pokopališču. Bil je dolgoletni član borčevske in invalidske organizacije. Rodil se je leta 1900 v Zbenem pri Poljčanah. Med prvo svetovno je bil med delavci, ki so gradili falko elektrarno, potem pa je delal v ruški tovarni dušika do upokojitve. Med narodnoosvobodilno vojno je trpel po zaporih in v nemškem taborišču. Že leta 1939 je kot zaveden delavec postal član KP. Med vojno je deloval kot vnet aktivist OF na Bazenih pri Rušah. Po osvoboditvi je bil v ruški tovarni prvi predsednik delavskega sveta. Užival je veliko spoštovanje med ljudmi, kar se je pokazalo tudi na njegovem pogrebu.

ENA HIŠA — DVA ZAKONA

Zakon o prijavljanju in raziskovanju izvora imovine SR Srbije predvideva, da se nezakonito pridobljene nepremičnine zaplenijo v korist občine, v kateri se imovina nahaja. Enak zakon AP Vojvodine pa tako nepremičnino zapleni v korist občine, na katere območju stanuje lastnik.

Tako bi na primer Beograščanu, ki je na nezakonit način prišel do hiše, recimo na Hvaru, to hišo zaplenili v korist hvarske občine, a Novosađanu v korist občine Novi Sad.

Zagotovo, da se bo uveljavljanje tega zakona spotaknilo ob lastnogo in bodo, če se to ni zgodilo že prej, morali uskladiti republiški in pokrajinski zakon.

Večernje novice, 13. III. 1974

STAR RECEPT

Proračun mora biti uravnoveščen, državna blagajna mora biti popolnoma, javni dolg mora biti znižan, brezobzirnost uradnikov je treba ublažiti in nadzorovati, a pomoč tujim deželam zmanjšati, da bi država ne bankrotirala. Ljudje je treba prisiliti, da delajo, a ne, da je njihovo vzdrževanje odvisno od vlade.

Te recepte, ki so jih za njim napisali številni politiki je postavil Marcus Tullius Cicero (106—43 pred našim štetjem), a ne more se reči, da je bil pri tem prvi.

Ekonomski politika, 11. III. 1974

SODNIKOV NI

Občinsko sodišče v Gradačcu je lani prejelo nad 8000 tožb in raznih zahtev, a konec leta je ostalo neresenih blizu 2500 tožb. Eden sodnik je rešil povprečno dva tisoč predmetov. Toda stranke kljub temu niso bile zadovoljne, kajti od dne, ko so vložili zahtevek ali tožbo, pa do sprejete razsodbe je minilo več mesecev, a večkrat tudi več kot eno leto.

Sodnikov ni, čeprav so že večkrat razpisali njihova mesta.

Oslobodjenje, 13. III. 1974

POPREČNI OSEBNI DOHODKI

Da bo slika popolna, ki oglejmo še razlike v poprečnih nominalnih prejemkih v republiških oziroma pokrajinskih glavnih mestih (stanje oktober 1973). Najvišje povprečje ima Ljubljana, in sicer 2.693 din. V Beogradu znaša zadevno povprečje 2.417 din, v Zagrebu — 2.375 din, v Novem Sadu — 2.340 din, Skopju — 1.923 din, Titogradu — 1.911 din in v Prištini — 1.867 din. Podatkov o poprečnih nominalnih prejemkih v Sarajevu statistika nima.

Gospodarski vestnik, 12. III. 1974

V SLOVENIJI NAD 100.000 DELAVCEV IZ DRUGIH REPUBLIK

V zadnjem času naglašajo, da je v Sloveniji zaposlenih nad sto tisoč delavcev iz drugih republik. Ti isti »nad« pojasnjujejo navadno z različnimi podatki: eni poročajo, da jih je 125.000, drugi 130.000 in tretji celo več kot 140.000. V Sloveniji je na koncu lanskega leta bilo na tisoč prebivalcev 342 zaposlenih, a v Jugoslaviji le 203.

Borba, 12. III. 1974

ZAKAJ POCENI — ČE LAHKO PRODAJAJO DRAGO

Zvezna direkcija za materialne rezerve je te dni sklenila iz skladišč poslati na trg večje količine prvovrstnih jabolk in krompirja, da bi s tem ukrepom znižala nedopustno visoke cene teh živil na trgu. Vendar pa je naletela na skrajno nepremostljive ovire. Trgovina največkrat noče sprejeti ponudene blaga pod pogoji direkcije, ki zahteva, da maloprodajna cena jabolk ne sme biti višja od 4,5 dinarja, krompirja pa 2,2 dinarja za kilogram. Cena jabolk se sedaj giblje na trgu od 7 do 10 dinarjev.

Delavska enotnost, 9. III. 1974

30 let tragedije na Javorovici

NAČRT ZA GRADNJO »DOMA IV. BATALJONA CANKARJEVE BRIGADE«

S spominsko slovesnostjo je bila 16. marca 1974 pri spomeniku na Javorovici obeležena 30-letnica enega najbolj tragičnih dogodkov iz našega narodnoosvobodilnega boja. Na ta dan leta 1944 so nemške in domobranske enote iz Novega mesta in Kostanjevice skoraj v celoti uničile IV. bataljon Cankarjeve brigade.

Bataljon, ki je bil pred prihodom na Javorovico v začetku februarja 1944 znan po svoji bojni izkušenosti, je postal žrtev nepazljivosti in neupoštevanja varnostnih ukrepov. Po dobrem mesecu bivanja na zasneženih Gorjancih, ko ni prihajalo do bojev s sovražnikom, saj je imel bataljon v tem času predvsem nalogo varovati partizanske bolnišnice v Žumberku, je prevladal občutek varnosti tako med borci kot tudi med komandnim kadrom. Sovražna obveščevalna služba je bila z razmerami v vasi seznanjena. Združeni domobranci in Nemci iz Novega mesta in Kostanjevice (okoli 600 mož), oboroženi z avtomatskim orožjem in lahкими minometali, so v jutranjih urah 16. marca s stremi kolonami obkolili Javorovico. Napad je pomenil za partizane popolno iznenadenje. Na Špilerjevi špici (Pirčev vrh, kota 939), ki je imela odločilno vlogo pri obrambi Javorovice, partizani te noči niso postavili drugače sicer stalne zasede. Ena od čet IV. bataljona se je vrnila z mitinga v Vrhpolju šele ob pol tretji uri zjutraj. Borci so spali bosi, orožje so imeli razmetano. Vse te okoliščine ter neovirano izveden obkoljevalni manever sovražne vojske, so odločile o usodi bataljona. Okoli 7. ure zjutraj so padli prvi streli. Pri poskusu preboja proti Špilerjevi špici je na čistini padlo okrog 50 borcev s komandantom bataljona. Preostali so se vrnili v vas, kjer pa so že bili domobranci. Zato je namestnik komandanta Cankarjeve brigade Jovo Vukša pozval borce, naj se z jurišem rešijo iz obroča. Le nekaj jih je sledilo njihovem pozivu. Polovici (sedmim od petnajstih borcev) je preboj uspel, ostali v

vasi pa so se predali. Te so domobranci postrojili, jih prisilili, da so se sezuli, nato pa postrelili. Sledilo je masčevanje »zvestih Bogu, domovini in narodu« nad pobitimi partizani: nečloveško so se znesli nad njihovimi mrtvimi telesi.

V poročilu štaba Cankarjeve brigade z dne 29. marca 1944 je navedeno, da je v enournem boju padlo 107 borcev in bork, 8 pa je bilo ranjenih. V glasilu novomeških domobrancev »Za blagor očetnjave« z dne 17. marca 1944 je zapisano, da je padlo 132 partizanov, kasneje pa so število padlih dvignili na 154. V dnevniku svetokriškega (Sv. Križ, danes Pobočje pri Kostanjevici) župnika je dan po napadu zabeleženo, da je bilo ubitih 127 partizanov, 19. marca pa so zapisane besede: »Lovrištev jih je obrnil 140, pa ni bil nobeden od tod. Bili so pa močni, ne mladiči.« Velja še omeniti, da je na spomeniku na Javorovici, ki ga je v spomin padlemu bataljonu postavilo KO ZB NOV Sentyernej, vklesano da je padlo 146 borcev. Število padlih se torej ne ujema. Treba pa je upoštevati, da so mnogi padli na Vodenicah, med žrtvami v vasi pa je bilo tudi nekaj aktivistov. Poleg tega je znan podatek, da je IV. bataljon Cankarjeve brigade štel v tem času 133 borcev in bork.

Da bi spomin na tragično padli bataljon ne tonil v pozabo, je krajevna organizacija ZMS v Sentyernejju že pred leti predlagala, naj bi na Javorovici zgradili planinski dom, ki naj nosi ime »Dom IV. bataljona Cankarjeve brigade«. Na sestanku članov odbora Cankarjeve brigade in Gorenjskega bataljona s predstavniki športnih društev ter gospodarskih in političnih organizacij iz Sentyernejja in okolice, ki je bil sredi januarja tega leta na Javorovici, je bil predlog sprejet. Dogovorjeno je bilo, naj bi namesto spomenika zgradili dom, ki bo služil v rekreacijske namene mladega rodu, saj so na zasneženih Gorjancih ugodni pogoji predvsem za razvoj vseh vrst zimskega športa. Obenem bi dom služil kot

V spomin na tragični dogodek na Javorovici je bila pri spomeniku padlih žalna komemoracija, na kateri je govoril generalmajor Andrej Cetinski-Lev. (Fotografija: S. Dokl)

središče, kjer bi organizirali stalne oblike dela z mladim rodom na področju prenašanja revolucionarnih tradicij. S posvetilom na domu in z urejeno spominsko sobo s ploščami z imeni padlih bi se oddolžili spominu padlega bataljona. Mladina iz Sentyernejjske doline, tako šolska kot tudi odrasla, se je obvezala, da bo pri izgradnji doma sodelovala s prostovoljnim delom. Svojo pomoč je že zagotovila tudi Komanda garnizona Novo mesto, ki bo dala na razpolago ustrezno delovno silo iz vrst vojakov bršlinske vojašnice. Oni bodo sodelovali pri popraviljanju cest, izgradnji vodovoda in napeljavi elektrike do bodočega centra na Javorovici. Ing. arh. Edo Mihevc, nekdanji borec Cankarjeve brigade, pa se je obvezal, da bo brezplačno izdelal vse potrebne načrte za dom.

Pobuda mladine in njena pripravljenost,

da s prostovoljnim delom sodeluje pri izgradnji spominskega doma, je hvalevredna. Predstavlja nadaljevanje njenih prizadevanj, po ohranjanju visokih idejnih in moralnih vrednot naše revolucije. Spominu padlega bataljona se že vrsto let nazaj oddolži z izvedbo meddruštvenega tekmovanja v veleslalomu, na katerem sodelujejo cicibani, pionirji, mladinci in člani.

Razmisliti je treba tudi o predlogu, da bi v pripravljajalna dela za izgradnjo doma in smučarskih terenov vključili še mladino iz krajev, ki so povezani z zgodovino Cankarjeve brigade. Uresničitev načrta daje veliko možnosti za sodelovanje mladine dveh sosednjih republik, saj je znano, da je bilo v času narodnoosvobodilne vojne sodelovanje med vzhodnimi predeli Dolenjske in sosednjimi hrvatskimi pokrajinami vsestransko razvito.

ANTON STAMPOHAR

DELO

CASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE

Ljubljana, Titova—Likozarjeva—Tomšičeva

BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

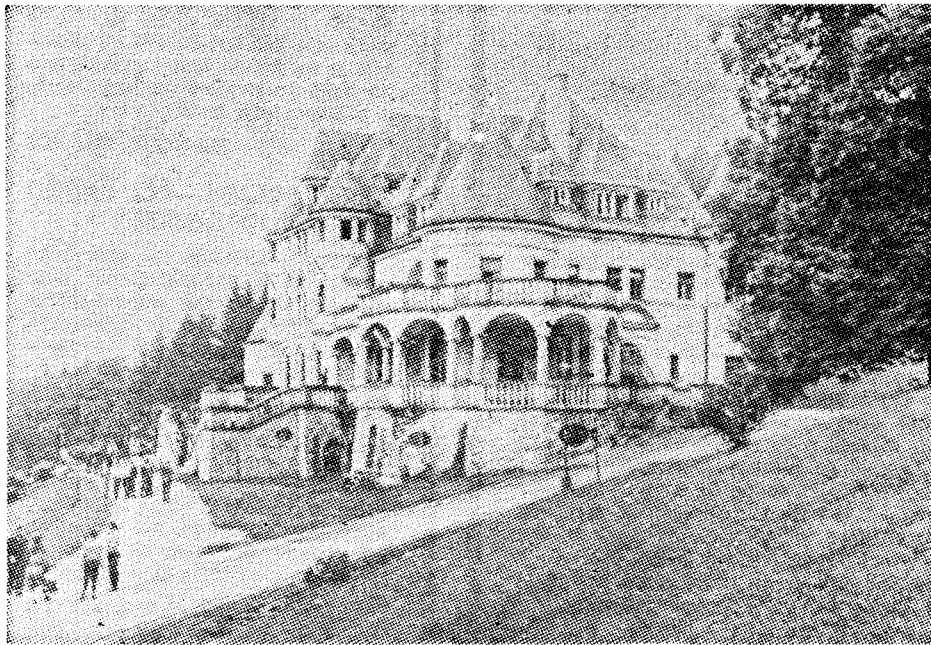
- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- Ilustrirani tednik Dela »ITD«
- Štirinajstdnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZABAVNIK«

XIII. MEDNARODNI SPOMLADANSKI KMETIJSKI SEJEM V KRANJU

od 12. — 21. aprila 1974

Graščina za oddih borcev odpora

Grad Kunerad, ki je imel veliko vlogo v odporu slovaškega ljudstva

V Raječki dolini, sredi Male Fatre, leži grad Kunerad. Značilno zanj je, da nima svoje srednjeveške zgodovine kot desetine drugih gradov in samostanov. Zgrajen je bil šele 1916. leta v modernem secesijskem slogu, s stolpi na vogalih in arkadami, po zamisli njegovega bivšega lastnika bavarskega grofa Balestrena. Grad je služil kot letovišče nemških grofov, lastnikov prostornih gradov, na pobočjih gore Male Fatre.

Grad Kunerad se je pojavil v zgodovini šele v času druge svetovne vojne. Tukaj, globoko v hribih, je bil v času zgodovinskega gibanja slovaškega naroda proti nemškemu in domačemu fašizmu — slovaške narodne vstaje 1944 — sedež štaba Druge partizanske brigade »M. R. Stefanjika«, ki ji je poveljeval sovjetski oficir Konstantin Karpovič Popov. Brigada se je borila na področju Male Fatre vse do Žilina, Vutaka in Povaške Bistrice. Septembra 1944. leta je bil v gradu tudi revolucionarni Narodni odbor za okraj Žilina, na katerega ozemlju leži grad.

V odprniški vasi Kunerad, ki leži nekaj kilometrov nižje od gradu, še živi veliko ljudi, ki so bili priče in udeleženci junaških partizanskih bojev proti fašistom. Ti ne bodo nikoli pozabili 23. septembra 1944. leta, ko so mnogo močnejše nacistične čete napadle partizanski štab in ko jim je po težkih borbah uspelo grad požgati in uničiti.

Partizani so se umaknili v goste gozdove Male Fatre iz katerih so napadali vse do prihoda Rdeče armade. V tem času se je v okoliških hribih borilo preko 4000 partizanov.

Danes spominja obiskovalce Kunerada na slavne dni borbe v času slovaške narodne

vstaje spominska plošča na zgradbi gradu z napisom pesnika Milana Lajčjaka, kot tudi lep spomenik žrtvam padlih v času vstaje.

Leta 1959 so grad ponovno sezidali. Njegova idealna lega in čudovita okolica sta nadvse primerni za zdravilišče in okrevališče. Na stotine pacientov iz vse Čehoslovaške je že to iskalo zdravja — za srce, živčne bolezni, sem so se zatekali tudi tuberkulozni bolniki. Vendar so ob koncu avgusta lani pacienti zapustili grad Kunerad, ki ga sedaj pripravljajo za nove namene. Grad, ki je nudil zatočišče borcem v težkem obdobju narodne vstaje na Slovaškem je postal 1. januarja kraj oddiha za pripadnike gibanja odpora iz Čehoslovaške in inozemstva, zdravstveno rehabilitacijski center — prvenstveno za udeležence Slovaške narodne vstaje. V gradu, ki ga sedaj urejajo za ta namen, je na razpolago sedemdeset mest za paciente, razni klubi, čitalnica in drugo. V objemu gozdov Male Fatre bodo borci iz Sovjetske zveze, Francije in drugih dežel našli prijetno razpoloženje in vir novih moči.

BOŽENA MISTRIKOVA

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

Bili smo prostovoljci

Prosim, objavite moje drugačno mnenje o vsebini članka »Dobrovoljci in ne prostovoljci«, ki je objavljen na strani 11 dne 13. januarja. Predsednik društva slovenskih vojnih dobrovoljcev iz vojne 1912 do 1918 zagovarja stališče, da nihče ne sme uporabljati naziva prostovoljec za nas, Slovence, ki smo se v vojnah od leta 1912—1918 prostovoljno bojevali v vrstah srbske vojske in drugih armadah.

Mislim prav nasprotno, da, čeprav službeni naziv društva ne nosi imena prostovoljec, smo bili kljub temu prostovoljci. Najprej, kako je prišlo do imenovanja dobrovoljcev?

Okoliščine, v katerih nam je bilo edino mogoče bojevati se za osvoboditev Slovencev izpod Avstro-Ogrske, niso bile po naši volji. Iz določenih razlogov je nam, vojnim ujetnikom, ruski carski režim dovolil vstop samo v kraljevsko srbsko vojsko, v kateri pa tudi ni bilo dovoljeno postaviti niti najmanjše slovenske vojaške enote. Razpršeni smo bili po vseh srbskih četah Slovenci, Hrvati in nekaj časa tudi Čehi, ki jim je pozneje rusko vrhovno poveljstvo dovolilo, da so organizirali svojo vojsko.

Nam pa kraljevska srbska vlada tudi ni dovolila, da bi, kot del srbske vojske, imeli svoje enote, v katerih bi lahko imeli svoj jezik. Šele ko so mnogi prostovoljci iz protesta zapustili »srbski dobrovoljaški korpus« leta 1917, je vlada s Krfa dala dovoljenje, da se zberejo Slovenci v 8. polku in se postavi slovenski polk.

To dovoljenje pa je prišlo prepozno, ker je velik del prostovoljcev prav zaradi nepriznavanja jezika in obstoja slovenskega naroda že pred dovoljenjem zapustil korpus. Ta nesrečna zgodovina je opisana v knjigi Jugoslovanski korpus v Rusiji. Vzrok nesreče je bil v hegemonističnem stališču državnega vodstva kraljevine Srbije, ki ni dovoljevalo, da bi se pojavilo slovensko in hrvaško ime na bojnem polju antante. Tako tudi Italija iz sebičnih razlogov po drugi strani ni pustila iz ujetništva Slovencev, ki so hoteli prostovoljno v boj za svojo osvoboditev. To je kratek prikaz naše zgodovine.

Ni čudno, da so v takšnih odtujenih okoliščinah nekateri Slovenci, vključeni v vojaško enoto, miselno in jezikovno pod-

legli in so posamezniki v množici drugih jezikov začeli zamenjavati svoj jezik in tako tudi ime prostovoljec z besedo dobrovoljec — zamešali so pojme. Tisti del Slovencev, ki smo ostali v srbskih enotah in ki smo bili iz Rusije prepeljani na solunsko fronto, so imenovali dobrovoljce. Ime dobrovoljec je v srbski vojski pomenilo tistega mladeniča, ki je predčasno nastopil odsluženje vojaškega roka. Ker se je cela srbska vojaška enota imenovala »dobrovoljačka«, so pripadnike kot člane te enote v srbskem jeziku imenovali dobrovoljce. Slovencem to ime ne pove istega, kot prostovoljec, ki je vstopil prostovoljno v to enoto, da bi se kot prostovoljec bojeval za svobodo svojega naroda. Pod vplivom srbskega jezika razdeljeni v srbske enote, smo v takšnih jezikovno tujih okoliščinah tudi v lastnem jeziku začeli zamenjavati pomen besede. Za večino nas pa to ni pomenilo izgubo ljubezni do svojega naroda, svojega jezika in svoje domovine, čeprav je država, v kateri smo služili, imela z nami svoje račune.

Ko so se slovenski prostovoljci po koncu vojne leta 1919 vrnili domov v Slovenijo, ni bilo nobenega opravičila za to, da so se še naprej imenovali s tujim imenom dobrovoljci.

Takrat bi morali svojim Slovencem povedati, da so bili prostovoljci. Če ne bi govorili, da so dobrovoljci, ampak prostovoljci, bi Slovenci razumeli in ovrednotili njihova dejanja. S tujo besedo pa so ostali odtujeni. Vmes je prišla torej tuja beseda dobrovoljec v takšni rabi, ki skuša izriniti slovensko besedo prostovoljec. Med nami prostovoljci za rabo te besede ni enodušnosti. Nekateri se raje imenujejo prostovoljce. Za nas je glavni poudarek na kvaliteti. Prostovoljni boj za osvoboditev, ne pa pripadništvo »dobrovoljačkom korpusu« in beseda, ki niti ni prevedena.

Lingvisti so besedo dobrovoljec uvrstili v spisek besed, ampak z rezervo in samo z določenim pomenom. Slovar slovenskega knjižnega jezika in slovenski pravopis imata pri besedi dobrovoljec znak »starinska in pa celo »O«, kar po tolmaču pomeni »spaka, nebodigatreba«.

Beseda dobrovoljec tudi po vpisu v slovar ni splošno veljavna slovenska beseda in ne pomeni isto kot beseda prostovoljec, ki je slovenska, splošno znana beseda in ima širok, a določen pomen. Pomeni vse tiste, ki so se kjerkoli in kdajkoli bojevali neprisiljeni in neplačani za svoje ideje. V tem smislu ni tudi nobene omejitve za katerekoli prostovoljec, pa tudi ne more biti napaka ali prepoved, če kdo napiše prostovoljci iz vojne 1912—1918, celo častno je, ker pravilno, v duhu slovenskega jezika, tolmači pravo bistvo prostovoljnega in tvegane dejanja za korist domovine. Za razumevanje te besede mu ni treba niti slovarja, niti pravopisa. Ljudi ne moremo prisiljevati na iskanje pojmov po knjigah.

Drugega pa je z besedo partizan. Znan je iz svotovne literature, odkar obstoji boj delavskega razreda. Delavski bojevnik se tako imenujejo. Tako so se imenovali pri vseh narodih in ne samo v naši NOVJ. Beseda je nevtralna v pogledu dominacije drugega jezika, v njej ni priukusa po nadvladi, ker je za vse jezike nova, ne odriiva pomena nobene domače besede; prinaša novo določeno revolucionarno pojmovanje.

Beseda dobrovoljec nasprotno jemlje pravice in veljavo besedi prostovoljec. Poskuša izriniti našo besedo z besedo sosednega naroda, kar lahko imenujemo lingvistično agresivnost, ki vznemirja in zato povzroča ter zasluži takšno označevanje, kakršno so ji dali lingvisti s stališča enakopravnega slovenskega jezika. Kaj bi bilo s Slovenci, če ne bi branili svojega jezika?

Po logiki skupine dobrovoljcev bi morali danes vsi moški Slovenci za vojaške izraze rabiti srbske, ker JLA tudi danes ne dovoljuje službene rabe slovensčine. Temu se, seveda, postavljamo po robu.

Slovenski jezik je visoko razvit, ker lahko zelo natančno pove vsakršne misli in pojme in je sposoben kot tehnični in leposlovno umetniški posredovalec. Naš jezik lahko pomaga k višjemu razvoju na vseh področjih in zlasti k vse višji usposobljenosti slovenskega delovnega človeka. Tuj jezik tega ne more storiti. Zato je delavski razred zainteresiran za razvoj materinščine. Neznana beseda, ali celo beseda s tujega jezikovnega področja ne more biti zaželena, ker je, zaradi svoje redkosti, manj znana in ustvarja prepad med delavskim razredom in izobraženim slojem. Pretiran elitizem, ki se pri Slovencih širi, škoduje delavskemu razredu zaradi nepotrebne jezikovne kompliciranosti; celo preobremenjenost z jeziki — razen materinščine — škoduje splošni izobrazbi delovnega človeka. Lingvisti se držijo meja, ko

liko se knjižni jezik sme oddaljevati od govornice tistih ljudi, ki tvorijo glavno množico slovenske družbe.

Če pride sorodna beseda v našo rabo, kot je na primer dobrovoljec, ki želi zamenjati besedo prostovoljec, napravi zmedo v pojmovanju. Ljudje ne razumejo njenega pomena in je prirodno, da se je otepajo. Zato rabijo raje besedo prostovoljec, odklanjajo pa besedo dobrovoljec. Takšna uvožena beseda ne bogati jezika, ampak kvari njegovo sposobnost. Hoče pomeniti nekaj, kar ni v duhu in navadah našega pravilnega izražanja. Nerazpoloženje zaradi besede preide tudi na človeka, ki jo vnaša.

Vprašajmo se po vzrokih, zakaj naj bi tako vneto zagovarjali besedo dobrovoljec? Imamo lepo besedo prostovoljec, ki je izpeljana iz osnove prost, ki pomeni nekaj drugega kot dober. Ali ni lepota in popolnost v izreku: »ko rojak, prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak?« In pojavi se mejak, ki mi hoče odvzeti besedo prostovoljec in jo zamenjati z drugo, ki nam ne pove bistva. Nepoznana in nejasna beseda nas upravičeno vznemirja zaradi škode, ki jo prinaša jeziku in hkrati vnaša strah zaradi možnosti splošne invazije takšnih besed. Kdor v enem trenutku zna videti stoletje, lahko razume, za kaj gre. Ko sem leta 1919 prišel v domačo vas, v uniformi srbskega vojaka, je prišlo do nesporazuma, ker so ljudje razumeli, da kot dobrovoljec hočem, naj z dobro voljo sprejmejo Srbe za gospodarje.

Doba Orjuna je minila, hegemonija enega naroda je pokazala svojo razdiralno vlogo leta 1941. Unitarizem in jugoslovaništna sta z novo ustavo obsojena. Zakaj torej Slovencem še vnaprej vsiljevati besedo dobrovoljec? Ponos, ki bi komu lahko bil boter odklanjanju besede prostovoljec, nima nobenih pogojev več, saj jugoslovanski narodi želijo postati enakopravni in enaki po svoji veljavi. Pojem dobrovoljec se v osvobodilnem gibanju leta 1912—1918 ne bi mogel izoblikovati, če bi imeli slovensko vojaško enoto z rabo slovensčine, ker Slovenci za ta pojem že imamo svojo besedo prostovoljec. Če pa so jih drugi »po vojaško« tako imenovali, ne more veljati kot prekrščenje za Slovence, ki vedo, kako se imenuje njihovo prostovoljno sodelovanje v vojski. Kako bi bilo, če bi analogno besedi dobrovoljec danes Slovenci, ki se v JLA učijo srbske besede, po odsluženju te vnašali v slovensčino? Včasih so besedo »der Freiwilliger« prevedli kar s frajviligar ali pa kar frajbiling, pa je tudi to že za nami. JAKA AVSTIC

Andrej Tomšič:

Uporna kri

Zgodbo o partizanki Sonji posvečam stotisočim, ki so trpeli po nacističnih taboriščih. Posvečam jo njim, ki so v najtežjih dneh našega naroda preživeli strahotna mučenja po nacističnih zaporih, in tisočim neznanim junakom, katerih zgodbe so tej povsem slične, pa zanje nihče ne ve. Ti junaki so preživeli poniževanje, pretepanje in mučenje, kakršno so si lahko izmislili le nacistični krvoloki in domači izdajalci — toda niso klonili.

Zgodba, ki jo podajam bralcem, ima resničen okvir. Drugačna so le imena tistih, ki nastopajo, medtem ko so kraji dogajanja avtentični. V mojih rokah je lastno-ročno napisan dokument, ki je podlaga tej zgodbi ter obsega nad 30 strani z roko popisanih pol trgovskega papirja. Za nekatere dogodke vem sam, ker sem bil pri njih navzoč.

vprašanje dni, ur, kdaj bo sovražnik prodrl.

Osebe v bolnišnici se je zavedalo težavnosti položaja, predvsem pa, da mora biti pripravljeno vsak hip na evakuacijo težkih ranjencev — teh je bilo največ — v naročje gozdov prostranega Roga. Zdravnik dr. Lovro in komisar bolnišnice Franček sta pošiljala patrolo za patrolo v vse smeri. Patrole so prihajale nazaj blatne in utrujene ter poročale, da je sovražnik čedalje bliže. Deveta brigada se je morala umakniti s položajev. Uprava bolnišnice pred ranjenci ni skrivala resnosti položaja in dogajalo se je, da je znanjkal zdaj ta zdaj oni, ki je upal, da bo lahko ofenzivo prebil kje v vasi, skrit v prej pripravljenih bunkerjih, pri domačih ali sorodnikih. Mnogo se jih je rešilo tudi tako, vendar jih je sovražnik, ki je prihajal vse bliže, nekaj ujel, in tako zvedel, kje je bolnišnica.

Pozno popoldne je prišla vest, da se sovražnik pomika od Dvora proti Kočevju. Bolnišnica se je začela hitro umikati proti gozdom in pravkar so začeli prenašati težke ranjence, ko se je začel letalski napad. Tri letala so napadala vas in sejala smrt povsod, kjer se je kaj premaknilo.

Eno izmed letal se je ostro nagnilo na levo krilo in se med zoprnim zavijanjem letalske sirene spuščalo proti pobočju, kjer je bilo malo prej videti drobno hitečo postavico. Letalski mitraljezi so ostro zalajali in zasuli grm, kamor se je postavila skrila, s svinčenkami. Letalo se je zvrnalo, se trenutke zatem pognalo v sinje višave in ponovilo svoj smrtonosni krog. Za njim drugo in tretje...

Ranjenci so se v hipu razbežali, težki ranjenci pa so nemočno obležali na nosilih, pričakujoč svojo usodo. Padanje kamenja in opeke je mnoge ranilo še enkrat. Živeli so v nenehnem strahu, kaj bo, saj si niso mogli pomagati. Eksplozije bomb so jih glušile in dim gorečih grmač jih je dušil.

Nejasna postava v grmu se je premaknila, da je odpadlo listje zašušte. Bilo je mlado dekle šestnajstih let, drobno in svetlolaso, z obrazom, ki je še kazal otroške poteze, vendar je na njem že bilo nekaj ženskega. Ni bila lepa, toda njen obraz, njeno bitje je bilo privlačno. Oblečena je bila v rožasto krilo in vojaško bluzo. Močni nizki čevlji, ki jih je nosila, so izdajali, da še ni dolgo, odkar je prišla v partizane. Levi rokav bluze je bil prazen — bila je brez roke.

Ležala je sredi grma, z obrazom obrnjenim v nebo, skrbno opazujoč letala, ki so obstreljevala z robidjem in leščevjem obrasle globače. Ko je letalo odhrumelo v višave, se je odahnila in se takoj nato še bolj skrčila. Zavijanje letalskih siren se je zopet približevalo med močnim hruščem letalskega motorja. Videla je, kako se je letalo ostro obrnilo ter se pognalo kvišku. Od trupa se je ločila podolgovata stvar, postajala vse večja, parala zrak in zoprn šuštel. Vzbuhi eksplozije je otresele z grma, kjer je tičala, še zadnji uvele liste, po njej pa je začelo padati kamenje, pomešano z zemljo. Z roko si je zavarovala obraz in se nehote še bolj skrčila, da je postala čisto drobna.

Ko so se letala oddaljila, se je počasi

skobacala na kolena in se dvignila. Iz čela ji je tekel droban curek krvi. Vstala je ter si stegla z las in obleke drobce prsti in kamenja, nato se je pognala proti gozdu. Prazen rokav levice ji je opletal, ko se je v sunkovitih skokih poganjala proti odrediščnemu zavetju.

Roko so ji bili odrezali v partizanski bolnišnici. Blizu utrjene belogardistične postojanke na Turjaku se je od nekod sprožila puška ter ji je dumdumka zdrobila levo roko pod komolec. Takrat so jo prepeljali v ribniško bolnišnico in dr. Lovro ji je odkrito povedal, da roke ne bodo mogli rešiti. Vdala se je v usodo in nekaj dni kasneje so jo operirali. Po amputaciji je ostal samo še brezkoristen štrcelj. Ko se je bolnišnica premaknila v nedra roških gozdov, je z njo odšla tudi Sonja. Zadnje dni je začelo že primanjkovati obvez; razen tega pa se rana ni in ni hotela zaceliti. Iz krna se je že začel širiti zoprn smrad po gnilobi.

Tik gozda ji je prišlo na uho rahlo šepetanje, ko da jo nekdo kliče. Obstala je in se ozirala okoli, vendar ni opazila nikogar.

»Sonja!« se je zopet oglasilo nekje v neposredni bližini.

Glas je prihajal izpod košatega brinovega grma. Prišla je bliže, utrujena sedla kraj grma in pogledala vanj. Tik ob deblu je ležala na suhi travi Marija, košate veje so jo vso zakrivale. Sonja se je zavlekla k njej.

Marija je bila ranjena v pljuča in rana se ji je že skoro zacelila, zato je ošla po cele dneve zunaj bolnišnice, v sončnih dneh je posedala po pobočjih, le po hrano je hodila v bolnišnico. S Sonjo sta bili prijateljici že od mladih nog, ko sta bili še kratkokrili dekletci. Skupaj sta odšli v partizane in kmalu po Sonjini nesreči je bila pri napadu na Turjak ranjena v prsi tudi Marija. Bili sta v isti sobi v ribniškem gradu, samo da se Marija ni smela premikati in je cele dneve samo ležala, Sonja pa je sedela ob njeni postelji. V starološki bolnišnici je Sonja najraje ostajala kje v bližini, Marija pa je že toliko okrevala, da je lahko cele dneve pohajala okrog.

Ko je Marija zagledala curek krvi na Sonjinem čelu, se je prestrašila, misleč, da je kaj hudega. Sklonila se je nad prijateljico in s svojimi črnimi lasmi osula nekaj brinovih iglic, ki so padle po Sonjinem čelu.

»Si ranjena?« je vprašala.

Nadaljevanje prihodnjik

Dogaja se v večjem trgu med
narodnoosvobodilno vojno na
Dolenjskem

O S E B E :

Belogardistični poročnik
Belogardist - navadni vojak
Punčka
Deček

Na straži pred gradom stoji belogardist z veliko francosko puško na rami. Sprva straži kot ukočen, nato pa napravi prihuljeno nekaj korakov v levo in nekaj korakov v desno. Prepričati se hoče, če ni nikogar v bližini. Nato odloži puško in jo prisloni k zidu. Iz cule vzame kokošje bedro in kos kruha ter prične jesti. Sredi malice ga »zmotia« poročnik.

POROČNIK: Pasja duša, tako torej stražiš!

BELOGARDIST: (skoči pokonci in tresne s petami. Govori s polnimi usti) O...pro... sti... te, gospod poročnik! Žena me je obiskala. Prinesla mi je kokošje bedro...

POROČNIK: Ti bom že dal kokošje bedro! Dobro veš, da stražar na stražarskem mestu ne sme niti jesti niti piti niti govoriti!

BELOGARDIST: Gospod poročnik, jaz...

POROČNIK: Jezik za zobe! Kako pa si predstavljaš vojaško disciplino! Ko bi bili vsi taki, bi naša sveta vojska izgubila vojno s partizani! Stražar, pa se baše s kokošjim bedrom!!!

BELOGARDIST: Gospod poročnik, že zdavnaj bi me morali zamenjati. Najmanj šest ur že nisem jedel. Kar naprej stražim, zamene pa ni nobene!

POROČNIK: Me prav nič ne briga! Dokler te ne zamenjajo, moraš stražiti pa čeprav do sodnega dne, ko bo zapela jerihonska trobenta! Če te še enkrat zalotim, da ješ v službenem času, te bom dal zapreti v bunker za tri dni! Ha, kokošje bedro! (Mu vzame bedro in ga sam obira) Kokošje bedro pa v službenem času, kdo je to še videl!

BELOGARDIST: (Odhajajočemu poročniku) Razumem, gospod poročnik, poboljšal se bom! (Gleda za njim z razočanim obrazom. Ko je poročnik že daleč, spregovori z gnevom) Nadut tež domišljavi! Tebi je lahko, ko imaš vedno poln vamp! Pa še bedro si mi ukradel, cigan! Naj se ti zatakne v gol-tancu, požeruh nenasitni!

Z desne pride punčka s pletenko v rokah. Ko zagleda belogardista, se na videz ustraši in obstane.

Dušan Mevlja:

Zaplenjena puška

PARTIZANSKI SKEČ »ZAPLENJENA PUŠKA«, KI VAM GA DANES PREDSTAVLJAMO, JE NAPISAL DUŠAN MEVLJA KOT ČLAN SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA NA OVOBOJENEM OZEMLJU. NI EDINI PARTIZANSKI SKEČ IZ POD NJEGOVEGA PERESA IN V SPREMNEM PISEMCU JE ZAPISAL, DA JIH NAMERAVA IZDATI V POSEBNI KNJIZICI. PRISLUHnite TOREJ PARTIZANSKEMU SKEČU »ZAPLENJENA PUŠKA« IN SE ZA KRAJŠI ČAS PRESELITE V DNI, KI SO — KOT PRAVI DUŠAN MEVLJA — NAJBOLJ ZVEŠTO OSTALI V NJEGOVEM SPOMINU ... PA JO ZAIGRAJTE, »ZAPLENJENO PUŠKO«!

BELOGARDIST: Kaj pa je, punčka? Se me bojiš? Saj ne grizem.

PUNČKA: Resda ne grizeš, toda slišala sem, da vi belogardisti ubijate.

BELOGARDIST: Samo partizane. To pa zato, ker tudi oni nas ubijajo.

PUNČKA: Partizani ubijajo le tuje vojake in izdajalce. To se pravi, da ste vi izdajalci.

BELOGARDIST: Izdajalci so samo partizani. Borijo se za komuniste. Mi pa smo proti komunistom.

PUNČKA: Kolikor vem, se partizani borijo za osvoboditev domovine. Za kaj pa se borite vi?

BELOGARDIST: Za vero in domovino.

PUNČKA: Uboga domovina...

BELOGARDIST: Pogledaj jo, punčko! Kdo pa te je naučil tako govoriti? Gotovo si iz partizanske družine. Mi smo Kristusovi vojščaki, da boš vedela in naš poveljnik je general Rupnik. Partizani nimajo med svojimi komandanti nobenega generala. To je divja vojska!

PUNČKA: Generalov resda nimajo, imajo pa mnogo pogumnih borcev, ki se ne bojijo umreti za svobodo!

BELOGARDIST: Čudno govoriš, punčka! Ko ne bi bila tako majcena in neobgljena, bi te moral zdajle odgnati pred našega gospoda poročnika,

ki v teh rečeh ne pozna šale. Ta bi ti že izprašal vest!

PUNČKA: Ničesar nisem zagrešila, da bi me moral kam gnati. Povedala sem ti le, kaj mislim. Ali misliti ni dovoljeno?

BELOGARDIST: Čuden otrok...

PUNČKA: Nemci so mi ubili očeta. In vi se borite za Nemce. Zato si mi odvraten. Pusti me, naj grem v miru mimo.

BELOGARDIST: Saj ti nič nočem. Le malo mi daj pokusiti iz pletenke. Pojedel sem kos kokošjega bedra in zdaj me hudimano žejajo... Ne boj se, nič ti ne bom storil. Stopi bliže...!

PUNČKA: Tvoja puška mi ni preveč všeč...

BELOGARDIST: Če ti je napoti, jo bom pa odložil. (Jo prisloni k zidu) Tako, babbava ni več... Zdaj pa daj sem tvojo pletenko, da si privežem dušo...

Punčka se ustraši in zbeži. Za njo teče belogardist. Čuje se deklčin jok in krik. Medtem se prikrade dečko z druge strani in zgrabi puško.

DEČEK: Marjetka, dobro si ga pretentala! Ena puška več za partizane. To bo praznik v četi! (Zbeži, odkoder je prišel)

BELOGARDIST: (Ves zadihan s pletenko v rokah) Avša, avšasta! Kako se je ustrašila. Mislija je, da jo bom živo pojedel! Nôrica, ment je le do kapljice, ki je tu notri. (Nagne pletenko in pije s hlastnimi požirki) Aaaa, to se prileže! K vragu vojna, stražarjenje in vse skupaj! Dajmo, ruknimo ga še enkrat! (Nagne pletenko)

POROČNIK: Strela božja, kaj pa je spet to? Glej ga, pijanca! Na straži stoji pa se naceja, kakor da bi bil v gostilni! Marš na stražarsko mesto! Puško na rame!

BELOGARDIST: (Išče ves prestrašen svojo puško) Puško? Da, da, takoj! Tukaj je bila še pred eno sekundo... tamkaj k zidu sem jo prislonil... častna beseda... zdaj pa je ni več...

POROČNIK: Kaaaj? Puško so ti ukradli? Tri dni zapora v bunkerju, to je za tak prestopok še mila kazen. Za to boš prišel pred vojaško sodišče! Visel boš, visel!!!

BELOGARDIST: Usmiljenje, gospod poročnik! Prisegam, častna beseda, bila je tu. Vdrla se je v zemljo, puška nesramna! To je čudež!

POROČNIK: Ti bom že dal čudež! Visel boš, visel! Na najvišji bukvli boš bingljaj!

ZASTOR

Pismo naročnikom TV 15

Drage tovarišice in tovariši!

Skoraj bo preteklo tri mesece odkar smo si nazdravili in zazeleli vso srečo, zdravje in zadovoljstvo v novem 1974 letu. No, kljub temu se malce povrnimo v 1973 leto. Želimo in dolžni smo Vas seznaniti z uspehi našega poslovanja v preteklem letu, ki kakor boste sami ugotovili, ni bilo eno izmed tistih »suih let«, kakor dve leti popreje.

Lani smo natisnili točno 2.096.600 izvodov časnika za petdeset izdaj. Povprečje naklade za vse leto je bilo 41932 izvodov. Pa se spustimo malo med številke:

Dohodek od naročnine	1.996.944.20
dohodek od oglasne realizacije in druge storitve	806.835.80
regres za roto papir	247.883.00
obresti	5.164.75
popravek fin. rezultata iz l. 1972	11.512.50
Skupaj celoten dohodek za 1973 leto	3.068.340.25
Stroški za leto 1973 in splošna upravna režija	2.961.104.55
Presežek dohodka nad izdatki	107.235.60

Dobro se spominjate, da smo na začetku 1973 leta tarnali. No, kaj ne bi — pa vendarle je šlo. Pa ne bi šlo, če... saj veste, če ne bi morali Vi, dragi naročniki v drugem polletju primakniti še 8.00 dinarjev za naročnino. E, brez teh osem dinarjev bi nam pa trda predla. Teh osem dinarjev je bilo za naše poslovanje okroglo 293.000.00 dinarjev.

Trudimo se, kakor vemo in znamo, da bi število naročnikov dvignili. Lansko leto smo bili pri tem več ali manj uspešni, saj se je na list naročilo kar 5.266 naročnikov, vendar jih je nekaj le odpadlo.

In letos? O tem smo vas že seznanili v eni prejšnjih izdaj. Dohodke in izdatke po proračunu nikakor ne moremo uskladiti, niti ne sedaj, ko smo naročnino postavili na 60.00 dinarjev za vse leto. Brez zamere. Spet ste, dragi naročniki Vi »žrtve« vala raznovrstnih podražitev tiskarskih in drugih uslug. Tu smo oboji brez moči. Prestane nam le trdno prepričanje, da kljub temu lista ne boste odpovedali. Za okroglo osemdeset par na mesec smo Vas obremenili. Resnično Vam povemo — drugače nismo zmogli ukrepati.

Vsled tega smo se tudi odločili, da bomo naročnino pobirali dvakrat letno — v aprilu za prvo polletje po trideset din, za drugo polletje pa v oktobru mesecu. Mnogo Vam bo lažje, če Vas spomnimo nato, da kot potrošniki skorajda vsi brez izjeme malce pogodrnjamo, a se hkrati tudi sprijaznimo z resnico.

Ko Vas bodo čez nekaj dni obiskali pismonoše na domu, ne bodite slabe volje.

Vsem prav lep pozdrav

Uredništvo in uprava

Da bi služili potrošniku, je Zavod v Sloveniji leta 1960 prvi dal v prodajo pripravke JELEE ROYALE, ki vsebuje mleček in cvetni prah. Med njimi uživa največjo hvalo Gelee royale super.

Sortiment čebeljih proizvodov je Zavod za čebelarstvo l. 1970 obogatil s dvema novima pripravkoma: v kozarčkih »POLLEN-CVETNI PRAH« je naravni granulirani konzervirani pelod v zrncih, kakršnega čebele nosijo v panje, pripravek »POLLMEL« pa vsebuje cvetni prah v medni kremi.

Odlični Zavodovih preparatov sta zlasti dve: cenenost, stabilizacija — kristalizacija — konzerviranje je brez kakršnihkoli kemičnih dodatkov. Pripravke Zavoda dobite v mnogih marketih, a pa vam jih pošljemo, če pišete na naslov: ZAVOD ZA ČEBELARSTVO, 61111 LJUBLJANA.

ZA OTROKE, ŠPORTNIKE
IN KADILCE PRIMEREN

bonbon **abc** bonbon

UGODEN PRI PREHLADU
HRIPAVOSTI IN KAŠLJU

Lesna industrija
Litija

Izdeluje:

® **plexiglas**

plošče v različnih barvah in ornamentih ter svetlobna telesa za investicijsko in široko potrošnjo, plemenite furnirje, žagan les, glavceve in listavceve, declimiran les, stavbno pohištvo po načrtih priznanih projektantov, ploskovno masivno pohištvo — regali ter oblikovane izdelke iz plexiglasa

NASA KVALITETA —
VASE ZADOVOLJSTVO.

DELAMARIS IZOLA

IZOLA BRAND
riba s povrtnino

- predjed
- izdatna malica
- na weekendu
- na campingu
- na potovanju

Znani smučarski skakalec Bogdan Norčič, ki trenutno služi vojaški rok, je v Planici pridno delil avtograme mladim gledalcem jubilejne skakalne prireditve pod Poncami.

Pri Lidiji Šentjunc

Ob dnevu žena so tudi taborniki počastili svoje mamice. Taborniki partizanskega odreda »Bičkova skala« iz Ljubljane pa so ob osmem marcu sklenili obiskati eno znanih prebivalk njihove krajevne skupnosti — tovarišico Lidijo Šentjunc.

Deset tabornikov in tabornic jo je 8. marca strumno ubiralo proti domu tovarišice Šentjunc. To so bili predšolski taborniki, medvedki in čebelice z nekaj vodniki.

Tovarišica Lidija Šentjunc nas je prijazno sprejela. Medvedki in čebelice so ji čestitali ob dnevu žena, nato pa izvedli krajši program. Nastopu je sledil pogovor, najprej malce zadržan, kmalu pa je medvedkom in čebelicam stekel jeziček. S pomočjo vodnic so pripovedovali o taborniškem življenju. Za slovo so tovarišico Lidijo Šentjunc pozdravili s pravim taborniškim pozdravom, ji še enkrat čestitali k prazniku delovnih žena in se zadovoljno poslovili.

PIKA KRESAL

kramljanje

Spoštovana Milena!

Sem dijakinja 1. c razreda gimnazije iz Postojne in članica aktiva mladih novinarjev. Do zdaj sem napisala že več člankov, ki so bili objavljeni v raznih časopisih, predvsem lokalnih: v Primorskih novicah, Javorškem listu, Zvonu, Mladostnih dnevih, Glasu Krasa... Vendar je članek, ki ga danes pošiljam, moj prvi članek na temo vojnih dni. Veste, meni bolj leži jo zabavnejše teme. Kadarkoli poskušam napisati resnejšo stvar, se mi vedno zdi kot »raport« in ne kot članek, ki naj bi ga brali v časopisu. Zato vas prosim, da mi napravite uslugo. Preberite moj prispevek o Francu Ježu in ga ocenite, strogo in brez »dlake na jeziku«. Prilagam znamko in vas prosim za odgovor. Bolj bom zadovoljna, če mi boste rekli »iz tebe ne bo nikoli nič«, kot da bi rekli »imaš trohico talenta in mogoče ti bo kdaj uspelo napisati dober članek«, misli pa drugače. Če bo vaš odgovor »da«, bom rada postala vaša nova dopisovalka.

Lep pozdrav!

ANA PENKO
Trg padlih borcev 1 a
Postojna

Draga Anal

Moj odgovor je — če sploh lahko sodim po enem samem sestavku, napisan z velikimi črkami. V pripovedi tovariša Ježa sem ti skrajšala samo uvodni del, med tekstom pripisala nekaj misli in v pisemcu popravila eno samo samcoto besedo. Rada bi postala vaša nova dopisnica, si zapisala. Jaz pa sem te uvrstila med nove dopisovalke.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Zahvaljujemo se vam za poslano izvedo časopisa »TV-15« ter zelo lepo napisano reportažo o obisku v šoli »Kozjanskega odreda« na Planini pri Sevnici. Danes vam pošiljam zapis o proslavi, namenjeni obisku borcev 14. divizije na naši šoli. Ob tej priložnosti so učenci pripravili razstavo pod naslovom »Štirinajsta — v grafiki šolskih otrok«. Verjetno vam je tovariš Kalajžiški poslal te grafike. Z našimi prijatelji iz Jugotehnike pa si dopisujemo in poslali so nam tudi svoje glasilo, v katerem so pisali o obisku v Planini pri Sevnici.

Vas tovariško pozdravljamo!

Pionirji in učiteljski kolektiv osnovne šole »Kozjanski odred Planina pri Sevnici«

Dragi prijatelji!

Nestrpno pričakujem obljubljenе grafike in tudi prispevkov, kakšen je bil »Naši gostje so bili borci 14. divizije«, se ne branim.

Lepo pozdravljeni!

MILENA

SLOVENEK V AFRIKI

Morda boste rekli, da je to nekoliko nenavaden začetek. Pa ne gre drugače. Torej: v južni Afriki govorijo v dialektu, imenovanem »afrikaans«. To je nekakšna mešanica stare holandsčine, nemščine in angleščine. Njihovega jezika se je težko naučiti, pa vendar naša soseska premore moža, ki ga obvlada.

To je moj sogovornik. Čeprav sem ga zmotila sredi dela, je bil takoj pripravljen odgovorjati na vprašanja.

Kot enaindvajsetletni mladenič je moral Franc Jež v italijansko vojsko.

TV-15
za
mladino

Leta 1941 so ga poslali na fronto v Libijo, od tu pa v Egipt. V Egiptu so ga ujeli angleški vojaki in ga odpeljali v taborišče Zonderwoother v Južnoafriški uniji. V tem taborišču sta bila še dva Primorca, Maks Bole in Edo Razpor iz Koč pri Prestranku.

»Kakšno je bilo življenje v taborišču?»

— V taborišču nismo imeli kaj početi, zato nam je taboriščna uprava dovolila, da smo hodili k belim farmarjem na delo, seveda zastoj. Kot drugi ujetniki, sem se tudi jaz »zaposlil«, vendar ne na farmi. Pri zakoncih Stegman sem delal kot mizar. On je bil zobozdravnik holandskega porekla, ona pa je bila hčerka nemških staršev. Bila sta

bela, toda ne izkoriščevalca. Ljudje, ki so ju poznali, so ju spoštovali, tako črnici, kot belci. Seveda pa še zdaleč nisem bil svoboden. Od časa do časa sem še moral v taborišče, kjer so vodili natančen nadzor ujetnikov.

»Do kdaj ste bili ujetnik?»

— Ujetnik sem bil do osvoboditve. Takrat sta se Bole in Razpor vrnila v domovino, jaz pa sem še naprej ostal pri zobozdravniku. Bila je to dobra družina in navadil sem se jih. Priskrbeli so mi vse potrebne listine in bil sem kot član njihove družine.

»Vam je učenje jezika povzročalo mnogo preglavic?»

— Afrikanški jezik je precej težak za učenje, posebno za pisanje. Vendar sem se obojega še kar hitro naučil. Živel sem pač v sredini, kjer je afrikanščina edini pogovorni jezik. V uradih sicer ne, tja pa tako nisem zahajal.

Če obiščete tovariša Franca Ježa, vam bo rad povedal kaj po afrikanško. Meni je povedal toliko, da si nisem mogla niti fonetično sproti zapisovati. Med drugim mi je povedal, da je na primer krompir »aartappel« (artapel), da se reče divji koz »koedoe« (kudu), »lemoen« (limun) pa sploh ni limona, ampak pomaranča...

»Koliko časa ste ostali v Afriki?»

— Deset let, potem me je premagala lja po domovini. Leta 1952 sem zapustil Louisa Trichart in z ladjo odpotoval v Genovo, od tu pa domov. Pot je trajala tri tedne.

»Ali sta vaša bivša gostitelja še živa?»

— Da, še živita. Pred nekaj leti smo se srečali v Trstu, ker me zaradi pomanjkljivih dokumentov nista mogla obiskati na domu, v Materiji vasi. Nista smela čez mejo v Jugoslavijo. Zaradi razizma — in to je prav — imamo z Južno Afriko bolj slabe odnose.

Njegova žena je bila vse do zdaj tiho in naju je le poslušala. Tedaj pa se je vmešala v pogovor, vendar samo toliko, da je povedala, da je njen mož še vedno tekoče govoril afrikanško, ko se je pogovarjal s Stegmanovima. Tovariš Jež jo je »grdo« pogledal — češ, kaj se pa hvališ, nato pa nadaljeval svojo pripoved.

— Iz Afrike mi redno pošiljajo mesečnik »Bantu«, seveda pa je afrikanški jezik zdaj že uraden.

Tovariš Jež se je dobro razgovoril. Po tem sklepam, da se Afrike in let, ki jih je tam preživel, še vedno živo spominja. On, ki je videl na svoje oči, ve, kaj se skriva za strašnimi besedama »rasna diskriminacija«. Ve tudi, da črnici niso prav nič manj vredni od belcev, saj je pred petindvajsetimi leti imel med njimi svoje prijatelje.

»Bi želeli še enkrat videti Afriko?»

Tovariš Franc Jež, ki ga je vojna vihra zanesla v daljno Afriko, skomigne z rameni. Namesto odgovora pa dobim le prijazen nasmehek.

ANA PENKO

NASI GOSTJE SO BILI BORCI 14. DIVIZIJE — Dne 10. februarja smo na naši šoli v Planini pri Sevnici gostili borce 14. divizije... Slovesnost smo pripravili skupaj z ZZZB NOV Šentjur. Zbrane goste — borce 14. divizije, predstavnike družbenopolitičnih organizacij in domačine — je pozdravil predsednik ZZZB NOV Šentjur tovariš Peter Hlastec. Pionirji pa so v pozdravnih besedah obljubili, da bodo čuvali tradicije narodnoosvobodilnega boja. Borcem so izročili tudi šopek cvetja. Slavnostni govornik je bil nekdanji zdravnik 14. divizije dr. Ivan Kopač-Pauček. V svojem govoru je obudil spomine na pohod divizije prek Kozjanskega in skozi Planino ter omenil pomoč, ki so jim jo na tej težavni poti nudili domačini. Sledil je kulturni program, v katerem je nastopil pevski zbor iz Šentjurja in dva gledališnika iz Celja z recitalom. Na fotografiji: cvetje za borce 14. divizije.

ive mihovilović:

ustaški kralj

ustoličen v Ljubljani

7

Ekskluzivno za TV-15

Prevedel France Šušteršič

Leta so tekla. Anteju Paveliću je uspelo odnesti zdravo glavo. Znašel se je v Argentini. Tam je v listu »Hrvatska«, ki je izhajal v Buenos Airesu, v številkah 7. in 8. 1953. leta odgovarjal na hude napade drugih emigrantov, ki so ga prikazovali kot največjega izdajalca ter slugo Mussolinija in Hitlerja. Še posebno pa so ga napadali zaradi tega, ker je predal velike teritorije Hrvatske kraljevini Italiji in ker je sprejel za kralja savojškega princa. Pavelić se je tu skliceval na tista dva sestanka, v Ljubljani in Trzinu.

Pavelićeve laži

Dejal je, da je šele v Ljubljani prvič razvedel, da Italijani zahtevajo Dalmacijo, personalno unijo Hrvatske in Italije ter protektorat. Trdil je, da se poprej ni o tem nikoli pogovarjal ne z Mussolinijem ne s Ciano, ne z Anfusom (Cianovim odposlancem). Ko je za to zvedel v Ljubljani, je na izjavo enega izmed navzočih generalov, da se je Italija že dvakrat vojskovala za Dalmacijo, odgovoril, da se bo morala še tretjič. Ker Ciano ni popustil — to je ukazal tudi Mussolini iz Rima — je Pavelić prekinil pogajanja, ki naj bi se nadaljevala po diplomatski poti. Tako je navajal Pavelić.

In še nekaj je zapisal: ko je opazil, da Italijani postavljajo tako velike zahteve, je zaprosil italijanskega kralja, naj designira enega izmed članov kraljevske hiše za hrvatskega kralja. To da je bil njegov protikutep: Hrvatska naj bi tako laže kljubovala fašističnim zahtevam, ker je bila savojška kraljevska hiša v sporu z Mussolinijem.

Zadnje navedbo si je Pavelić kratko malo izmislil. Iz vsega, kar smo tu dokazali z dokumenti, je razvidno, da Pavelić s kraljem sploh ni imel neposrednih stikov in da se ni njemu, Paveliću, temveč Ciano porodila zamisel, da bi postal eden izmed savojških princův ustaški kralj. Tiste dni ni bilo med kraljem in Mussolinijem videti nobene nesložnosti, temveč nasprotno!

Pavelića je v emigraciji surovo napadal celo njegov bivši najboljši sodelavec, zloglasni šef ustaške policije Dido Kvaternik, sin »vojskovodje doglavnika«, organizator koncentracijskih taborišč in množičnih pokolov. Dido Kvaternik je v emigrantski »Hrvatski reviji« v juniju 1953 odkrito spregovoril o Pavelićevih lažeh.

Tudi Dido Kvaternik je bil v Pavelićevem spremstvu na sestanku v Ljubljani 25. maja 1941. Spremembo je bil številno, v njem so bile vse visoke ustaške glave, vendar ni Pavelić nikogar pustil na konferenco s Ciano. Torej ni točno niti tisto, kar je kasneje objavil Lorković:

»O tistem, kar sta se tisti dve uri pogovarjala dr. Pavelić in italijanska delegacija — piše Kvaternik — nam je Pavelić poročal borih pet minut.«

Svojim spremljevalcem je Pavelić tvezel, kako je zagrozil s svojim odstopom, če bi Italijani vzeli Dalmacijo, itd. Kvaternik ve, da je bilo drugače. Dejal je, da Ciano mnogo zahteva, a vendar je Pavelić takoj privolil v vse ali skoraj vse.

Dido Kvaternik se posmehuje Paveliću, ki najprej trdi, da je v Ljubljani opazil, kako želijo Italijani uveljaviti personalno unijo (kralja v Hrvatski), malo kasneje pa pravi, da je bila to njegova zamisel — kot protikutep, da bi s savojškim kraljem laže kljuboval prevelikim fašističnim zahtevam (teritorij, carinska unija). Kvaternik pravi:

»Če je dr. Pavelić že v Ljubljani predlagal savojškega princa — kakšno magijo ali ultrasenzibilno telepatijo je uporabil, da je istočasno, ko se je pogajal s tisto osmerico Italijanov, stavil

predlog tudi italijanskemu kralju Viktorju Emanuelu in dobil njegovo privolitvev?»

Dido pojasnjuje, kako je Pavelić lagal, ko je vendar v resnici storil vse, kar je zahteval Mussolini, pred svojim spremstvom pa je skušal hliniti — toda slabo — da se je upiral, ter prikazoval savojškega princa kot sad svoje modre politike proti Mussoliniju.

Tudi na vse drugo, kar se je zgodilo v Trzinu (Monfalconu), gleda Dido Kvaternik s porogom. Vse je bilo namreč opravljeno med samim Pavelićem in Italijani. Mladen Lorković, minister za zunanje zadeve, je »čakal v predsobi«, pravi Dido. Čez nekaj minut »je lahko po sestanku opazil zadovoljen nasmeš italijanskega diktatorja, potem pa je med vožnjo z avtomobilom v Zagreb Pavelić skušal ublažiti njegovo vznemirjenost z mrvicami s tega sestanka.«

Zakaj je Dido Kvaternik tako pisal? To je jasno: pred zgodovino je hotel vso odgovornost za veliko izdajo preveliti na samega Pavelića, kateremu pa je bil tedaj tudi on čisto pokoren. Pa ne samo njemu, temveč tudi Hitlerju in Mussoliniju!

Povedali smo vse, kar se je zgodilo na srečanjih v Ljubljani in Trzinu (Monfalconu). Iz tega je dovolj jasno, kako je bilo med Mussolinijem in Ciano dogovorjeno, da dobi ustaška NDH enega izmed savojških princův za kralja. Ko vse to razmislimo, se nam sprva zdi, kako so nenavadno lahkomišelnost in z ene i z druge strani gledali na zelo važne pojme, kot so suverenost, meje, personalna unija, carinska unija ter nazadnje kraljevina in kralj. Ena stran je grabila, druga pa je prvi prepuščala cele pokrajine, celo morje — in vse to nekako med štirimi očmi, v naglici. Zdi se, ko da so kar s prstom kazali na zemljevidu, kaj je treba dati in kaj bodo vzeli, brez vsakršnih izvedencev za geografske, etnične, ekonomske in druge probleme. Vemo pa, kako so drugače mejni spori težavni in tenkočutni, na kaj je treba misliti in kaj vse je pomembno, ko se začujejo meje. Sicer pa so bile finese odveč. Mussolini je bil prav gotovo prepričan, da ubogi Pavelić ne pomeni nič trajnega, ter da bo s kraljem-savojcem kaj kmalu pograbil tudi tisto, kar je v Ljubljani in Trzinu na videz prepustil Paveliću.

Drugo, posebno važno, je način iskanja kralja (!). Brez pretiravanja lahko rečemo, da ni bil nihče v zgodovini tako slučajno in površno postavljen za kra-

lja. Ciano je to uredil med sestankoma v Ljubljani in Trzinu (Monfalconu) z Viktorjem Emanuelom. Italijanskemu vladarju ni prišlo niti na kraj pameti, da bi moral vprašati vsaj Pavelića, ali privoli v designacijo vojvode Spoletskega za kralja. Očitno ga niso šteli za tako pomembnega, da bi ga vprašali ali mu poslali kakšno delegacijo, ki bi mu pojasnila, kakšen tip je ta bodoči kralj. Bilo bi normalno, da bi šel Pavelić v Italijo, četudi tajno, ter bodočega kralja videl in ocenil, mu kaj povedal. To pa se ni zgodilo. Nihče od ustaškega spremstva ni do ceremonije v Kvirinalu, 18. maja 1941, videl vojvode Spoletskega. Dan pred odhodom v Rim so v Zagrebu dobili življenjepis in nekaj slik tega vojvode. Nič bolje pa se niso obnašali do njega. Sicer so mu po pogovoru grofa Ciana s kraljem Viktorjem Emanuelom gotovo kaj povedali na dvoru, vendar mu je Ciano prvokrat spregovoril o kroni in NDH šele po sestanku v Trzinu. Kako je bilo, nam pove Ciano v zapis v Dnevniku, 8. maja 1941:

»Z doseženimi uspehi (na sestanku s Pavelićem v Trzinu) smo zadovoljni. Kralj potuje pojutrišnjem v Albanijo. Acquarone pravi, da je vojvoda Spoletski silno ponosen na vlogo, ki ga čaka, hkrati pa je tudi zelo v skrbeh, ker bo ob svojo osebo svobodo.«

Benito Mussolini na višku fašističnega in svojega osebnega vzpona, ko je imel na vesti že na tisoče žrtev in se mu še sanjalo ni, da bo s svojo vojsko in osvajaškim sistemom vred kmalu doživel klavrn konec.

Tiralica za »kraljem«

Boby (tako so imenovali vojvodo Spoletskega) je bil v resnici neprijetno presenečen, saj ni imel takih ambicij in ni bil podoben svojemu starejšemu bratu vojvodi Aosti, podjetnemu letalcu in oficirju, ki je s svojo visoko postavo in ambicijami močno spominjal na svojo mater Heleno Orleansko. Medtem ko je mlajši brat »užival življenje«, se je starejši vojskoval v Etiopiji proti Angležem, pri čemer je bil deležen Mussolinijevega zaupanja. Tedaj se je zgodilo nekaj nenavadnega:

Istega dne, 18. maja 1941, ko je bil vojvoda Spoletski designiran za kralja NDH, so Angleži v Etiopiji zajeli vojvodo Aosto in so rimski časniki prinesli obe vesti s kar se da velikimi naslovi na prvih straneh.

Boby ni bil prav nič podoben bratu. Kasneje bomo videli njegov življenjepis; lahko rečemo, da je redkokateri življenjepis tako lažniv. Za razliko od bratove je bila Aimonova kariera v

vojni mornarici. Ta kariera pa ni bila niti malo briljantna in resna. Kajpak, bil je savojški princ in je zato pridobil visok čin. Odlikoval se je le s svojo lepo, visoko postavo (bil je bolj razvit in lepši od telesno previsokega in mršavega brata) in z razuzdanim življenjem.

Ciano pravi v svojem dnevniku, kako so ga iskali, da bi mu po sestanku v Trzinu (Monfalconu) sporočili, kaj se mu obeta, pa ga niso mogli najti ne na dvoru ne na njegovem domu. Nihče ni vedel, kje je. Njegova žena, vojvodinja Irena, je bila na to že navajena in vdana v usodo. Ciano je zapisal:

»Ko smo ga iskali, da mu sporočimo novico, smo ga z veliko muko našli šele čez 24 ur v nekem milanskem hotelu, kjer se je zabaval z nekim mladim dekletom.«

Krasen bodoči kralj, da so morali razpisati za njim nekakšno tiralico! Da, po vsej Italiji ga je iskala policija. To ni bila lahka naloga, zlasti še, ker je prišla prav z vrha, od Mussolinija, ki je pač dobro poznal življenje tega princa. Na Mussolinijevi mizi so se večkrat znašala poročila o početju teh savojških princův, tudi o početju prestolonaslednika Umberta (lepega, postavnega vnuka bivšega črnogorskega kralja; Umberto je bil po zunanosti nenavadno nasprotje svojega krivonovega in pritlikavega očeta). Te ovadbe tajnih agentov so Mussoliniju služile za izsiljevanje princův. Zlasti Umberto se je bal, da ne bi Mussolini česa izdal njegovemu strogemu očetu, ki ga je kaznoval tako, da mu ni dajal denarja za razne zabave. Umberto se zato ni mogel nikoli jasno opredeliti proti fašizmu. Najdebelejša pa je bila vsekakor Bobyjeva, tj. Aimonova mapa.

»Moral bo krepko držati za vajeti«

Ciano se je prvokrat pogovarjal z Aimonom (sam Mussolini se ni maral tako ponižati) o kraljevanju v Zagrebu šele teden dni po sestanku v Trzinu (Monfalconu) in samo štiri ure pred designacijo v Kvirinalu, tj. 14. maja 1941. O tem je zapisal:

»Daljši pogovor z vojvodo Spoletskim. Ponosen je, da je določen za hrvatskega kralja, toda nima precizne ideje o svoji dolžnosti in je precej pod vplivom čustev. Poudaril sem, da bo pravzaprav namestnik s krono v fašističnem imperiju. Vsekakor bo moral krepko držati za vajeti.«

Kako so tu stvari enostavne! Ni govora o značaju monarhiije, o odnosu kralja do države oziroma vlade, ali vsaj do samega poveljnika. Namenjena mu je vloga namestnika s krono fašističnega imperija v neki deželi, ki je le del tega imperija in je pod dominacijo Rima, točneje Mussolinija. Prej smo videli, da so razpravljali o personalni uniji. Ciano je stvari kar se da surovo poenostavil, pa si ni mogel kaj, da ne bi s tem tega vojvode — kralja celo ponižal. Odkrito mu je dejal, kakšna je njegova naloga, ni ga vprašal, ali privoli ali ne. Določen je in konec! Značilno pa je tudi tisto o krepkem držanju vajeti. Kakšnih vajeti, komu so uzde nadete? To je jasno: ustaški Hrvatski in samemu poveljniku!

Ni bila to zabloda? Je ta vojvoda sposoben držati za neke vajeti? Tega ni dotle, z ničimer dokazal. Verjetno je Ciano mislil, da bosta držala za uzde on sam in Mussolini, vojvoda pa jima bo za figuro.

Tiste dni je Mussolini — kot piše Ciano — obvestil ministre, kaj je bilo ukrenjeno. »Dobivam vtis, da se vsi strinjajo, da so navdušeni.«

V zgodovini Italije, zlasti v prvi svetovni vojni, je igral veliko vlogo maršal Enrico Caviglia. Med drugo svetovno vojno je bil že zelo star, zato tedaj ni imel nič posebnega na skrbi. Ni bil fašist, kot visoka avtoriteta pa si je dovoljeval brez velikega tveganja kritizirati zlasti vojne pustolovščine, zato ga je Mussolini sovražil. Kot najstarejši maršal Italije je imel dostop h kralju, ki se je včasih z njim posvetoval, morda pa ga je imel tudi »v rezervi«, za vsak primer. Leta 1943, ko je bil Mussolini strmoglavljen, so razpravljali, da bi sestavil novo vladu Caviglia, ne pa maršal Badoglio. Do tega pa ni prišlo. Kot maršal je bil povabljen tudi Caviglia, da prisostvuje designaciji kralja NDH v Kvirinalu. O tem je nekaj zapisal v svojem slovitom Dnevniku, ki je izšel kot debela knjiga po njegovi smrti, leta 1952. Pod datumom 19. maja 1941 je maršal Caviglia zabeležil:

»V soboto zvečer, ko sem prišel v Rim, sem zvedel, da časniki poročajo o konstituiranju nekakšne kraljevine na Hrvatskem, katere kralj naj bi bil eden izmed princův savojške hiše. In tako sem bil večer v Kvirinalu. Z Revelom (starim admiralom iz prve svetovne vojne — op. pisca), sem se pogovarjal o dogodkih na Hrvatskem z občutkom žalosti, ker so Hrvati od davnih dni sovražni italijanskemu imenu in civilizaciji.

(Se nadaljuje)

V SOBOTNI PRILOGI DELA BOSTE BRALI:

Ljubo Đorđević
V ČIGAVIH ROKAH JE VOLAN?

Dušan Stanković
NARAVNA PREHRANA — REDKOST

Marjan Kunej
V MESTU, KJER SO TUDI DOBRE STVARI

Josip Zdešar
SPORNI MEMOARI

Lojze Kante
ČIŠČENJE SKOZI SPOPADE

Boris Dolničar
GOSPODARSKA NERESNIČNOST IN SOCIALNA ZABLODA